

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

นางสาวสุพัตรา นันทาเวียง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ.2564

**Knowledge Management of the Weaving Wisdoms
of Silk Weaver Group in Phrae**

Miss Supattra Nuntaweang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agriculture and Cooperatives

Sukhothai Thammathirat Open University

2021

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่
ชื่อและนามสกุล นางสาวสุพัตรา นันตาเวียง
วิชาเอก ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร
สาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
2. รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เจียวหวาน

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2565

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.ปริญญารัตน์ ภูศิริ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เจียวหวาน)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศิริราม)

X
ศษ.ดร.ก

ชื่อวิทยานิพนธ์ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

ผู้วิจัย นางสาวสุพัตรา นันตาเวียง รหัสนักศึกษา 2639000443

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2) รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน

ปีการศึกษา 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม 2) ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม 3) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม 4) ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม

ประชากรที่ศึกษา คือ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ปี 2564 จำนวน 84 คน ศึกษาจากประชากรทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้คือ การสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมร้อยละ 94.0 เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 56.87 ปี จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ทอผ้าเฉลี่ย 20.40 ปี มีรายได้จากการทอผ้าเฉลี่ย 23,666 บาทต่อปี 2) สมาชิกกลุ่มมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากครอบครัว/เครือญาติเป็นหลัก โดยใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจริง วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการทอผ้าซื้อจากร้านค้า/ผู้ประกอบการทั้งหมด กระบวนการทอผ้ามีกระบวนการหลัก 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การใช้วัตถุดิบในการทอผ้า (2) การย้อมสีเส้นด้าย (3) การทอผ้า 3) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ได้แก่ (1) การบ่งชี้ความรู้ สมาชิกกลุ่มร่วมกันระบอบองค์ความรู้ของกลุ่มคือ การทอผ้าขึ้นตีนจก (2) การแสวงหาความรู้ จากการปฏิบัติและสังสมประสบการณ์ด้วยตนเอง และจากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ (3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ โดยจัดเก็บความรู้ไว้ในความทรงจำ (4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ มีการประมวลความรู้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ (5) การเข้าถึงความรู้ จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ (6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ โดยการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มด้วยวิธีการสาธิต (7) การเรียนรู้ มีการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาการทอผ้าของกลุ่ม 4) ปัญหาในการจัดการความรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีปัญหาในระดับมากในประเด็นการแสวงหาความรู้ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม และมีข้อเสนอแนะการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม โดยเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะมากที่สุด ในประเด็นการประมวลความรู้โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้

คำสำคัญ การจัดการความรู้ ภูมิปัญญา การทอผ้า

Thesis title: Knowledge Management of the Weaving Wisdoms of Silk Weaver Group in Phrae

Researcher: Miss Supattra Nuntaweang; **ID:** 2639000443

Degree: Master of Agricultural (Agricultural Extension and Development);

Thesis advisors: (1) Dr. Benchamas Yooprasert ; Associate Professor
(2) Dr. Bumpen Keowan; Associate Professor ; **Academic year:** 2021

Abstract

The objectives of this research were to study: 1) describe the personal, social, and economic conditions of the members of the silk weaver group; 2) find out the weaving wisdoms of the silk weaver group; 3) discover how the silk weaver group manages the knowledge from silk weaving; and lastly, 4) identify problems and provide suggestions for better guidelines of the silk weaver group.

There were a total of 84 members of the silk weaver group in Phrae province in 2021. This entire population was included in data gathering through focus group discussions and interviews. The data were analyzed using descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, minimum value, maximum value, standard deviation and content analysis.

The research findings were discussed as follows. 1) in describing the conditions of the members of the silk weaver group, 94% of the silk weaver group members were female with an average age of 56.87 years old. They completed senior secondary school education with 20.40 average years of weaving experience and an income of 23,666 Baht/year from weaving. 2) the group members received the weaving wisdom mainly from family or relatives through the practical method. The source of raw materials for weaving came from shops or entrepreneurs. Weaving involved three 3) the knowledge management of the silk weaver group was given as follows: (1) the indication of knowledge as identified by the group which was Teen Jok weaving; (2) the knowledge gained from practice and self-experience that accumulated through time and from the storytelling of their ancestors; (3) systematic knowledge management by storing the knowledge in the memory; (4) on processing and scrutinizing of knowledge, the use of simplified language and convenience in the adoption; (5) knowledge acquired from the promotional materials; (6) the sharing and exchange of knowledge during field trips with demonstration method; and (7) adoption of solutions for the problems of the weaving group. 4) problems regarding the knowledge seeking of the silk weaver group were rated at a high level. They also had the most agreed suggestion on the aspect of knowledge processing such as an easy-to-understand language and convenience of use.

Keywords: Knowledge management, Wisdom, Weaving

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาแนะนำ ช่วยเหลือเป็นอย่างดี จากอาจารย์ ดร.ปริญญารัตน์ ภูศิริ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และรองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมจากสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่ให้คำปรึกษาแนะนำ ถ่ายทอดความรู้ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ตลอดการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ทางด้านวิชาการและเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่ให้ความช่วยเหลือทุกด้าน ซึ่งมีส่วนทำให้การศึกษาประสบผลสำเร็จ พร้อมกันนี้ขอขอบคุณครอบครัว รวมถึงเพื่อน ๆ ญาติพี่น้องที่สนับสนุนการเกษตรรุ่นที่ 23 ทุกคนที่คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษา และที่สำคัญที่สุด ขอขอบคุณ กลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ที่ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์บ้างไม่มากก็น้อย สำหรับผู้ที่สนใจศึกษารายละเอียดของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ทำให้กลุ่มผู้ทอผ้าไหมสร้างคุณค่า พัฒนาระดับขีดความสามารถในภูมิปัญญาการทอผ้าต่อไป

สุพัตรา นันตาเวียง

กันยายน 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
บริบทของจังหวัดแพร่ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า	7
สภาพของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมจังหวัดแพร่	9
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้า	12
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้	23
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	42
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล	45
การวิเคราะห์ข้อมูล	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	48
ตอนที่ 1 สภาพส่วนบุคคลสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ..	48
ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม	55
ตอนที่ 3 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม	67
ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของ กลุ่มผู้ทอผ้าไหม	74
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	87
สรุปการวิจัย	87
อภิปรายผล	93
ข้อเสนอแนะ	96
บรรณานุกรม	98
ภาคผนวก	105
ก เครื่องมือการวิจัย	106
ข ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์) และแบบบันทึกผล การหาดัชนีสอดคล้องแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (IOC)	121
ประวัติผู้วิจัย	133

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 แสดงรายชื่อกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่.....	11
ตารางที่ 4.1 ข้อมูลสภาพส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	49
ตารางที่ 4.2 ข้อมูลสภาพสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	51
ตารางที่ 4.3 ข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	53
ตารางที่ 4.4 ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	55
ตารางที่ 4.5 กระบวนการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	57
ตารางที่ 4.6 อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	65
ตารางที่ 4.7 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	68
ตารางที่ 4.8 ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	74
ตารางที่ 4.9 สรุปความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	80
ตารางที่ 4.10 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่ม ผู้ทอผ้าไหม.....	81
ตารางที่ 4.11 สรุปความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม.....	85

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงอาณาเขตของจังหวัดแพร่.....	8
ภาพที่ 2.2 ผ้าขึ้นดินจกเมื่อลอง	10
ภาพที่ 2.3 โมเดลเซกิ (SECI Model).....	26
ภาพที่ 2.3 รูปแบบการจัดการความรู้ ตัวแบบปลาทู (Tuna Model).....	27
ภาพที่ 4.1 ขั้นตอนการทำเส้นฝ้ายสำหรับทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่.....	60
ภาพที่ 4.2 เส้นไหมสำหรับทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่.....	60
ภาพที่ 4.3 ดิ้นทอง สำหรับทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่.....	60
ภาพที่ 5.1 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่.....	92

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

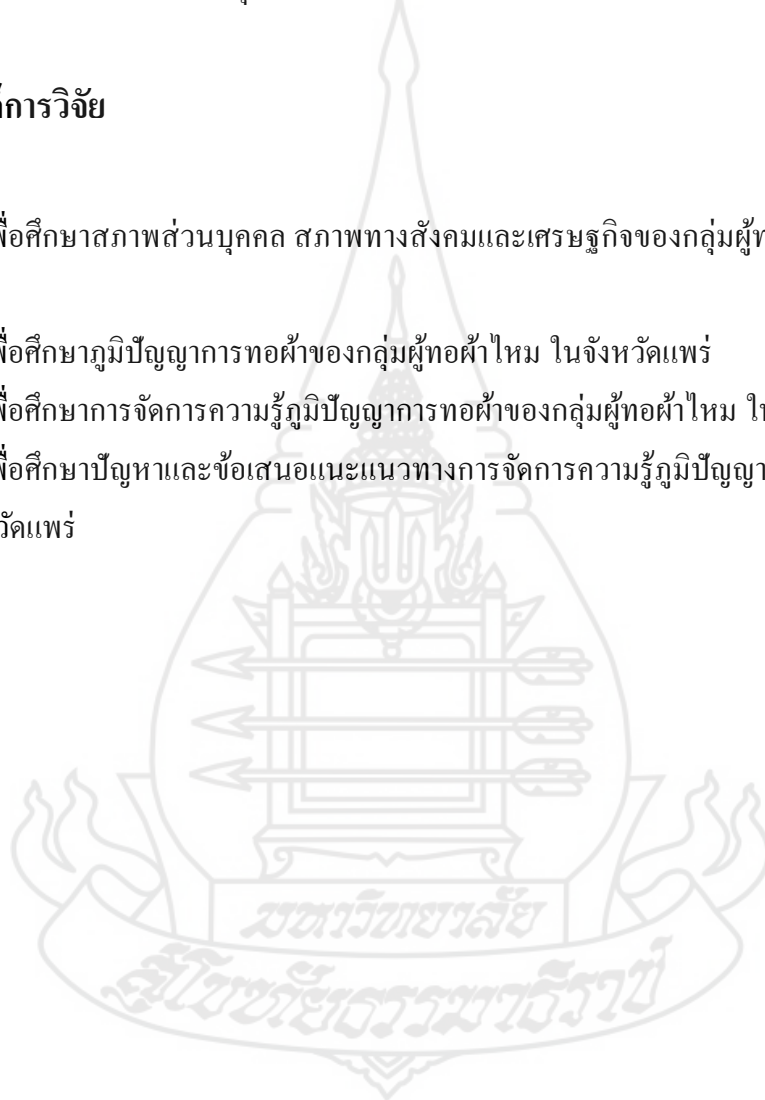
การทอผ้าเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมายาวนาน เนื่องจากเส้นไหมหรือเครื่องนุ่งห่มเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน ในอดีตมีการทอผ้าทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้าย โดยกว่าจะได้ผ้าไหมสวยๆสักผืนต้องผ่านหลายขั้นตอนตั้งแต่การปลูกต้นหม่อนแล้วนำมาเลี้ยงไหมจนได้รังไหมแล้วจึงนำรังไหมมาทำการสาวเพื่อให้ได้เส้นไหมจากนั้นนำมาข้อมสีและทอผ้าไหม (ศิริ ภาสุก, 2545) เพื่อให้สวยงามในชีวิตประจำวัน รวมถึงใช้ในงานประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสมัยก่อนมีการถ่ายทอดสิ่งสมวิธีการทอผ้าให้กับสมาชิกโดยเฉพาะผู้หญิง เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดประณีต อาศัยความอดทนสูงเพื่อทอให้ได้ผืนผ้าที่สวยงาม นับว่าการทอผ้าเป็นภูมิปัญญาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเป็นมา รวมถึงพัฒนาการของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนนั้นๆ โดยการทอผ้าให้เกิดลวดลายต่างๆ เป็นเทคนิคและความสามารถของแต่ละบุคคล แต่ละท้องถิ่นซึ่งจะมีเอกลักษณ์ไม่เหมือนกัน

จังหวัดแพร่เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีภูมิปัญญาการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะได้แก่ ฝ้ายจก หรือ ฝ้ายชันตีนจกเมืองลอง สันนิษฐานว่ามีมานานกว่า 200 ปี เมืองลองในอดีตเป็นเมืองของชาวไทยยวนหรือชาวไทยโยนก ซึ่งมีเทคนิคและศิลปะในการทอผ้าในรูปแบบของตนเอง อีกทั้งจังหวัดแพร่ยังมีกลุ่มผู้ทอผ้าไหมที่ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับอาเซียน และผลิตภัณฑ์ผ้าไหมยังได้รับเครื่องหมายตราคุณภาพพระราชทานเพื่อรับรองคุณภาพจากกรมหม่อนไหม (กรมหม่อนไหม, 2552) แต่ปัจจุบันการทอผ้าในจังหวัดแพร่ พบว่า ช่างทอผ้าส่วนใหญ่จะเป็นหญิงสูงอายุที่มีประสบการณ์ในการทอผ้ามาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ประเภทฝังลึกอยู่กับตัวคน ความรู้จะฝังอยู่ในความคิดและประสบการณ์ที่สั่งสมของบุคคลนั้นๆ การดึงออกมาใช้ทำได้ยาก ถ้าผู้ถ่ายทอดเสียชีวิตและไม่มีการสืบทอด ความรู้นั้นอาจเกิดการสูญหายไป ภูมิปัญญาการทอผ้าอาจกลายเป็นผ้าทอจากเครื่องจักรของโรงงานแทน ซึ่งทำให้ไม่เกิดการสร้างรายได้ในชุมชนและอาจทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนลดลง ประกอบกับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการทอผ้า สอดคล้องกับงานศึกษาของ วรธนา โขคบันดาลสุข และคณะ (2557) ที่พบว่า จำนวนคนทอผ้าตีนจกได้ลดน้อยลงเรื่อยๆ เนื่องจากคนทอแก่ชราลง และลูกหลานสนใจการทอผ้าลดน้อยลง การจัดการความรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดการเผยแพร่องค์ความรู้ไปสู่คนรุ่นหลัง เนื่องจากการจัดการความรู้มีความเกี่ยวข้องกับการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มารวบรวมจัดเก็บอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความสามารถในการประกอบอาชีพและมีวิถีชีวิตที่ดีงาม (วารรัตน์ วัฒนชนิบบล และคณะ, 2558)

อย่างไรก็ดี การจัดการความรู้ภูมิปัญญา การทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ที่เป็นอยู่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล มาถ่ายทอดและสืบทอดมายังลูกหลาน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ เพื่อให้ภูมิปัญญาการทอผ้ายังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องไม่สูญหาย โดยการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ มีการจัดเก็บความรู้การทอผ้าไว้อย่างเป็นระบบ และสามารถเข้าถึงองค์ความรู้นั้นเพื่อนำไปพัฒนาอาชีพในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

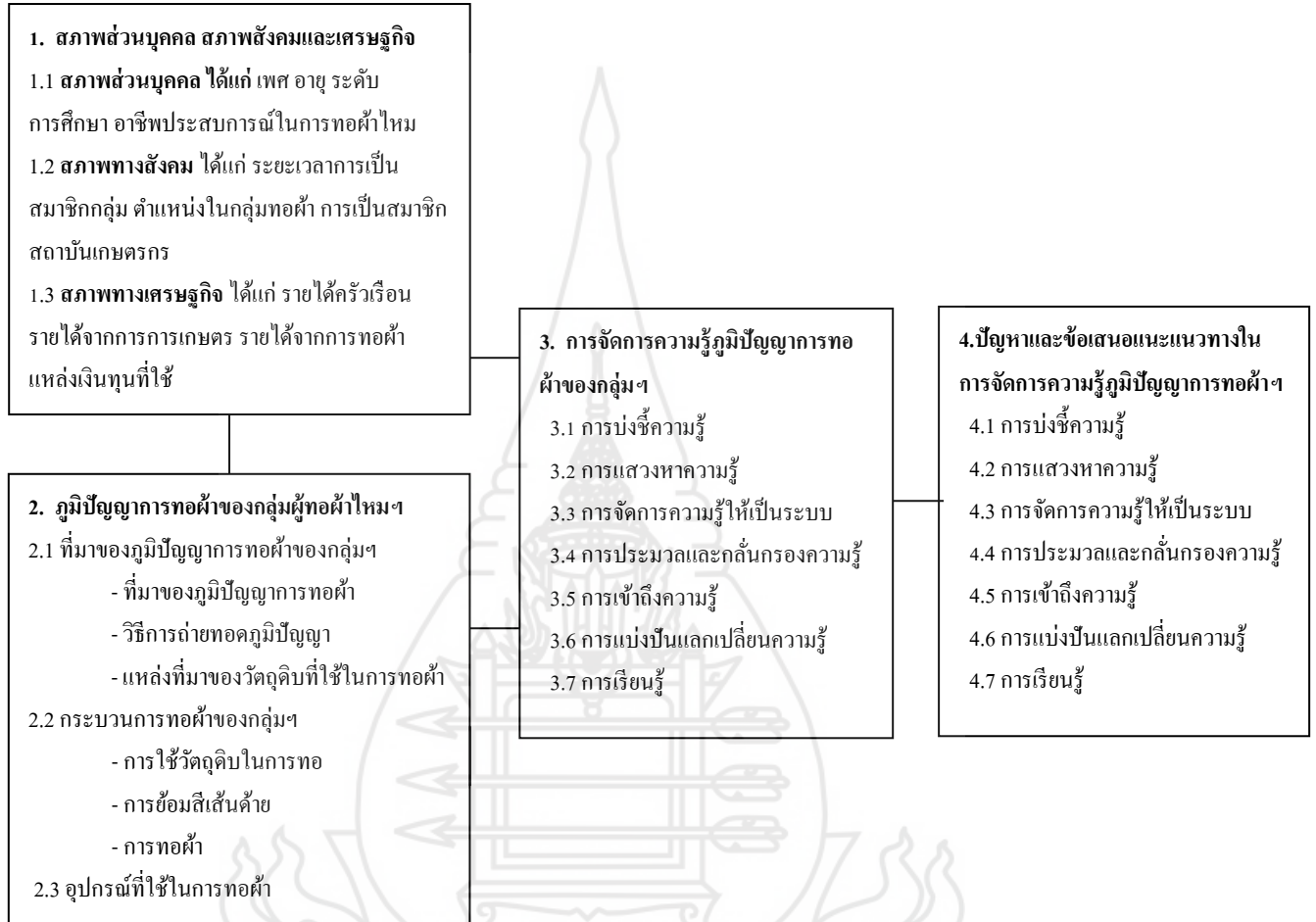
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่
- 2.2 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่
- 2.3 เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ดังภาพ ที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ มีขอบเขต จำนวน 3 ข้อ ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องนี้เน้นศึกษา ในประเด็น สภาพส่วนบุคคล สภาพสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ภูมิปัญญาของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม และปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขตพื้นที่ทำการวิจัยกับกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา

การศึกษานี้ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2564 ถึงเดือน กรกฎาคม 2565 รวมระยะเวลา 8 เดือน โดยทำการเก็บข้อมูลในระหว่างเดือนมกราคม 2565 ถึง เดือน พฤษภาคม 2565

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่ช่วยรวบรวมองค์ความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารจากทั้งภายในและภายนอกให้เป็นระบบ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเข้าใจในงานที่ทำ เกิดการพัฒนา ปรับปรุงความรู้ทำให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ประกอบไปด้วยกระบวนการ 7 ขั้นตอน ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

5.2 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ตามกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.2.1 การบ่งชี้ความรู้ หมายถึง การค้นหาว่าขณะนี้กลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด หรืออยู่ที่ใคร เพื่อให้กลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีขอบเขตในการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2.2 การแสวงหาความรู้ หมายถึง การเพิ่มความรู้ใหม่จากภายนอกที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ ปรับปรุงความรู้เดิม รวมถึงกำจัดความรู้ที่ใช้อยู่ไม่ได้แล้ว เพื่อให้กลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ มีความรู้ที่จำเป็นต้องมี

5.2.3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ หมายถึง การจัดเก็บความรู้ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ โดยการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าเก็บไว้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

5.2.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ หมายถึง การปรับปรุงองค์ความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทอผ้าให้เป็นมาตรฐาน เข้าใจง่าย ใช้ภาษาเดียวกัน และมีเนื้อหาสมบูรณ์ ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ

5.2.5 การเข้าถึงความรู้ หมายถึง การทำให้ผู้ใช้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและสะดวก เช่น การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เป็นต้น

5.2.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ หมายถึง การแบ่งปันความรู้การทอผ้าโดยจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ การทำกิจกรรมกลุ่ม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีระบบที่เลี้ยง การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

5.2.7 การเรียนรู้ หมายถึง การนำความรู้ในการทอผ้ามาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหา และทำให้เป็นส่วนหนึ่งของงานทำให้งานมีประสิทธิภาพดีขึ้น

5.3 ภูมิปัญญาการทอผ้า หมายถึง องค์ความรู้ในการทอผ้าที่ถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น สืบสมสืบทอด และทำการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยองค์ประกอบของภูมิปัญญาการทอผ้าที่สำคัญมี 3 ประเด็น ประกอบไปด้วย 1.ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้า ได้แก่ ที่มาของภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา แหล่งที่มาของวัตถุดิบที่ใช้ในการทอ 2.กระบวนการในการทอผ้า ได้แก่ การใช้วัตถุดิบในการทอ การย้อมสีเส้นด้าย การทอผ้า และ 3.อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า

5.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญา หมายถึง การสืบทอดความรู้ประสบการณ์ทอผ้าที่สั่งสมมา จากการสืบทอดความรู้กันภายในชุมชน การสืบทอดภายในครอบครัว การฝึกฝนจากผู้รู้ผู้ชำนาญ และการฝึกฝนพัฒนาด้วยตนเองซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้ 2 แบบหลักๆคือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่า บรรยายด้วยวาจา การสาธิต การปฏิบัติจริง เป็นต้น และแบบเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เอกสารคู่มือ แผ่นพับให้ความรู้ วิทยุทัศน์ในรูปแบบของ VCD/DVD เป็นต้น

5.5 กลุ่มผู้ทอผ้าไหม หมายถึง ผู้ทอผ้าในจังหวัดแพร่ที่รวมตัวกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปเพื่อทอผ้าให้เป็นผืนสวยงามโดยจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

5.6 ปัญหาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า หมายถึง ปัญหาของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมที่มีต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ตามกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การ

แสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การ ประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การ แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

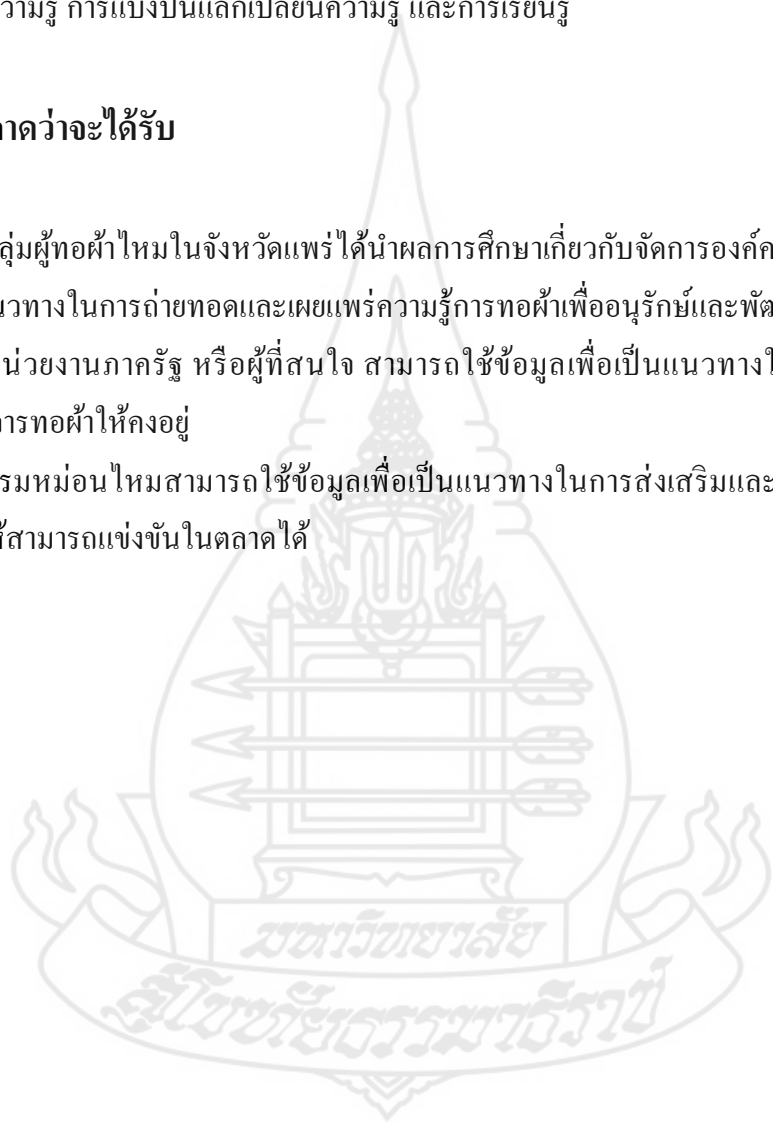
5.7 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า หมายถึง ข้อเสนอแนะของ กลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ที่มีต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ตามกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรอง ความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 กลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ในจังหวัดแพร่ได้นำผลการศึกษาเกี่ยวกับจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการ ทอผ้า ไปใช้เป็นแนวทางในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้การทอผ้าเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

6.2 หน่วยงานภาครัฐ หรือผู้ที่สนใจ สามารถใช้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและ อนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงอยู่

6.3 กรมหม่อนไหมสามารถใช้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนายกระดับภูมิ ปัญญาการทอผ้าให้สามารถแข่งขันในตลาดได้

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางการศึกษา โดยได้แบ่งประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. บริบทของจังหวัดแพร่ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า
 2. สภาพของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมจังหวัดแพร่
 3. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้า
 4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้
 5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. บริบทจังหวัดแพร่ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงบริบทจังหวัดแพร่ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าจำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ข้อมูลด้านกายภาพ 2) จำนวนประชากร 3) ด้านสังคม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และ 4) ด้านเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ข้อมูลด้านกายภาพ จังหวัดแพร่เป็น 1 ใน 17 จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 155 เมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงหมายเลข 11 และ 101 ประมาณ 555 กิโลเมตร และทางรถไฟ 550 กิโลเมตร (ถึงสถานีรถไฟเด่นชัย) มีเนื้อที่ประมาณ 6,538.59 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,086,625 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดลำปาง จังหวัดน่านและจังหวัดพะเยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดอุตรดิตถ์และจังหวัดสุโขทัย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดลำปาง

และพิธีต่างๆ เช่น ทำบุญ เป็นต้น วัสดุที่ใช้ในการทอผ้ามีทั้งที่เป็นฝ้าย ไหม คืบเงิน และคืบทอง นำมาทอเป็นผ้าที่มีลวดลายสวยงาม

ผ้าทอของจังหวัดแพร่ที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ผ้าชิ้นตีนจกที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของอำเภอลองและเป็นสิ่งสะท้อนถึงความงามทางวัฒนธรรมการแต่งกายของคนเมืองแพร่ (สำนักงานจังหวัดแพร่, 2565) ผ้าทอแต่ละผืนของชาวไทยวนจะมีลวดลายบนผืนผ้าที่แฝงไปด้วยเรื่องราว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สืบทอดกันมายาวนานมากกว่า 200 ปี สังเกตได้ภาพจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดเวียงต้า ตำบลเวียงต้า อำเภอลอง เป็นภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านเวียงต้า มีผู้หญิงที่สวมใส่ผ้าถุงซึ่งเป็นชิ้นตีนจก การทอผ้าทอในสวนตีนชิ้นนั้น ผู้ทอได้แรงบันดาลใจมาจากสภาพแวดล้อมในอำเภอลองและอำเภอใกล้เคียง เช่น ลายนกกินน้ำร่วมต้น สันนิษฐานกันว่าท้องถิ่นมีนกอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มักอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม กินน้ำร่วมกันจากน้ำต้นหรือภาษากลางเรียกว่าคนโทใส่น้ำ แต่ไม่มีปัญหาทะเลาะกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีกันของคนในชุมชน อีกทั้งในอดีตน้ำต้นยังเป็นสิ่งที่คนในชุมชนใช้กันในชีวิตประจำวันอีกด้วย

1.4 ด้านเศรษฐกิจ จังหวัดแพร่ มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร (GPP per capita) ปี 2562 เท่ากับ 82,678 บาท จัดเป็นอันดับที่ 56 ของประเทศ และเป็น ลำดับที่ 15 ของ 17 จังหวัดภาคเหนือ สาขาอาชีพที่ทำรายได้ 3 อันดับแรก ได้แก่ 1.สาขาเกษตรกรรมฯ 6,094 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 19.2 2.สาขาการศึกษา 4,345 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.7 และ 3. สาขาขายส่งขายปลีกฯ 3,466 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 10.9

สินค้าเกษตรที่สำคัญของจังหวัดแพร่ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง พริกใหญ่ ส้มเขียวหวาน และ ลำไย มีสถานประกอบการอุตสาหกรรม จำนวน 316 แห่ง การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมโรงงาน ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย และอำเภอเมืองแพร่ เนื่องจากมีความสะดวกทางการคมนาคมขนส่ง สาธารณูปโภค ส่วนอำเภออื่นๆ มีการกระจายตัวค่อนข้างน้อย โดยอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ อุตสาหกรรมการเกษตร รองลงมาคืออุตสาหกรรมไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์และเครื่องเรือน อุตสาหกรรมโลหะ และอุตสาหกรรมอาหาร (สำนักงานจังหวัดแพร่, 2565)

2. สภาพของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมจังหวัดแพร่

การทอผ้าของสตรีชาวแพร่ในสมัยก่อนทอผ้าโดยใช้กี่ไม้ทอผ้า ซึ่งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรม

พื้นถิ่นดั้งเดิมของสตรีชาวล้านนา เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ผลิตจากเส้นใยธรรมชาติด้วยฝีมือที่ละเอียด ประณีตงดงาม ทำให้ผ้าฝ้ายและผ้าไหมได้รับการยกย่องและยอมรับให้เป็นผ้าแห่งวัฒนธรรมเครื่องนุ่งห่มคู่ล้านนาไทยมาโดยตลอด เห็นได้จากความนิยมในการนำเอาผ้าล้านนามาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องแต่งกายของคนทุกระดับชั้น ทั้งในชีวิตประจำวันและโอกาสพิเศษ นอกจากนี้งานศิลปหัตถกรรมบน “ผืนผ้า” ยังแฝงไปด้วยจิตวิญญาณ ความหมายและสะท้อนถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้สวมใส่ โดยเฉพาะ “ผ้าซิ่นตีนจกเมืองล่อง” เป็นงานหัตถกรรมที่ลูกหลานเมืองล่องมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นที่สืบทอด รูปแบบลวดลาย อันแสดงถึงความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา รูปสัตว์หรือดอกไม้พันธุ์ไม้ต่างๆล้วนเป็นตัวแทนที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตของชาวเมืองล่องทั้งสิ้น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, 2564)

เมืองล่องเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดแพร่ ในอดีตเป็นเมืองของชาวไทยยวน หรือไทยโยนก ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการแต่งกายแบบเดียวกับชาวไทยยวนเมืองอื่น ผู้หญิงไทยยวนจะนิยมแต่งกายด้วยผ้าซิ่นทอชนิดต่างๆ และผ้าซิ่นตีนจก ซึ่งผ้าซิ่นตีนจกเมืองล่อง ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมและเป็นสิ่งสะท้อนถึงความงามทางวัฒนธรรมการแต่งกายของคนเมืองแพร่ (วิรกานต์ บุญตัน, 2564) ผ้าซิ่นตีนจกเมืองล่องมีเอกลักษณ์แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ หัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ผ้าซิ่นตีนจกเมืองล่อง

ที่มา : กรมหม่อนไหม https://qsds.go.th/silkcotton/k_11.php

2.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม

กลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับสตรีแม่บ้านหลังว่างจากการทำนาทำไร่ เดิมการทอผ้าเป็นการทอไว้ใช้เองในครัวเรือนหรือใช้ในงานประเพณีต่างๆ ต่อมา มีหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมให้ทำเป็นอาชีพเสริมและฝึกอบรมให้ความรู้จนสามารถพัฒนาการทอผ้าให้ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยตรานกยูงพระราชทานจากกรมหม่อนไหม ซึ่งมีทั้งหมด 6 กลุ่ม รายละเอียดดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงรายชื่อกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

กลุ่มทอผ้า	ปีที่ก่อตั้ง	จำนวนสมาชิก (คน)	จำนวนผ้าไหม (เมตร)
1. กลุ่มทอผ้าร้านเพื่อน-แพง	พ.ศ. 2547	29	280.60
2. กลุ่มทอผ้าร้าน โกมลผ้าโบราณ	พ.ศ. 2535	9	109.80
3. กลุ่มผ้าทอบ้านปิ่นร้านกาญจนา	พ.ศ. 2545	8	108.00
4. กลุ่มทอผ้าร้านไหมฝ้ายลายไทย	พ.ศ. 2555	11	66.40
5. กลุ่มทอผ้าศูนย์การเรียนรู้ผ้าจากเมืองลองและการย้อมสีธรรมชาติ	พ.ศ. 2551	16	90.00
6. กลุ่มทอผ้าร้านอัญชลีไหมไทย	พ.ศ. 2544	11	248.00
รวม		84	902.80

ที่มา : กรมหม่อนไหม (2564) <https://www.qsds.go.th/reportsilk/>

จากข้อมูลสภาพของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมจังหวัดแพร่ พบว่ากลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีจำนวนสมาชิก 84 คน มีผลิตภัณฑ์ผ้าทอหลายแบบแต่ที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น คือ ผ้าชิ้นดินจก ซึ่งเป็นการทำลวดลายบนผืนผ้าด้วยการจก และผลิตภัณฑ์ผ้าทอยังได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยตรานกยูงพระราชทานจากกรมหม่อนไหม

3. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้า

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าได้กล่าวถึง 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความหมายของภูมิปัญญาการทอผ้า 2) ความสำคัญของภูมิปัญญาการทอผ้า 3) ลักษณะของภูมิปัญญา 4) การถ่ายทอดภูมิปัญญา และ 5) การทอผ้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความหมายของภูมิปัญญา

จากการศึกษาความหมายของภูมิปัญญา ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้เช่น เอกวิทย์ ณ ถลาง (2546) ได้ให้ความหมายของ “ภูมิปัญญา” ไว้ว่าเป็น “Wisdom” ที่มนุษย์พัฒนาขึ้นเป็นเรื่องทั้งเฉพาะตัวเฉพาะท้องถิ่นเฉพาะสังคมหรือเป็นสัจธรรมของมนุษย์ ที่ทักษะ ความเชื่อ พฤติกรรม ที่สั่งสมไว้นั้นเป็นผลมาจากการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

กฤษฎา ศรีธรรมมา (2549 น.9) ให้ความหมาย ภูมิปัญญาว่าหมายถึง ความรู้ความสามารถทางวิชาการ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากอดีตสั่งสม ปรับประยุกต์และพัฒนาตามกาลสมัยและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป โดยผ่านการสังเกตทดลอง ใช้คัดเลือกแล้วถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบทอดต่อมา ภูมิปัญญาความรู้ของชาวบ้านมีคำเรียกอยู่หลายคำ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ภูมิธรรมชาวบ้าน เทคนิควิทยาพื้นบ้าน

พนารัตน์ เดชกุลทอง (2560) ได้ให้ความหมาย ภูมิปัญญาไว้ว่า หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่น ที่ได้สั่งสม สืบทอด และปฏิบัติต่อกันมาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เกิดจากการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสืบทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านการถ่ายทอดแบบต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภูมิปัญญาจึงเป็นทั้งองค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ที่ได้มีการพัฒนาและสืบทอดต่อกันมา

นอกจากนี้เจนณรงค์ เทียนสว่าง. (2561) ให้ความหมาย ภูมิปัญญาไว้ว่า หมายถึง องค์ความรู้ องค์ประสบการณ์ ที่ได้รับการสั่งสมเพิ่มพูนจากการเรียนรู้ของตนเองและการอบรมสั่งสอนจากชนรุ่นหนึ่งไปยังชนอีกรุ่นหนึ่ง และก่อให้เกิดผลผลิตทางปัญญาที่สามารถนำไปใช้ใน การพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญา คือ องค์ความรู้ ประสบการณ์ ที่ได้รับการสั่งสมจากเรียนรู้ของตนเองและการอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการพัฒนาความรู้ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

3.2 ความสำคัญของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา เป็นความคิด ความสามารถของกลุ่มชนซึ่งได้จากประสบการณ์ในสังคม จึงมีความสำคัญต่อสังคมหลายประการ เช่น ทำให้เกิดความสงบสุขทั้งในชุมชน หมู่บ้าน หรือในส่วนตัวของชาวบ้านเอง ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งใช้ในการกำหนดแนวทางการทำงานของกลุ่มบุคคล หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ให้ สอดคล้องและผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และทำให้ ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ ความรู้สมัยใหม่ (เจนณรงค์ เทียนสว่าง, 2561 น.9)

3.3 ลักษณะของภูมิปัญญา

จากการศึกษาลักษณะของภูมิปัญญา ได้มีนักวิชาการได้แบ่งลักษณะภูมิปัญญาที่ปรากฏในสังคมไทย ไว้ 4 ลักษณะ เจนณรงค์ เทียนสว่าง (2561) อ้างถึง ประภากร แก้ววรรณ (2552) ดังนี้

3.3.1 ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านค้นพบและนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ คติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ เช่น คำสอนทางพุทธศาสนา ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร การไหว้ ครุ การบวงสรวง เป็นต้น

3.3.2 ความรู้ความคิดในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำรงชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้หรือความคิดลงไปในวรรณกรรมต่างๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ภาษิตการละเล่นต่างๆ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมต่างๆ เป็นต้น

3.3.3 การประกอบอาชีพที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพ โดยอาศัยหลักธรรมชาติไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอกแต่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น การปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3.3.4 การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับแนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ หมายถึง นำความรู้เดิมของชาวบ้านมาผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ใช้ในการแก้ปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เทคโนโลยีการหล่อโลหะ ทองเหลือง การนวดข้าว การก่อสร้าง เป็นต้น

จากลักษณะของภูมิปัญญาที่กล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นองค์

ความรู้ที่มีในชุมชน โดยเกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ทั้งจากการบอกเล่าและจากการสั่งสมประสบการณ์ของตนเองแล้วเกิดการเรียนรู้ พัฒนา ซึ่งสามารถแบ่งภูมิปัญญาได้ 2 ลักษณะ คือ 1. ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ภาษา และ 2. ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม เช่น ศิลปหัตถกรรม การประกอบอาชีพในแขนงต่างๆ

3.4 การถ่ายทอดภูมิปัญญา

การถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นมีความสำคัญมากต่อการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาหากไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาต่อไปยังคนรุ่นหลังอาจทำให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นสูญหายไป ซึ่งควรถ่ายทอดด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

ธีรยุทธ เสนิงค์ ณ อยุธยา (2550) กล่าวว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในปัจจุบันที่นิยมใช้กันอยู่ทุกภูมิภาคมีดังต่อไปนี้

3.4.1 การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่าอธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในรูปของคำพูด วิธีนี้ผู้ถ่ายทอดจะมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้ความรู้ ส่วนผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นผู้ฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญต่างๆ

3.4.2 การสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจวิธีการ ขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้ ซึ่งการสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ได้แก่ การสาธิตวิธีการและการสาธิตประกอบการบรรยาย

3.4.3 การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไข เพื่อให้ผู้ถ่ายทอดปฏิบัติได้ถูกต้องตามกระบวนการและได้ผลงานตามที่ต้องการ วิธีนี้ผู้รับการถ่ายทอดจะเกิดการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ไปที่ละเล็กทีละน้อยจนสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

3.4.4 การเรียนรู้จากสื่อด้วยตนเอง เป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์เรียนรู้ภูมิปัญญาในรูปของสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น บทเรียนแบบโปรแกรม ศูนย์การเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

3.4.5 แหล่งเรียนรู้ เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยมีการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา เป็นต้น รวมถึงการใช้วิถีสายลักษณะอักษรในรูปแบบของตำราต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งที่ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ตลอด

3.4.6 การแสดงพื้นบ้าน เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ใช้การแสดงที่ชาวบ้านนิยมชมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดจะได้รับความเพลิดเพลินไปพร้อมกับการเรียนรู้

3.4.7 การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยมีการบันทึกไว้ในลักษณะ ตำราต่างๆ และในรูปของสื่ออื่นๆ เช่น วิดีทัศน์ในรูปของ VCD/DVD เทปเสียง แผ่นCDเสียง รวมถึง Website เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไปได้

นอกจากนี้ ดวงฤทัย อรรถแสง (2552 น.23) กล่าวว่าไว้ว่า การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ การได้รับความรู้มาจากบรรพบุรุษ พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่า ตายาย โดยมีวิธีการถ่ายทอด 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ใช้วิธีสาธิตคือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอนให้ผู้เรียนได้เห็น จดจำและปฏิบัติตาม และ 2) ใช้วิธีการปฏิบัติจริง คือฟังคำบรรยาย อธิบาย การสาธิตแล้วนำไปปฏิบัติจริง และปฏิบัติซ้ำๆ กันจนเกิดเป็นความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ใช่ผลงานที่กล่าวอ้างไว้ในตำราเท่านั้น และได้รับถ่ายทอดความรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กันเองภายในกลุ่ม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นการสืบทอดความรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมมา จากการสืบทอดความรู้กันภายในชุมชน การสืบทอดภายในครอบครัว การฝึกฝนจากผู้รู้ผู้ชำนาญ และการฝึกฝนพัฒนาด้วยตนเอง ซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาได้ 2 แบบหลักๆคือ แบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบอกเล่า บรรยายด้วยวาจา การสาธิต การปฏิบัติจริงการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น และแบบเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น แหล่งเรียนรู้ เอกสาร คู่มือ ตำรา วิดีทัศน์ ในรูปของ VCD/DVD เป็นต้น

3.5 การทอผ้า

3.5.1 ความเป็นมาของการทอผ้า

สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา (2542 น.27-28) ได้กล่าวไว้ว่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นหัตถกรรมทอผ้าปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกภูมิภาคของไทย ในครอบครัวสามัญชนผู้หญิงใช้เวลาว่างจากงานในไร่นาทอผ้าใช้ นำผ้ามาทำเป็นที่นอน หมอนมุ้ง และพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ให้ผ้าเป็นสักการะพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ สบงจีวรสำหรับพระสงฆ์ใช้ ผ้าในพิธีศพ ถวายเป็นพุทธบูชา โดยมีวัตถุดิบคือฝ้ายซึ่งปลูกขึ้นเองและไหมที่เลี้ยงไว้โดยการนำเอาไข่ของฝ้ายและไหมมาปั่นเป็นด้าย ย้อมสีที่ทำจากสมุนไพร จากนั้นจึงนำมาทอเป็นผืนผ้าโดยประดิษฐ์ประคอยลวดลายจากสิ่งแวดล้อม อันสะท้อนถึงโลกทัศน์ผู้พันกับความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติของชุมชนเกษตรกรรม เช่น ลายน้ำ ต้นข้าว ดอกไม้ สัตว์ เป็นต้น

การทอผ้าในหลายท้องถิ่นเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของสตรี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากมารดาหรือญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่ในชนบทของไทย รวมทั้งการทอผ้านั้นเกิดขึ้นในสังคมจารีตที่มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เช่น ในชุมชนหมู่บ้านเมื่อมี

เวลาวางจากภารกิจในท้องไร่ท้องนา โดยเฉพาะหลังฤดูเก็บเกี่ยว ชาวไร่ชาวนาจะใช้เวลาว่างในช่วงนั้นผลิตเครื่องมือเครื่องใช้นานาชนิดเพื่อใช้สอยและเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งจำเป็นอื่นๆ ที่ผลิตไม่ได้ ในเรื่องของการทอผ้า นั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิต ตามระบบสังคมเดิมนั้น การผลิตปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตจะทำเองในครัวเรือน ตั้งแต่การใช้ยารักษาโรคจากสมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้าจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นอยู่มาก นับเป็นงานที่ผู้หญิงแทบทุกคนต้องทำได้เพราะความจำเป็นในการใช้สอยในครอบครัว

ทักษะและการเรียนรู้การทอผ้าเป็นกระบวนการต่อเนื่องและการสั่งสมประสบการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของผู้หญิง นับตั้งแต่วัยเด็ก แม่และญาติผู้ใหญ่ก็เริ่มให้เด็กหญิงได้มีโอกาสสัมผัสกับกิจกรรมต่างๆ ของการทอผ้า เช่น เตรียมเส้นด้าย เส้นไหม หรือช่วยเกลี้ยงไหม เมื่อโตขึ้นหรืออย่างก้าวเข้าวัยรุ่นจึงเริ่มหัดทอผ้า โดยทำความคุ้นเคยกับอุปกรณ์การทอผ้า ประเภทต่างๆ และฝึกหัดทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าเพื่อที่ว่าเมื่อแยกครอบครัวไปแล้วจะต้องทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัว

3.5.2 ความสำคัญของการทอผ้า

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2545 น.167-168) ให้ความสำคัญของการทอผ้าว่าเป็นสายใยแห่งภูมิปัญญา ผ้าไทยเป็นมรดกสายใยแห่งภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดต่อกันมาด้วยสายใยแห่งความรัก ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดในครอบครัวและเครือญาติ โดยเฉพาะในอดีตนั้น ลักษณะครอบครัวของคนไทยจะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ และอาศัยอยู่ใกล้ชิดกันกับเครือญาติมีปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา การเรียนรู้และการสืบทอดภูมิปัญญาในการทอผ้าสังคมจัดให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิงไทยทุกคน จึงมีโอกาสสั่งสมของภูมิปัญญาในเรื่องการทอผ้า ซึ่งได้เห็นเหล่า ย่า ยาย ป้า น้า อา สร้างสรรค์การทอผ้าผืนแล้วผืนเล่า สายใยแห่งภูมิปัญญาในการผลิตผ้าไทยจึงเป็นสายใยรักของผู้ถ่ายทอดและเป็นสายใยศรัทธาของผู้สืบทอดจากแม่สู่ลูก เรียนรู้สืบทอดสอดสานสายสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง หญิงสาวได้เรียนรู้การผูกต่อปมด้ายเส้นใยที่ขดเสียดาย เรียนรู้การแก้ไขปมปัญหาในกระบวนการทอผ้า เรียนรู้ที่จะค้นพบน้ำหนักของแรงในการพุ่งกระสวยและน้ำหนักของแรงในการกระทบพืมให้เส้นพุ่งสอดสานกับเส้นยืนได้อย่างพอเหมาะพอดี เพื่อให้ผ้าที่ทอมีความเรียบร้อยสม่ำเสมอ

3.5.3 กระบวนการทอผ้า

จากความสำคัญของการทอผ้า เห็นได้ว่าการทอผ้ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมมานานเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์คนในครอบครัว โดยกว่าจะได้ผ้าทอแต่ละผืนนั้นก็มีกระบวนการหลายอย่างเพื่อให้ได้ผ้าทอที่สวยงาม ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1) การใช้วัตถุดิบในการทอผ้า

(1) ไหม การทอผ้าโดยใช้วัตถุดิบในการทอเป็นเส้นไหม (ผ้าไทย, 2545 น.8-12) เป็นเส้นใยที่เกิดจากแมลงประเภทผีเสื้อ ซึ่งตัวหนอนไหมจะกินใบหม่อน ซึ่งเป็นอาหารเพียงชนิดเดียวที่หนอนกินเป็นอาหาร การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจึงเป็นของคู่กัน ทำให้ชาวบ้านที่เลี้ยงไหมต้องปลูกสวนหม่อนไปด้วย วงจรชีวิตของไหมประกอบด้วยระยะที่เป็นไข่ ระยะตัวหนอน ระยะดักแด้ และระยะผีเสื้อ คุณสมบัติพิเศษของตัวหนอนไหมคือ ช่วงระยะที่เป็นดักแด้ ตัวหนอนจะสร้างรังไหมห่อหุ้มตัวเอง ซึ่งต้องนำรังไหมมาต้ม แล้วสาวเอาเส้นใยสีเหลืองทองขึ้นมา ซึ่งรังไหมมีความเหนียวและมันวาวสวยงาม เหมาะต่อการนำไปทอเป็นผืนผ้า

(2) ฝ้าย การทอผ้าโดยใช้วัตถุดิบในการทอเป็นเส้นฝ้าย วิระศักดิ์ จุลดา ลัย พณิฐา ยงพิทยาพงศ์ และศราวุธ ราชมณี (2549 น.30) กล่าวว่า เส้นฝ้ายดูดความชื้นได้ง่าย เหมาะสำหรับทอเป็นเครื่องนุ่งห่มในเมืองร้อน เพราะเมื่อฝ้ายดูดความชื้นแล้ว ความชื้นจะระเหยกลายเป็นไอ ผู้ที่สวมใส่จะรู้สึกเย็นสบาย ฝ้ายจะปลูกในช่วงฤดูฝน ซึ่งเป็นช่วงจะทำให้ฝ้ายได้รับฝนดี ประมาณเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ฝ้ายก็จะแก่และแตกปุย ชาวบ้านจะปลูกฝ้ายไปพร้อมๆ กับการปลูกข้าว ระยะเวลาที่ใช้ในการปลูกฝ้ายจนกระทั่งสามารถเก็บเกี่ยวได้ใช้เวลาประมาณ 6-7 เดือน ชาวบ้านทุกครัวเรือนสามารถปลูกฝ้ายได้แล้วจึงนำเส้นใยฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้า เพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่มใช้สอยในชีวิตประจำวัน

2) การย้อมสีเส้นด้าย

หลังจากเลือกวัตถุดิบในการทอผ้าได้แล้ว จะนำเส้นด้ายมาทำการย้อมสี โดยการย้อมสี คือ การทำให้วัสดุสิ่งทอมีสีติด และจะต้องมีสีเหมือนกันอย่างสม่ำเสมอ โดยที่ไม่ว่าจะส้อมตัวอย่างมาจากส่วนไหนก็ตาม ในปัจจุบันมีทั้งการย้อมโดยใช้สีจากเคมี และสีจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งสีจากธรรมชาติที่ใช้ในการย้อม ได้แก่ ราก ต้น เปลือก ใบ ดอก ผล เมล็ด แก่น เป็นต้น ซึ่งสีจากธรรมชาตินั้นไม่ปลอดภัย กรมวิทยาศาสตร์บริการ (2560) จำแนกสีย้อมตามแหล่งกำเนิดสีได้แก่ สีจากธรรมชาติและสีสังเคราะห์

(1) สีย้อมจากสารเคมีหรือสีสังเคราะห์ สีเคมีเป็นสีที่ที่มีความบริสุทธิ์ของตัวสีมาก สามารถนำสีเหล่านี้มาผสมเพื่อให้ได้สีที่ต้องการ และปรับระดับความเข้มของสีได้ วิธีการย้อมทำได้ง่ายและสะดวก สีที่ย้อมได้จะมีความสดสวยและมีความทนทานของสีดี สีเคมีที่นำมาย้อมเส้นไหมมีหลายประเภท ได้แก่ สีแอซิด (Acid Dyestuff) สีเมทัลคอมเพลกซ์ (Metal Complex Dyestuff) สีเบสิค (Basic Dyestuff) สีโครมมอร์แดนท์ (Chrom Mordant Dyestuff) สีไดเรกต์ (Direct Dyestuff) และสีรีแอคทีฟ (Reactive Dyestuff) (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่, 2554)

(2) สีย้อมจากธรรมชาติ สามารถหาได้จากวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

มีคุณสมบัติ คือ สามารถย้อมติดเส้นใยได้ด้วยตนเอง นั่นคือเพียงนำสีมาผสมน้ำก็สามารถย้อมเส้นใยได้ โดยใช้ส่วนที่ให้สีจากพืช เช่น เปลือกกราก ราก เนื้อไม้ แก่น หัว ผล และใบ ซึ่งการใช้สีย้อมธรรมชาติมีข้อดีคือ มีความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคอีกทั้งน้ำย้อมหลังกระบวนการผลิตยังไม่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของคุณภาพสีและความสม่ำเสมอของสีที่ได้ในแต่ละรอบการผลิต ซึ่งฝ้ายและไหมเป็นเส้นใยธรรมชาติที่นิยมนำมาย้อมด้วยสีธรรมชาติและนำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอวางจำหน่าย โดยการย้อมสีธรรมชาติ เมื่อแบ่งเกณฑ์ตามการให้ความร้อนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1.การย้อมแบบเย็น คือ การย้อมที่อุณหภูมิห้องไปจนถึงอุณหภูมิไม่เกิน 50 องศาเซลเซียส และ 2.การย้อมแบบร้อน คือ การย้อมที่อุณหภูมิ ตั้งแต่ 50 องศาเซลเซียสไปจนถึงจุดเดือดของน้ำย้อม

วิชาญ วันโพนทอง (2548) กล่าวว่า ถ้าแบ่งตามกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติ โดยทั่วไป จะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การย้อมโดยตรง (Direct dyeing) การย้อมแบบแวต (Vat dyeing) และการย้อมโดยใช้สารช่วยติดสี (Mordant dyeing) ดังนี้

(4) **วิธีการย้อมโดยตรง (Direct dyeing)** เมื่อย้อมสีธรรมชาติกับเส้นใย สีธรรมชาติ จะเกิดพันธะเคมีกับเส้นใยได้โดยตรง และถ้าเป็นเส้นใยเซลลูโลส ได้แก่ ฝ้าย ซึ่งมีหมู่ไฮดรอกซิล (OH group) อยู่มาก จึงสามารถเกิดพันธะไฮโดรเจนกับสีได้โดยตรง ส่วนเส้นใยที่เป็นพอลิเปปไทด์ ได้แก่ ขนสัตว์ หรือ ไหม ในเส้นใยประเภทนี้จะมีส่วนที่เป็นทั้งหมู่กรด (Acid group) และหมู่เบส (Basic group) ซึ่งจะเกิดปฏิกิริยากับส่วนที่เป็นหมู่กรดหรือหมู่เบสในโมเลกุลของสีแล้วเกิดเกลือขึ้น ทำให้เกิดแรงยึดเหนี่ยวกันแบบไอออนิก จึงทำให้สีติดเส้นใยได้โดยไม่ต้องใช้ตัวช่วยติดสี

(5) **วิธีการย้อมแบบแวต (Vat dyeing)** สารให้สีประเภทนี้ โดยทั่วไปแล้วจะไม่ละลายน้ำ ดังนั้น จึงต้องทำให้เป็นสารประกอบที่ละลายน้ำได้เสียก่อนโดยการทำปฏิกิริยากับโซเดียมไฮดรอกไซด์และตัวรีดิวซ์ สารประกอบที่เกิดขึ้นนี้สามารถเกาะติดเส้นใยเซลลูโลสได้ดี เมื่อย้อมเส้นใยแล้ว ต้องทำให้โมเลกุลของสีเกิดการออกซิไดซ์กลับไปอยู่ในรูปเดิมที่ไม่ละลายน้ำด้วยออกซิเจนในอากาศ ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ หรือโพแทสเซียมไดโครเมต โมเลกุลของสีจึงจับแน่นอยู่บนเส้นใยได้ เช่น การก่อหม้อย้อม เป็นต้น

(6) **วิธีการย้อมโดยใช้สารช่วยติดสี (Mordant dyeing)** การย้อมด้วยวิธีนี้เป็น การย้อมแบบใช้สารช่วยติดสีหรือสารช่วยย้อมหรือมอร์แดนต์ สารจะทำหน้าที่ช่วยให้การยึดติดเส้นใยกับสีย้อมได้ดีขึ้น โดยเมื่อแช่หรือต้มเส้นใยกับมอร์แดนต์ เกลือของโลหะจะเกิดปฏิกิริยาไฮโดรไลซิสได้สารประกอบไฮดรอกไซด์ของโลหะที่ไม่ละลายน้ำ เกิดเป็นสารเชิงซ้อนที่แข็งแรงแทรกตัวอยู่ในเส้นใย และเมื่อนำเส้นใยไปย้อมสี สีย้อมจะซึมเข้าไปจับกับมอร์แดนต์ ทำให้สีที่ได้จากการ

ย่อมมีความคงทน ไม่ตกสีหรือซีดง่าย มอร์แดงที่ใช้ ได้แก่ สารละลายของเกลือโลหะ เช่น Alum (Aluminium sulfate, $Al_2(SO_4)_3$), Chrome (Potassium dichromate, $K_2Cr_2O_7$), Tin (Stannous chloride, $SnCl_2$), Copperas (Ferrous sulfate heptahydrate, $FeSO_4 \cdot 7H_2O$) นอกจากนี้ ยังมีมอร์แดงที่ได้จากธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น น้ำขี้เถ้า(น้ำค้าง) น้ำปูนใส น้ำบาดาล น้ำสนิมเหล็ก น้ำโคลน เป็นต้น

(7) ขั้นตอนในการย้อมสีธรรมชาติ การย้อมสีธรรมชาติแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน (วิชาญ วันโพนทอง, 2548) ดังนี้

ก. การทำความสะอาดเส้นไหม/เส้นฝ้าย ก่อนการย้อม ก่อนที่จะนำเส้นไหม เส้นฝ้าย ฝ้าย ไปย้อมสีนั้นต้องกำจัดไขมัน สิ่งสกปรก รวมทั้งสารที่เคลือบติดเส้นด้ายออกไปเพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้สีย้อมติดเส้นด้ายไม่ดี

ข. การเตรียมน้ำย้อม ปริมาณของวัตถุดิบที่ต้องการสกัดสี กรณีที่ใช้วัตถุดิบให้สีเป็นใบไม้ จะใช้ใบไม้จำนวน 5 กิโลกรัมต่อฝ้าย/ไหม 1 กิโลกรัม และกรณีที่ใช้วัตถุดิบให้สีเป็นเปลือกไม้ จะใช้เปลือกไม้จำนวน 3 กิโลกรัมต่อฝ้าย/ไหม 1 กิโลกรัม

ค. การเตรียมน้ำย้อม หรือสารช่วยย้อม หรือสารช่วยติดสี การใช้สารช่วยติดสีในการย้อมมี 3 วิธี คือ 1. การใช้ก่อนการย้อมสีซึ่งต้องนำเส้นด้ายไปชุบสารช่วยย้อมก่อนนำไปย้อมสีธรรมชาติ 2. การใช้พร้อมกับการย้อมสีเป็นการใส่สารช่วยย้อมไปในน้ำสีแล้วจึงนำเส้นด้ายลงย้อม 3. การใช้หลังย้อมสีนำเส้นด้ายไปย้อมสีก่อนแล้วจึงนำไปย้อมกับสารช่วยย้อมภายหลัง

ง. การย้อมสี นำน้ำย้อมที่ผ่านการกรองแล้ว มาตั้งไฟปานกลาง พอร้อนมีควันไม่ถึงกับเดือด ใส่สารช่วยย้อมสีอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องการ โดยการทดลองสีกันก่อน จากนั้นนำเส้นด้ายที่จะย้อม ที่เตรียมไว้ (ทำความสะอาดแล้ว) ลงย้อมในน้ำสีนานประมาณ 1 ชั่วโมง ต้องหมั่นพลิกเส้นด้ายให้ถูกน้ำย้อมเสมอกันทุกๆ 10 นาที แล้วนำเส้นด้ายขึ้นผึ่งให้เย็น ถ้าเป็นเส้นฝ้าย/ผ้าฝ้าย ให้นำใส่ถุงพลาสติกปิดให้แน่นหมักไว้ 1 คืนก่อนแล้วค่อยเอาออกมาซักด้วยน้ำเปล่าจนน้ำที่ล้างนั้นใส ถ้าเป็นเส้นไหม เมื่อผึ่งให้แห้งแล้วซักด้วยน้ำเปล่าจนน้ำที่ล้างนั้นใส และบิดเส้นด้ายที่ล้างสะอาดแล้วให้หมาด กระตุกให้ตึง 2-3 ครั้ง แล้วนำไปผึ่งในที่ร่มจนแห้ง ถ้ายังไม่ทอดควรนำไปเก็บไว้ในถุงเพื่อไม่ให้ฝุ่นเกาะและป้องกันสีซีด

3) การทำลวดลาย

เมื่อย้อมสีเส้นด้ายแล้ว จะมีการคิดลวดลายซึ่งเป็นการทำให้เกิดลวดลายบนพื้นผ้าในรูปแบบต่างๆทั้งซับซ้อนและไม่ซับซ้อน ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป ได้แก่

(1) การมัดหมี่ (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒน์กุล, 2536 : 22-23) เป็นกรรมวิธีทอผ้าที่ใช้เทคนิคการมัดและการย้อม ก่อนนำเส้นด้ายหรือไหมไปทอเป็นพื้น ซึ่งจะมัดให้เกิดลวดลายก่อน แล้วจึงนำไปย้อมสี ส่วนที่ถูกมัดไว้จะไม่ติดสีทำให้เกิดลวดลายขึ้น ถ้าต้องการหลายสี

ก็ต้องมัดและซ่อมทับหลายครั้งจนกว่าจะได้สีครบตามที่ต้องการ การมัดหมี่ สามารถมัดหมี่ได้ทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่งถ้าถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นยืน จะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นยืน ถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งจะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นพุ่ง ซึ่งสามารถทำซ้ำไปมาได้หลายครั้งทำให้สามารถทอผ้าได้ไม่จำกัดความยาว

(2) การจก เป็นการทอหลอดลายบนพื้นผ้าโดยเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปบนพื้นผ้าขณะทอ การเพิ่มเส้นพุ่งนี้จะเพิ่มเป็นช่วงๆคล้ายกับปักผสมการทอ เพื่อทำให้เกิดหลอดลายที่แตกต่างออกไป โดยใช้ไม้ หรือ นิ้วมือ ยกด้ายเส้นยืนแล้วสอดเส้นพุ่งพิเศษเพื่อสร้างหลอดลาย เส้นพุ่งพิเศษนิยมใช้ด้ายหลายๆสี สลับกันให้เกิดหลอดลาย มักใช้ไหมบนพื้นผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมหรือใช้ด้ายเงิน ด้ายทองบนพื้นผ้าไหม และวิธีการจกในแต่ละแห่งอาจไม่เหมือนกัน บางแห่งอาจได้จากทางด้านหน้าผ้าแต่บางท้องถิ่นใช้วิธีกลับเอาด้านหลังของผ้าขึ้นข้างบนขณะทอ

(3) การขีด เป็นการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษ เช่นเดียวกับจก เพื่อสร้างหลอดลายขึ้นมา ซึ่งเป็นการใช้ไม้ขีด หรือสะกิดเส้นด้ายพุ่งเข้าไปตามแนวเส้นด้ายยืนบนพื้นผ้า การสอดเส้นด้ายพุ่งมีความถี่ห่างไม่เท่ากัน ทำให้เกิดหลอดลายรูปแบบต่างๆ ในสมัยก่อนยังไม่มีการใช้ตะกอกพิเศษ ช่างสามารถทอหลอดลายได้เพียง 2 ครั้งเท่านั้น เมื่อมีการพัฒนาตะกอกพิเศษขึ้นมาทำให้ช่างสามารถทอได้ไม่จำกัดจำนวนครั้ง

(4) การยก เป็นการทอให้เกิดหลอดลายโดยการยกตะกอกแยกด้ายเส้นยืน แต่ไม่ได้เพิ่มเส้นด้ายยืนหรือพุ่งพิเศษเข้าไปในพื้นผ้า และในบางครั้งการยกตะกอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวน 2 เส้น หรือมากกว่านั้นเข้าไป หลอดลายที่ทอจะเป็นลายที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา (วิระศักดิ์ จุลดาลัย พณิฐา ขงพิทยาพงศ์ และศรารุช ราชมณี, 2549, น.31)

4) อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า

การทอผ้าต้องอาศัยอุปกรณ์สำคัญ คือ กี่ ซึ่งโดยทั่วไปมี 2 ประเภท คือ กี่โบราณและกี่กระตุก (สุดารัตน์ ภัทรคุณพิทักษ์ และคณะ, 2548 :20-22) ประกอบด้วยส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้

(1) ตัวกี่ หรือ หน้ากี่ เป็นโครงของกี่เพื่อใช้พันขึงฝ้ายเส้นยืนในตอนเริ่มต้นของการทอผ้า ซึ่งด้ายเส้นยืนในปัจจุบันนิยมใช้ไหมประดิษฐ์ที่มาจากโรงงานอุตสาหกรรมแทน เนื่องจากมีความเหนียวและขาดยากกว่าด้ายที่ทอด้วยมือซึ่งถ้าขึงไว้นานๆจะทำให้ด้ายเส้นยืนเปื่อย

(2) อกม้า เป็นส่วนหนึ่งของโครงกึ่งที่อยู่ด้านล่างข้างหน้าที่ใช้พาดด้ายเส้นยืนเข้าสู่ฟืม

(3) *ไม้ค้อย* เป็นไม้แผ่นแบนใช้สำหรับสอดด้ายขึ้นให้สลับกันเป็นการแยกเส้นคู่กับเส้นคี่ถ้าไม่มีจะทอไม่ได้

(4) *เขาพื้ม* เป็นส่วนที่ใช้ร้อยด้ายหัวซึ่งเป็นด้ายขาวจากโรงงาน มีความหนาและยืดหยุ่นมากกว่าปกติ ด้ายหัวจะเป็นด้ายเส้นขึ้นอีกที่หนึ่งเพื่อแยกด้ายเส้นขึ้นแต่ละเส้นเข้าสู่พื้ม

(5) *พื้ม* ลักษณะเป็นซี่เล็กๆ เหมือนฟันหวีใช้สำหรับการขยัก ถ้าเป็นพื้มสมัยก่อนจะทำด้วยไม้ไผ่ แต่ถ้าเป็นพื้มสมัยใหม่ที่ผลิตจากโรงงานจะเป็นโลหะ ซึ่งพื้มจะมีไม้แผ่นหนาครอบอยู่ด้านบนอีกที่ เรียกว่า ครอบพื้ม ข้างทอจะดึงครอบพื้มเพื่อให้พื้มกระทบเส้นด้ายให้แน่นตามความกว้างของผ้าที่จะทอ การนำฝ้ายมาพันก็เพื่อจะนำสู่พื้มจะต้องให้ด้ายมีความตึงพอดีและจะต้องใช้เหล็กเกี่ยวด้ายเข้าพื้มทีละช่อง หนึ่งช่องต่อหนึ่งเส้น แล้วผูกเข้ากับสะป้านอีกที่

(6) *สะป้าน* เป็นไม้ท่อนกลมๆ ใช้ม้วนผ้าที่ทอแล้ว อยู่ชิดกับที่นั่งของช่างทอ ใช้หมุนเข้าหาตัวเพื่อเก็บผ้าทอที่เสร็จแล้วเอาไว้เพื่อที่จะได้ทอส่วนที่เหลือต่อไป ดังนั้นหากไม่นำกระดาษมาพันสะป้านเอาไว้ สะป้านก็จะไม่ได้ระดับเสมอกันทั้งหมด

(7) *มะลู่แล่น* มีลักษณะคล้ายรอกมี 2 อัน แขนงลงมาจากโครงก็ ทำหน้าที่ยกเขาพื้มขึ้นลง

(8) *ไม้ตีนยำ* อยู่ส่วนล่างของก็ ใช้เหยียบเพื่อสับด้ายเส้นขึ้นให้ห่างออกจากกันแล้วร่อนเส้นด้ายด้วยกระสวยอีกที่หนึ่ง

(9) *ไม้จัด* เป็นไม้ไผ่ขนาดสั้นๆ 2 อัน มีไว้จัดด้ายเส้นขึ้นบนก็ เพื่อปรับความตึงความหย่อนของด้ายเส้นขึ้นให้พอดีมิให้ตึงหรือหย่อนจนเกินไป มิฉะนั้นก็จะทอผ้าออกมาไม่สวย

(10) *กระสวย* ใช้สำหรับใส่ด้ายพุ่งร่อนด้ายในการต่อลายหรือขึ้นลาย ทำด้วยไม้มีรูปร่างลักษณะคล้ายเรือยาว ซึ่งด้ายพุ่งคือด้ายที่ได้จากการปั่นฝ้าย มีสีสันตามลายที่ช่างทอต้องการขยักออก

(11) *หวี* เป็นหวีที่ทำจากขนหมูป่า ใช้สำหรับหวีด้ายเส้นขึ้นเพื่อมิให้ด้ายพันกันในช่วงการทอ ในปัจจุบันอาจใช้หวีที่ทำจากเปลือกมะพร้าว

5) ขั้นตอนการทอผ้า

อรอุมา มุลวัตร (2554 : 24) กล่าวว่า การทอผ้ามีขั้นตอน เริ่มจาก 1. นำด้ายไปย้อมสีตามต้องการ 2. นำด้ายที่ย้อมสีแล้วมาปั่นให้ตลอด 3. คั่นเครือหูก หรือเดินด้ายโดยนำตลอด จำนวน 80 หลอด มาใส่บนราวตั้งหลอด ดึงด้ายจากหลอดทุกหลอดมารวมกัน จากนั้นก็เดินด้าย เมื่อเดินด้ายเสร็จจะได้เครือหูกประมาณ 67 เมตร 4. นำเครือหูกมาร้อยลงไปในพื้ม 5. เมื่อร้อย

พืชมเสร็จแล้ว ทำการเก็บตะกอกหรือเก็บเขา โดยการเก็บตะกอกจะผูกด้ายเป็นหูกที่ละเส้น 6. เมื่อร้อยพืชมเสร็จแล้ว จะนำเครื่องหูกไปม้วนไม้และมัดใส่กึ่งให้เรียบร้อยพร้อมกับหัวเครื่องหูกให้เป็นระเบียบเพื่อเตรียมพร้อมที่จะไปใช้ทอต่อไป 7. การทอผ้านั้นจะมี กระจสวยเป็นตัวนำด้ายซึ่งกระจสวยใส่ด้ายที่เป็นเส้นพุ่งใช้ในการทอผ้าโดยปกติประมาณ 30 ซม. กระจสวยจะนำเส้นด้ายสลับไปมาซ้ายขวาเพื่อสอดด้ายให้ขัดกับเครื่องหูก แล้วกระทบพืชมเพื่อให้เส้นด้ายเรียงเข้าแน่นและเป็นระเบียบ เมื่อทอเสร็จจะได้ผ้ายาวประมาณ 60 เมตร

นอกจากนี้ สาวิตรี อภินิษฐ์เสนีย์. (2559). กล่าวว่า กระบวนการทอผ้ามีหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การหาวัตถุดิบคือ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ผ้าไหมจะดีหรือไม่ขึ้นตอนนี้ก็สำคัญเพราะถ้าไหมดีมีคุณภาพก็จะทำให้ผ้ามีคุณภาพไปด้วยการสาวไหมต้องใช้เทคนิคในการสาวให้มีเส้นสม่ำเสมอเพื่อความสวยงามของผืนผ้า จากนั้นก็จะมีกรฟอกไหม การย้อมสีเส้นและการมัดหมี่เพื่อให้ได้ผ้าไหมที่เป็นลาย กว่าจะได้ผ้าไหมแต่ละผืนใช้เวลายาวนานมากถ้าจะรวมถึงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทุกขั้นตอนต้องได้รับการเรียนรู้มาเป็นอย่างดีจึงจะเกิดทักษะและความชำนาญในความยากลำบากของการทอผ้าทำให้เกิดผลงานที่ทรงคุณค่ายิ่ง สิ่งเหล่านี้ถ้าขาดการสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลังอาจทำให้สูญหายไป

6) ปัญหาและอุปสรรคในการทอผ้า

การทอผ้าในปัจจุบันมีข้อจำกัด ปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ทั้งด้านเครื่องมือ วัตถุดิบ ตลอดจนการขาดแคลนช่างทอ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าเป็นอย่างมา กชัยสิทธิ์ คุณสวัสดิ์ (2557, น.94) พบว่ามีปัญหาในการส่งเสริมและพัฒนาศิลปะการทอผ้าไทยอยู่ ดังนี้

(1) ศิลปหัตถกรรมใน หลายๆ ท้องถิ่น ยังถูกละเลย การผลิตศิลปหัตถกรรมกระจจัดกระจายอยู่ทั่วไปไม่มีแหล่งรวมในบางท้องถิ่น

(2) ขาดการกระตุ้นหรือประกวคให้ผลิตผลงานที่มีคุณภาพมากขึ้น

(3) ผู้มีฝีมือเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่น

(4) ไม่รักษาคุณภาพให้สม่ำเสมอ เมื่อผ้าทอมือขายดีจะผลิตผ้าที่ด้อยฝีมือมาขายแทนช่างทอก็มีคุณภาพด้อยลง และมีจำนวนน้อยลงเรื่อยๆ

(5) ช่างฝีมือคุณภาพดีมักทำงานได้ช้า ขายยาก เพราะต้องการขายราคาแพงให้คุ้มกับเวลาหมดกำลังใจ ขาดการส่งเสริม ช่างทอฝีมือดีหลายคนยังไม่มีความรู้จักและเห็นคุณค่า

(6) ช่างฝีมือขาดการแข่งขันทางความคิด

(7) การถ่ายทอดทำกันในวงจำกัด ขาดตัวผู้สืบทอดอย่างจริงจังและกว้างขวาง

จากที่ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าข้างต้น ผู้ศึกษาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาการทอผ้า คือ องค์ความรู้ในการทอผ้าที่ถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สัมสืบทอด และทำการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยองค์ประกอบของภูมิปัญญาการทอผ้าที่สำคัญมี 3 ประเด็น ประกอบไปด้วย 1) ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้า ได้แก่ ที่มาของภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา แหล่งที่มาของวัตถุดิบที่ใช้ในการทอ 2) กระบวนการในการทอผ้า ได้แก่ การใช้วัตถุดิบในการทอ การย้อมสีเส้นด้าย การทอผ้า และ 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า

4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ที่ดีจะนำมาซึ่งการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดผลดีต่อองค์กรได้ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ประกอบไปด้วย ความหมายของการจัดการความรู้ ความสำคัญของการจัดการความรู้ ประเภทของความรู้ รูปแบบการจัดการความรู้ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาในงานส่งเสริมและพัฒนากิจกรรม วิธีการเรียนรู้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาในงานส่งเสริมและพัฒนากิจกรรม กระบวนการจัดการความรู้ ประโยชน์การจัดการความรู้ อุปสรรคและปัญหาในการนำการจัดการความรู้มาใช้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความหมายของการจัดการความรู้

วิจารณ์ พานิช (2547 น. 1) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กลุ่มผู้ปฏิบัติงานภายในองค์กรหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ร่วมกันจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้จากประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันสำหรับนำมาใช้ปรับปรุงงาน และเพื่อยกระดับความสามารถในการค้นหาความรู้จากภายนอกเข้ามาใช้ในการทำงาน โดยมีเป้าหมายของงานในระดับที่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างน่าภูมิใจ ไปสู่การสร้างนวัตกรรมจากการทำงาน และมีการส่งมอบความรู้สำหรับการทำงานไว้ภายในองค์กรหรือหน่วยงานหรือกลุ่มปฏิบัติงานในรูปแบบของคลังความรู้ที่มีระบบการจัดเก็บให้ค้นหามาใช้ได้อย่างสะดวก ค้นได้ตลอดเวลา ได้ทันทีที่ต้องการและมีการปรับปรุงคลังความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ ไม่เป็นความรู้ที่เก่าเก็บหรือล้าสมัย

นิตยา สีคง (2563 น. 6) กล่าวว่า การจัดการความรู้ คือการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาองค์ความรู้และจัดการให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ความรู้มีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ความรู้ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จาก

ประสบการณ์ พรสวรรค์ของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆที่เป็นความรู้ที่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก เช่น ทักษะการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ 2) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ

กรณี ต่างวิวัฒน์ (2564 น. 29-30) ให้ความหมาย “การจัดการความรู้” เป็นการสร้างและการจัดกระบวนการที่ดำเนินการร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานของบุคคลและองค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีกระจัดกระจายอยู่ในและนอกองค์กร ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ ให้ทุกคนในองค์กรสามารถอาศัยช่องทางต่างๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อเข้าถึงความรู้และสามารถแลกเปลี่ยนสารสนเทศ เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม ไหลไปยังบุคคลที่ถูกต้อง (right person) ณ เวลาที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ และสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้เพิ่มการบรรลุผลสำเร็จ (performance) ขององค์กร โดยช่วยให้บรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ (1) บรรลุเป้าหมายของงาน (2) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน (3) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และ (4) บรรลุเป้าหมายความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ที่มีความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน อันจะส่งผลให้องค์กรมีความเข้มแข็ง

จากนิยามข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ คือ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร จากทั้งภายในและภายนอกชุมชน แล้วนำมาพัฒนาให้ใช้ได้กับสภาพความเป็นจริงเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการจัดเก็บให้เป็นระบบ และผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย

4.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้มีความสำคัญทั้งในระดับบุคคล และระดับองค์กรซึ่งช่วยพัฒนาความสามารถในการแบ่งปันความรู้ที่มีอยู่ในบุคคล นำมาถ่ายทอด/เผยแพร่ ให้กับคนอื่นๆ ในองค์กร และนำความรู้ไปปรับใช้กับการทำงานให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น

จินดา ขลิบทอง (2554 น.19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ต่อการส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

- 1) เอื้อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของคนในองค์กร อย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งทางธุรกิจ
- 2) ช่วยปรับองค์กร การจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญในการปรับให้องค์กรให้

สามารถอยู่รอดและแข่งขันได้ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกระบวนการในการผสมผสานความสามารถของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการประมวลผลข้อมูลสารสนเทศ และความสามารถของคนเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม

3) สนับสนุนคนให้มีความรู้ การจัดการความรู้เป็นการสนับสนุนให้คนในองค์กรรวบรวม ค้นหา แลกเปลี่ยนความรู้ และนำมาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางธุรกิจขององค์กร

4) ทำให้คนได้รับความรู้ที่ต้องการ การจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์ช่วยทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร ทั้งนี้การจัดการความรู้ไม่ใช่เครื่องมือที่จัดการกับตัวของความรู้โดยตรง แต่เป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีระหว่างกันได้

4.3 ประเภทของความรู้

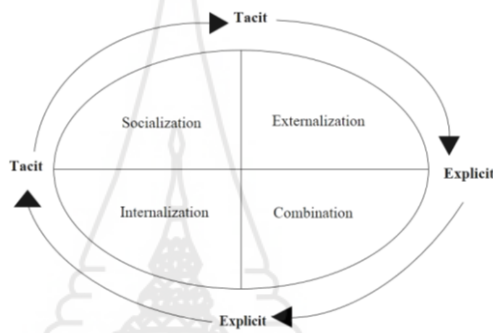
ความรู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจในการดำเนินงานเพราะความรู้ คือ สารสนเทศที่ถูกเปลี่ยนเป็นความรู้โดยคนผ่านกระบวนการคิด เปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์หรือใช้ในการแก้ปัญหาได้ พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547) แบ่งความรู้เอาไว้ 2 ประเภท ดังนี้

4.3.1 ความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) ความรู้ประเภทนี้จัดเป็นความรู้ที่ไม่เป็นทางการ เป็นความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ ความเชื่อหรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน เช่น การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ผ่านการสังเกต การสนทนา การฝึกอบรม ความรู้ประเภทนี้เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ เนื่องจากความรู้ประเภทนี้เกิดจากประสบการณ์และการนำมาเล่าสู่กันฟัง เช่น ทักษะความเชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ ทักษะในการทำอาหาร ทักษะการทอผ้า เป็นต้น ดังนั้น ความรู้ประเภทนี้จึงไม่สามารถจัดให้เป็นระบบหรือหมวดหมู่ได้ และไม่สามารถเขียนเป็นกฎเกณฑ์หรือตำราได้ แต่สามารถถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้ได้โดยการสังเกตและเลียนแบบ

4.3.2 ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้เชิงทฤษฎี หรือความรู้ที่เป็นเหตุและผลที่สามารถเขียนบรรยาย ถอดความ หรืออธิบายออกมาเป็นตัวอักษร หรือสามารถถ่ายทอดอย่างเป็นทางการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เอกสาร เว็บไซต์ และ อินทราเน็ต ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่แสดงออกมาโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ จึงสามารถสื่อสาร และเผยแพร่ได้อย่างสะดวก

ซึ่งสอดคล้องกับ Michael Polanyi และ Ikujiro Nonaka ที่ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวแต่ละบุคคล เกิดจากประสบการณ์ เรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่างๆ ซึ่งสื่อสารหรือถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษรได้ยาก

ความรู้ชนิดนี้พัฒนาแบ่งปันกันได้ และเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวคนเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานเป็นภูมิปัญญา และ 2. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสาร และรายงานต่างๆ ซึ่งทำให้คนเข้าถึงได้ง่าย ความรู้ทั้งสองประเภทสามารถเปลี่ยนสถานะได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ โดยผ่านกระบวนการ เกิดยวความรู้ หรือ SECI Model ซึ่งคิดค้นโดย โนนากะ (Ikujiro Nonaka) และ ทาเคอชิ (Takeuchi) ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 โมเดลเซกิ (SECI Model)

ที่มา : บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2549) การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

1. Socialization (การแลกเปลี่ยนเรียนรู้) S: Tacit to Tacit

กระบวนการที่ 1 เป็นการแบ่งปันประสบการณ์ความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) แบบเผชิญหน้าระหว่างผู้รู้ เช่น การประชุม การระดมสมอง ที่มาจากความรู้ การเรียนรู้ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เฉพาะเรื่อง เฉพาะพื้นที่ แล้วยนำมาแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ที่มีใช่เป็นเพียงการอ่านหนังสือ คู่มือ หรือตำรา

2. Externalization (การสกัดความรู้ออกจากตัวคน) E: Tacit to Explicit

กระบวนการที่ 2 เป็นการส่งต่อระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) กับความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) โดยการนำเสนอในเวทีวิชาการ หรือบทความตีพิมพ์ ซึ่งเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่ถูกฝังอยู่ในความรู้ฝังลึกให้สื่อสารออกไปภายนอก อาจเป็นแนวคิด แผนภาพ แผนภูมิ เอกสารที่สนับสนุนให้เกิดการสื่อสารระหว่างผู้เรียนรู้ด้วยกันที่เข้าใจได้ง่าย ซึ่งความรู้ฝังลึกจะถูกพัฒนาให้ตกผลึกและถูกถักทอแล้วนำไปสู่การแบ่งปัน เปลี่ยนเป็นฐานความรู้ใหม่ที่นำไปใช้สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ในกระบวนการใหม่

3. Combination (การรวบรวมความรู้) C: Explicit to Explicit

กระบวนการที่ 3 เป็นการรวมกันของความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) ที่ผ่าน

การจัดระบบ และบูรณาการความรู้ที่ต่างรูปแบบเข้าด้วยกัน เช่น นำความรู้ไปสร้างต้นแบบใหม่ ไปสร้างสรรค์งานใหม่ ได้ความรู้ใหม่ โดยความรู้ชัดแจ้งได้จากการรวบรวมความรู้ภายในหรือภายนอกองค์กร แล้วนำมารวมกัน ปรับปรุง หรือผ่านกระบวนการที่ทำให้เกิดความรู้ใหม่ แล้วความรู้ใหม่จะถูกเผยแพร่แก่สมาชิกในองค์กร

4. Internalization (การฝึกความรู้) I: Explicit to Tacit

กระบวนการที่ 4 เป็นการส่งต่อความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) สู่อำนาจรู้ฝังลึก (Tacit knowledge) แล้วมีการนำไปใช้ในการทำงานของตนเอง โดยเรียนรู้และลงมือทำ ซึ่งความรู้ชัดแจ้งถูกเปลี่ยนเป็นความรู้ฝังลึกในระดับบุคคลแล้วกลายเป็นทรัพย์สินขององค์กรเมื่อนำไปแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นก็จะเกิดกระบวนการ Socialization หมุนเวียนไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด

จากการแบ่งประเภทความรู้ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ความรู้สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งถ่ายทอดออกมาในรูปของลายลักษณ์อักษร ตัวเลข หรือสูตรได้ยาก และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ได้ สามารถเข้าถึงได้ง่าย ดังนั้นการจะนำความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงต้องอาศัยการจัดการความรู้

4.4 รูปแบบการจัดการความรู้

เจนณรงค์ เทียนสว่าง (2561 น. 12) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้ แบบปลาทูนา (Tuna Model) ในการจัดการความรู้ โดยเปรียบการจัดการความรู้เสมือนปลาหนึ่งตัว ซึ่งมีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ลำตัว และหางปลา ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 รูปแบบการจัดการความรู้ ตัวแบบปลาทูนา (Tuna Model)

ที่มา : ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2547) การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ หน้า 22

จากภาพที่ 2.3 ตัวแบบปลาทู (Tuna Model) ที่เปรียบเทียบการจัดการความรู้เหมือนปลาหนึ่งตัว โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

1) ส่วนหัวปลา (Knowledge Vision น. KV) คือ ส่วนที่เป็นเป้าหมาย หรือทิศทางของการจัดการความรู้ ซึ่งก่อนที่เราจะทำงานอะไรซักอย่างเราต้องรู้ก่อนว่าเราต้องการอะไร จุดหมายคืออะไร ต้องทำอะไรบ้าง ในที่นี้จะเปรียบเป็นการบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) และต้องสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กรเพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จ

2) ส่วนกลางลำตัว (Knowledge Sharing น. KS) คือ ส่วนของกิจกรรม จัดเป็นส่วนสำคัญที่สุด และยากที่สุดในกระบวนการจัดการความรู้ ในที่นี้จะเปรียบเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ทั้งนี้เพราะการที่คนเราจะแบ่งปันความรู้ที่มีอยู่ไปให้ผู้อื่นนั้น ต้องอาศัยความผูกพัน การเป็นมิตร ความสนิทชิดเชื้อ ความไว้วางใจ ความห่วงใยต่อกันและกัน กระบวนการนี้จึงต้องเริ่มต้นที่การทำกิจกรรมสร้างความคุ้นเคยก่อนเป็นลำดับแรก และบรรยากาศที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดี

3) ส่วนที่เป็นหางปลา (Knowledge Assets น. KA) คือ ส่วนการจดบันทึก องค์ความรู้ที่องค์กรได้เก็บสะสมไว้เป็นคลังความรู้ ซึ่งมาจาก 2 ส่วนคือ 1. ความรู้ที่ชัดเจนหรือความรู้เปิดเผย (Explicit Knowledge) คือ ความรู้เชิงทฤษฎีที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น เอกสาร ตำรา และคู่มือปฏิบัติงาน เป็นต้น และ 2. ความรู้ซ่อนเร้นหรือความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) คือ ความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน ไม่ปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรม แต่เป็นสิ่งที่มีความรู้มาก เมื่อบุคคลออกจากองค์กรไปแล้ว และความรู้นั้นก็ยังคงอยู่กับองค์กร ไม่สูญหายไปพร้อมกับตัวบุคคล การจัดการความรู้ในส่วนนี้เป็นส่วนที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการจัดเก็บ จัดหมวดหมู่ เพื่อสะดวกในการเข้าถึง และปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ (Update)

4.5 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาในงานส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตร

เจนณรงค์ เทียนสว่าง (2561) ได้กล่าวว่า การจัดการความรู้ภูมิปัญญา คือ การสร้างเวทีหรือกิจกรรมให้สมาชิกในชุมชนได้มาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทดลองหาวิธีการหรือความรู้ใหม่ ๆ แล้วขยายเป็นเครือข่าย และมีความสัมพันธ์ร่วมมือกับภายนอกคือ นักวิชาการ ภาครัฐ ภาคธุรกิจ อย่างรู้เท่าทันและยึดฐานความรู้ของชุมชน เป็นหลัก การจัดการความรู้ของชุมชน มีลักษณะเรียบง่าย เป็นธรรมชาติ เรียนรู้จากการปฏิบัติ ค่อยเป็นค่อยไป และมีลักษณะเด่นอยู่ที่ปัญญาปฏิบัติ ซึ่งการจัดการความรู้ภูมิปัญญานั้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1) องค์ความรู้ องค์ความรู้ของชุมชนมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดจากการที่สังคมมี

ระบบคิดหรือ อุดมการณ์ของชุมชนท้องถิ่นเป็นตัวกำกับองค์ความรู้ให้สมาชิกภายในชุมชนได้นำไปใช้อย่างเหมาะสม ประสพการณ์ของบุคคล และชุมชนก็เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้

2) กระบวนการได้มาซึ่งความรู้ กระบวนการที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาที่มีความสำคัญและควรเน้นมากกว่าตัวเนื้อหาภูมิปัญญา เป็นหลักการที่ต้องคิดกันในแง่ของการนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ หรือ เป็นสิ่งที่นำมาปรับใช้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาสังคม พัฒนาอาชีพ

3) เป้าหมายหรือทิศทางของการพัฒนา การนำความรู้ไปใช้ หรือผลกระทบจากความรู้ และ กระบวนการนั้น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะจะสะท้อนกระบวนการทัศนวิสัยที่กำหนด วิธีการในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน หรือสังคม

4.6 วิธีการเรียนรู้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาในงานส่งเสริมและพัฒนากิจกรรม

การเรียนรู้การจัดการความรู้ภูมิปัญญา มีหลายวิธี โดยสามารถแบ่งวิธีการเรียนรู้ได้ ดังนี้

4.6.1 วิธีการเรียนรู้โดยกระบวนการปฏิสัมพันธ์ สามารถแบ่งวิธีการเรียนรู้ออกเป็น 2 วิธีคือ การเรียนรู้ด้วยตัวเอง และการเรียนรู้จากผู้อื่น ประกอบด้วย การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากเครือข่ายหรือคนภายในชุมชนเดียวกัน และการเรียนรู้จากบุคคลภายนอก

4.6.2 วิธีการเรียนรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัส ในการประมวลผลและวิเคราะห์ซึ่งมีวิธีการเรียนรู้ดังนี้ คือ

- 1) การพูด - การฟัง
- 2) การศึกษาดูงาน
- 3) การเรียนรู้จากการออกร้าน การแสดงผลงาน และนิทรรศการ
- 4) วิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จัดเป็นการเรียนรู้ที่ดีที่สุด มีวิธีการเรียนรู้
- 5) การลองผิดลองถูก
- 6) การค้นหาเอกลักษณ์ของตน

4.7 กระบวนการจัดการความรู้

กระบวนการในการจัดการความรู้ มีผู้อธิบายไว้หลากหลายประการ เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวบรวมได้ดังนี้

วรารัตน์ วัฒนชนโนบล และคณะ (2558) กล่าวว่าไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นในองค์กร ซึ่งมีกระบวนการเกี่ยวข้องทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) *การบ่งชี้ความรู้* (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่าองค์กรมี วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย คืออะไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องใช้อะไร ปัจจุบัน องค์กรมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรบ้างที่จำเป็นต้องมี

2) *การสร้างและแสวงหาความรู้* (Knowledge Creation and Acquisition) เป็น การสร้าง แสวงหา รวบรวมความรู้ทั้งภายในและภายนอกที่อาจอยู่กระจัดกระจายมารวมไว้ รักษา ความรู้เดิม แยกความรู้ที่ไม่ได้ใช้แล้วออกไป สร้างความรู้ขึ้นจากความรู้เดิมที่มีอยู่หรือนำความรู้ จากภายนอกองค์กรมาใช้ เพื่อให้องค์กรมีความรู้ที่จำเป็นต้องมีแต่ยังไม่มี

3) *การจัดความรู้ให้เป็นระบบ* (Knowledge Organization) คือ การจัดความรู้ ให้เป็นระบบ เป็นการกำหนดโครงสร้างความรู้ แบ่งชนิด ประเภท เพื่อให้สืบค้น เรียกคืน และใช้ งานได้ง่าย

4) *การประมวลความรู้และกลั่นกรองความรู้* (Knowledge Codification and Refinement) เป็นการปรับปรุงรูปแบบเอกสารความรู้ให้อยู่ในรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน ใช้ภาษา เดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วน

5) *การเข้าถึงความรู้* (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึง ความรู้ ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ด ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6) *การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้* (Knowledge Sharing) เป็นการแบ่งปัน ความรู้ ประเภทความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) สามารถทำได้หลายวิธีการ เช่น การจัดทำ เอกสาร จัดทำฐานความรู้ นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ หรือ มีการแบ่งปันความรู้ประเภทความรู้ ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) อาจใช้วิธีผสมผสาน เช่น ระบบทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่ม คุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวที แลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

7) *การเรียนรู้* (Learning) เป็นการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา และทำให้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำ ความรู้ไปใช้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

กรณี ต่างวิวัฒน์ (2564 น. 68-70) กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ เป็น กรอบแนวคิดที่ช่วยให้เข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดพัฒนาการของความรู้ขึ้นในองค์กร ประกอบด้วย ขั้นตอนหลักๆ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) *การกำหนดความรู้ที่ต้องการ* (knowledge identification) หมายถึง การ ค้นหาคำเพื่อระบุให้ได้ว่าความรู้เรื่องใดที่องค์กรต้องการหรือจำเป็นต้องใช้ เรื่องใดที่มีอยู่แล้ว และ

เรื่องใดที่ยังขาดอยู่ โดยพิจารณาว่า วิทยาลัย/พันธกิจ/ยุทธศาสตร์/เป้าหมาย ขององค์กรและคนใน องค์กร คืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องใช้ความรู้เรื่องใดบ้าง ขณะนี้องค์กรมี ความรู้ใดอยู่บ้างแล้ว อยู่ในรูปแบบใด เช่น อยู่ในเอกสาร ฐานความรู้ หนังสือเวียน หรือในตัวบุคคล และอยู่ที่ใคร

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (*knowledge creation and acquisition*) องค์กรอาจสร้างความรู้ที่มีอยู่ขึ้นมาใหม่ โดยปรับเปลี่ยนหรือต่อยอดยกระดับขึ้นไปจากความรู้เดิมที่มีอยู่ หรืออาจแสวงหาจากภายนอกองค์กร ทั้งนี้ต้องรักษาความรู้เก่าที่มีประโยชน์ให้คงอยู่ และพิจารณากำจัดความรู้ที่ไม่จำเป็นหรือล้าสมัยใช้ไม่ได้แล้วทิ้งไป ให้เหลือแต่ความรู้ที่จำเป็นต้อง ใช้

3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (*knowledge organization*) เป็นการ เตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต โดยการจัดทำสารบัญความรู้ และแยก ประเภทการจัดเก็บความรู้ต่างๆ ให้สามารถดึงมาใช้ประโยชน์ได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (*knowledge codification and refinement*) เป็นการประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่าย โดย ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้ครบถ้วนสมบูรณ์

5) การเข้าถึงความรู้ (*knowledge access*) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึง ความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ด ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (*knowledge sharing*) ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือ กรณี Tacit Knowledge อาจเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชน แห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยงสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

7) การเรียนรู้ (*learning*) คือวัตถุประสงค์หลักของการจัดการความรู้ ควรทำ ให้สมาชิกได้นำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ แก้ไขปัญหา และปรับปรุงองค์กร เกิดการ สร้างองค์ความรู้ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่ช่วย รวบรวมองค์ความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร จากทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้ องค์กรเข้าใจในงานที่ทำและทำให้เกิดการปรับปรุง พัฒนาความรู้ขององค์กรให้ใช้ได้กับสภาพ ความเป็นจริง และผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ประกอบไปด้วยกระบวนการ 7 ขั้นตอน ได้แก่

การบ่งชี้ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การบ่งชี้ความรู้ หมายถึง การชี้แจงเป้าหมายขององค์กรว่าคืออะไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต้องใช้อะไร ค้นหาว่าขณะนี้องค์กรมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด เช่น เอกสาร หรืออยู่ที่ใคร และจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องใดอีกบ้าง รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้องค์กรมีขอบเขตในการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ หมายถึง การเพิ่มความรู้ใหม่จากความรู้เดิมที่มีอยู่หรือนำความรู้ภายนอกที่สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรมารวบรวมเพื่อให้องค์กรมีความรู้ที่จำเป็นต้องมี

3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ หมายถึง การจัดเก็บความรู้ขององค์กร โดยการถอดองค์ความรู้เก็บไว้ และจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ หมายถึง การปรับปรุงองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้เป็นมาตรฐาน เข้าใจง่าย ใช้ภาษาเดียวกัน และมีเนื้อหาสมบูรณ์ ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร

5) การเข้าถึงความรู้ หมายถึง การทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและสะดวก เช่น การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ Facebook fan page เป็นต้น

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ หมายถึง การแบ่งปันความรู้โดยการจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ การทำกิจกรรมกลุ่ม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีระบบพี่เลี้ยง การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

7) การเรียนรู้ หมายถึง การนำความรู้ที่มีมาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา และทำให้เป็นส่วนหนึ่งของงานทำให้งานมีประสิทธิภาพดีขึ้น

4.8 ประโยชน์ของการจัดการความรู้

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547 น.20) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ไว้ 7 ประการ ดังนี้

1) ป้องกันความรู้สูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กร หรือชุมชนท้องถิ่นสามารถรักษาความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงบุคลากร เช่น การเกษียณอายุทำงาน การลาออกจากราชการ หากเป็นชุมชนท้องถิ่น เช่น การย้ายถิ่นอายุขัย หรือการเสียชีวิต เป็นต้น

2) *เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ* เนื่องจากความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ที่ทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ

3) *ความสามารถในการปรับตัวและยืดหยุ่น* การจัดการความรู้ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงาน โดยไม่ต้องมีการควบคุม ทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการทำงาน

4) *ได้เปรียบในการแข่งขัน* ทั้งนี้เพราะการจัดการความรู้ให้องค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น เข้าใจลูกค้า ผู้บริโภค หรือผู้ใช้บริการ เข้าใจแนวโน้มของการตลาดหรือการแข่งขัน ทำให้สามารถลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสในการแข่งขันได้

5) *พัฒนาความสามารถขององค์กร* เป็นการพัฒนาความสามารถขององค์กรในการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาที่มีอยู่ อาทิเช่น สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และลิขสิทธิ์

6) *การยกระดับผลิตภัณฑ์* ทั้งนี้เพราะการจัดการความรู้ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการ ซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์นั้น ๆ

7) *การบริหารลูกค้า* การจัดการความรู้หรือการศึกษาความสนใจหรือความต้องการของลูกค้าจะสร้างความพึงพอใจ และเพิ่มยอดขายหรือสร้างรายได้ให้กับองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น

4.9 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้

พนารัตน์ เศษกุลทอง (2560) กล่าวว่า อุปสรรคและปัญหาในการนำการจัดการความรู้มาใช้ ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ได้แก่

1) *ด้านตัวบุคคล* มีอุปสรรคดังนี้

- (1) มีทัศนคติว่าความรู้คืออำนาจ จึงเกิดการหวงความรู้
- (2) ไม่ทราบว่าสิ่งที่ตนเองรู้มีประโยชน์กับคนอื่นหรือไม่
- (3) ไม่เห็นประโยชน์หรือไม่มีแรงจูงใจของการแลกเปลี่ยนความรู้
- (4) ไม่มีเวลาและความมุ่งมั่นเพียงพอที่จะเรียนรู้จากผู้อื่น
- (5) ยังไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

2) *ด้านส่วนรวมหรือโครงสร้าง* มีอุปสรรคดังนี้

- (1) ไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
- (2) ผู้บริหารไม่สนับสนุน
- (3) ระบบสารสนเทศไม่เอื้อ
- (4) ไม่มีระบบให้รางวัลแก่ผู้แลกเปลี่ยน หรือถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น

3) *ด้านค่านิยม* มีอุปสรรคดังนี้

- (1) มีการแข่งขันระหว่างหน่วยงานสูง
- (2) บุคลากรไม่ให้ความร่วมมือในการเปิดเผยความรู้
- (3) ผู้บริหารไม่ยอมรับความล้มเหลวที่เกิดขึ้นจากการลองสิ่งแปลกใหม่

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยต่าง ๆ นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับ สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

ชัยโรจน์ ชนสันติ และ มาลี ไชยเสนา (2560) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าข้อมคราม ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มทอผ้าข้อมครามร้อยละ 45 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี

ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552) ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ข้อมสิริธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบ ป.4

ชมนพัทธ์ ศรียะพลภูสิทธิ (2562) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มทอผ้าไหมยกทองจันทร์โสมมา จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรมและรับจ้าง ส่วนอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกผักจำหน่าย เลี้ยงสัตว์ ปลูกหม่อน-เลี้ยงไหม และทอผ้าไหม ทำปุ๋ยอินทรีย์ และปัจจุบันนี้ชาวบ้านทั้งหญิงและชาย เมื่อว่างเว้นจากการทำนาก็จะทำการทอผ้าซึ่งเป็นงานที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อใช้ส่วนตัวและจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

พนารัตน์ เดชกุลทอง (2560 น.59-60) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว มีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม

วิภาวี สีลากุล และคณะ (2559) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมัดหมี่ ในจังหวัดขอนแก่น พบว่า ประสิทธิภาพในการทอผ้าไหมมัดหมี่มากกว่า ๑๐ ปี

ศิริภรณ์ กุลจิตติวิรัช (2555) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าข้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มทอผ้าทั้งหมดเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 45.5 ปี อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี มีระดับ การศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ใน

ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 83.33 อาชีพหลักของกลุ่มทอผ้า คือทำนา อาชีพรองคือ การทอผ้า สมาชิกส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทอผ้าย้อนคราม 12 ปี การทำผ้าย้อนคราม ส่วนใหญ่ เรียนรู้จากผู้รู้ ในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีประมาณ 54,350 บาท และรายได้จากการทอผ้าของสมาชิก เฉลี่ย 4,000 บาทต่อเดือนร้อยละ 50.00

สาวิตรี อภินิษฐ์เสนีย์ และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญา ผ้าทอมือ : กรณีศึกษาบ้านหนองโก ตำบลดอนกอก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษา พบว่า คนในชุมชนยึดอาชีพการทอผ้าไหมเป็นอาชีพหลัก

สุธิมนต์ ทรงศิริโรจน์ (2559 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา หมู่บ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัด ลำพูน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

5.2 งานวิจัยเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาการทอผ้า

ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการความรู้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษากระบวนการผลิต ผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ 2.ศึกษาสภาพปัญหาในการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ 3. ศึกษาวิธีการอนุรักษ์ การถ่ายทอด การตลาดและ 4.ศึกษาการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตผ้าไหม มัดหมี่ย้อมสีธรรมชาตินั้นมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การเตรียมเส้นไหม และ การทอ สภาพปัญหาที่พบ ได้แก่ ปัญหาด้านกระบวนการผลิต และปัญหาด้านการตลาด กลุ่มมี กระบวนการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความรู้ การ จัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการใช้ความรู้

วรารัตน์ วัฒนชโนบล และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้า ของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ที่มาของภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่ศึกษานั้น มาจากความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นฐานใน การดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับวิถีธรรมชาติ และความรู้ใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาโดย หน่วยงานภาครัฐจากภายนอก การศึกษาดูงาน การรวมกลุ่ม การส่งวิทยากรเข้ามาสอน ความรู้ที่ สำคัญสำหรับการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้นับการสืบทอด มาจากบรรพบุรุษและนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยซึ่งการปรับปรุงนั้นอยู่ภายใต้การฝึกฝน และการปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเน้นรูปแบบดั้งเดิมให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้มีการพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ลักษณะของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ 2 ลักษณะ คือ 1) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมในอดีต ได้แก่ การบอกเล่าต่อกันมา การฝึกปฏิบัติจาก

การสังเกต และการปฏิบัติจากการฝึกฝนของบรรพบุรุษ โดยเป้าหมายหลักในการถ่ายทอดคือ ทายาทหรือคนในครอบครัว 2) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการพัฒนามาแล้วในปัจจุบัน ได้แก่ การปฏิบัติจากการฝึกฝนของกลุ่มแม่บ้าน (ถ่ายทอดในกลุ่ม) และการไปเป็นวิทยากรรับเชิญไปสาธิตวิธีการผลิต

วลัยลักษณ์ อริยสัจเจวคิน (2552 : น.152) ศึกษา เรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา: ผ้าจกกล้วย ตำบลกล้วย อำเภอมะนัง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า การทอผ้าจกในอดีต : ชาวไท-ยวน จะปลูกฝ้ายเพื่อปั่นเป็นเส้นด้ายใช้ทอผ้าจกและใช้หูกทอผ้าแบบโบราณที่พุ่งกระสวยด้วยมือ การย้อมสีเส้นด้ายก็ใช้วิธีการย้อมสีธรรมชาติ ทอจกเป็นผืนตามวัตถุประสงค์การใช้มุ่งห่มมิได้มุ่งเน้นเพื่อการจำหน่าย การทอผ้าในปัจจุบัน : ลูกหลานไท-ยวน ส่วนมากในปัจจุบันจะเริ่มทอผ้าจกด้วยการตั้งซื้อวัสดุเส้นใยจากโรงงานทำเส้นใยในกรุงเทพฯหรือตัวแทนจำหน่าย ฉะนั้นส่วนมากจะเป็นเส้นใยประสมหรือเส้นใยสังเคราะห์ย้อมด้วยสีเคมี และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจกกล้วยแบบดั้งเดิมคือการสอนตัวต่อตัวระหว่างแม่กับลูก โดยดูลายจากผ้าผืนเก่าแล้วจดจำเอา สอนด้วยวิธี”ตาต่อตา มือต่อมือ” ให้ผู้หัดทอ ต้องตั้งใจจดจำและฝึกหัดบ่อยๆจึงเกิดทักษะในการทอ แต่ปัจจุบันไม่นิยมสอนแบบดั้งเดิมแล้วนิยมสอนทอโดยการดูลายต้นแบบจากกราฟเพราะมีความสะดวกและเข้าใจง่าย

5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับ การจัดการความรู้

ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552 : น.106-107) กระบวนการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์สืบทอด และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ ย้อมสีธรรมชาติ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการใช้ความรู้

การสร้างความรู้ มาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย เป็นผู้สอน จากการสังเกต จดจำ ลองปฏิบัติตาม เมื่อไม่เข้าใจหรือพบปัญหาจะสอบถามพ่อแม่หรือผู้รู้ เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันเองภายในกลุ่ม และเกิดจากการลองผิดลองถูก เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ต้องการ และยังได้รับความรู้จากหน่วยงานของรัฐบาลที่ให้การสนับสนุน เข้ามาอบรมให้แก่ตัวแทนกลุ่ม

การจัดเก็บความรู้ เป็นการจัดเก็บความรู้ไว้ในรูปแบบการจดจำ ประสบการณ์ การจดบันทึกแบบย่อๆ ไว้ในสมุดส่วนตัว นอกจากนี้มีการจัดเก็บความรู้ในรูปแบบวิดิทัศน์ ซึ่งได้อธิบายถึงกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติในภาพรวมเท่านั้น ไม่ได้อธิบายขั้นตอนต่างๆ อย่างละเอียด

การเผยแพร่ความรู้ พบว่า มีการกระจายความรู้โดยการสอนงานกันภายในครอบครัว แลกเปลี่ยนความรู้กันเองระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม เปิดศูนย์การเรียนรู้ขึ้น ณ ที่ทำการกลุ่ม เพื่อเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้ เปิดให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งนักท่องเที่ยว

ที่มาพักจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมไปถึงได้เรียนรู้กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติด้วย และยังสามารถเผยแพร่ความรู้โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นการย้อมสีธรรมชาติไปสอนนักเรียนที่โรงเรียนบ้านหนองหญ้าปล้องวิทยา นอกจากนี้ยังได้นำขั้นตอนกระบวนการผลิตไปจัดแสดงในงานประเพณีของอำเภอัญจาคีรี และที่อื่นๆ ที่สนใจติดต่อเข้ามา

การใช้ความรู้ พบว่า ได้นำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้จากประสบการณ์ ความชำนาญ และความรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันและกันภายในกลุ่ม มาปฏิบัติและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ทั้งนี้ได้มีการขยายผลหรือยกระดับความรู้ที่มีอยู่โดยการนำเอาความรู้ใหม่ๆ จากการลองผิดลองถูก หรือจากการเข้าอบรมต่างๆ จากหน่วยงานของรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนมาปฏิบัติ จนเกิดทักษะและความชำนาญ ส่งผลให้กระบวนการผลิตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรให้สูงขึ้น เมื่อมีความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นก็จะมีการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ต่อไป

พนารัตน์ เดชกุลทอง (2560 : น.59-60) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม ได้แก่ การกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ การถ่ายทอดความรู้และการนำความรู้ไปใช้ โดย 1) การกำหนดความรู้ โดยการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสำรวจและทบทวนความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า มีทั้งความรู้เดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และความเชี่ยวชาญช่างทอผ้า ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ 2) การแสวงหาความรู้ มีการแสวงหาภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม โดยความรู้ภายในกลุ่มเป็นแหล่งความรู้หลักจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่วนความรู้จากภายนอกได้รับการ อบรม สัมมนา จากหน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น 3) การแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับการทอผ้าของสมาชิกและประธานกลุ่มทอผ้าจะนำความรู้และเทคนิคใหม่ๆ เกี่ยวกับการผลิตผ้าไหม ที่ได้รับการอบรม ประชุม สัมมนา มาถ่ายทอด 4) การจัดเก็บความรู้ จะเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล โดยใช้วิธีการจดจำความรู้เหล่านี้ไม่มีการเขียนบันทึกเป็นตำรา แต่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรบางส่วน 5) การถ่ายทอดความรู้ จะเน้นการถ่ายทอดความรู้โดยตรงจากผู้ถ่ายทอดเป็นรายบุคคลโดยผสมผสานกันทั้งวิธีการสาธิตและวิธีการปฏิบัติจริง ทั้งสองวิธีดังกล่าวใช้วิธีเดียวกันในการถ่ายทอดให้ผู้เรียนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และ 6) การนำความรู้ไปใช้ ได้นำความรู้ภูมิปัญญาไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการทอผ้าทุกขั้นตอน ได้แก่ การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม การออกแบบลวดลาย การมัดหมี่ การย้อมสีธรรมชาติ และการทอผ้า

วารรัตน์ วัฒนชนินบอล และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้า

ของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษม อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าพื้นบ้าน มี 5 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1.การกำหนดความรู้ เกิดจากความต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการผลักดันของผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง 2.การแสวงหาและยึดกุมความรู้ภายใน ได้แก่ การสอบถามผู้รู้ในชุมชน และการคูตัวอย่างผลิตภัณฑ์ 3.การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน 4.การจัดเก็บความรู้ มุ่งเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล 5.การถ่ายทอดความรู้จากบุคคลสู่บุคคลเป็นหลัก เช่น ปฏิบัติให้ดู การสาธิต

วลัยลักษณ์ อริยัตถเวทิน (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา : ผ้าจกอุบล ตำบลอุบล อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในท่ามกลางความหลากหลายและบริบทของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ชุมชนไทยวนราชบุรี ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ชุมชนผลิตขึ้นมาใช้เองและแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รวมถึงการเปิดรับความรู้จากภายนอก เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าจกของตนเอง โดยมีการจัดการความรู้เรื่องผ้าจก มีการจัดพิมพ์องค์ความรู้ในลักษณะของหนังสือ นำเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้จัดเก็บองค์ความรู้และเป็นสื่อการเรียนการสอน สร้างพิพิธภัณฑ์รวบรวมวัตถุที่เป็นตัวแทนขององค์ความรู้ ด้านการกระจายองค์ความรู้สู่ชุมชนมีการจัดตั้งสถานที่ทอผ้าจก มีการเสริมหลักสูตรการเรียนการสอนทอผ้าจกภายในและภายนอกชุมชน และโครงสร้างศักยภาพการทอผ้าให้กับช่างฝีมือทอผ้าจกในตำบลอุบล

ศิริภรณ์ กุลจิตติวิรัช (2555) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าย้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน คือ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและการแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลผลถ่วงกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ ผลการศึกษา พบว่า 1) สมาชิกกลุ่มบ่งชี้ความรู้ด้านการทอผ้าย้อมคราม เป็นภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษ มีการสืบทอดกันมาเป็นอาชีพ การถ่ายทอดความรู้การผลิตและการทอผ้าย้อมครามโดยการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่และปราชญ์ในชุมชน ผู้ที่มีความชำนาญในการทอผ้าย้อมครามส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ 2)การสร้างและการแสวงหาความรู้ของกลุ่มมาจากการตั้งสมมติฐานประสบการณ์ในการทอผ้าย้อมครามมานานกว่า 50 ปี เน้นการเรียนรู้กันเองของสมาชิก โดยมีการทดลองแล้วนำมาปฏิบัติ การลองผิดลองถูกกันเอง การแสวงหาความรู้จากภายในกลุ่ม ได้ดำเนินการโดยสมาชิกในกลุ่มให้คำแนะนำ มีการปรึกษากันเมื่อเกิดปัญหา ส่วนการแสวงหาความรู้จากภายนอกได้จากการเข้ารับการฝึกอบรม/สัมมนา และการศึกษาดูงานจากกลุ่มผู้ผลิตผ้าย้อมคราม มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนในการแสวงหาความรู้ด้านการผลิตและการทอผ้าโดยการส่ง

วิทยากรเข้ามาสอนการผลิต อีกส่วนหนึ่งการแสวงหาความรู้เกิดจากลูกค้าที่เข้ามาสั่งสินค้าและแนะนำ 3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ มีการบันทึกกระบวนการผลิตและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตผ้าอ้อมครบถ้วนด้วยภาพถ่ายเก็บไว้ และมีการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรบางส่วน 4) การประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของกลุ่มนั้นยังขาดความชัดเจน เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) มักรับการประมวลและเก็บไว้ในความทรงจำของบุคคลมากกว่า 5) การเข้าถึงความรู้ ความรู้ที่ฝังลึกในตัวบุคคล สามารถเข้าถึงโดยการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัวและการเข้ารับการฝึกอบรม ณ ศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่ม สำหรับความรู้ชัดแจ้ง ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่น้อย จึงได้จัดทำเว็บไซต์ และเอกสารข้อมูลองค์ความรู้ให้มีการเข้าถึงได้มากขึ้น 6) การแลกเปลี่ยนความรู้ สมาชิกกลุ่มทุกคนมีการแบ่งและแลกเปลี่ยนความรู้ โดยการใช้เวทีการประชุม การพูดคุยปรึกษาหารือ ส่วนในการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอก ทำโดยการเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์การเรียนรู้ และ 7) การเรียนรู้ ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบที่เป็นรูปภาพ ลายลักษณ์อักษร ตัวหนังสือ และการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลภายนอก คือเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ และจากการนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนมาใช้ในการจัดการความรู้การทอผ้า ทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองและมีการรวบรวมเป็นข้อมูลองค์ความรู้ของกลุ่มเพื่อเผยแพร่และการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

สาวตรี อภิษฐ์เสณีย์ และคณะ (2559) ศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอมือ : กรณีศึกษาบ้านหนองโก ตำบลดอนกอก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้ามือ ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ เกิดจากผลิตภัณฑ์มีความต้องการของกลุ่ม 2) การสร้างความรู้ เกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก 3) การประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ยังไม่ชัดเจนที่ชัดเจนอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก 4) การแลกเปลี่ยนความรู้ อย่างไม่เป็นทางการผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือ 5) การจัดการเก็บความรู้ส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล ขาดการจดบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร 6) การถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน และ 7) การนำความรู้ไปประยุกต์ สร้างหลักสูตรหรือคู่มือในการเรียนรู้ให้กับโรงเรียนระดับประถมเพื่อนำไปเรียนรู้

อภิชาติ ใจอารีย์ (2555) ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรีผลการศึกษาพบว่ากระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้ โดยผ่านการพิจารณาว่าเป็นความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิม (2) การแสวงหาความรู้ ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็น

ทางการ ผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือ เพื่อการแก้ปัญหาในกระบวนการแปรรูป (4) การจัดเก็บความรู้ ส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล ไม่มีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน

5.3 งานวิจัยเกี่ยวกับ ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้

สาวิตรี อภินิษฐ์เสนีย์ และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอมือ : กรณีศึกษาบ้านหนองโก ตำบลคอนกอก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าไหม คือ 1) คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดงานทอมือ 2) ทางกลุ่มยังไม่มีศูนย์เรียนรู้ที่เป็นทางการ 3) สมาชิกที่มีรูปร่างนั้นไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มอื่นๆ ได้ และแนวทางในการพัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าทอมือบ้านหนองโกมี ดังนี้ 1) ให้กลุ่มจัดตั้งงบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจัดทำโครงการศึกษาดูงานกับกลุ่มทอผ้าด้วยมือที่ประสบผลสำเร็จ 2) จัดทำหลักสูตรการทอผ้าด้วยมือระดับท้องถิ่น เริ่มจากโรงเรียนระดับหมู่บ้านต่อเนื่องถึงระดับตำบล ขยายให้ถึงระดับอำเภอ กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมายเดิมอย่างต่อเนื่อง โดยของงบประมาณในส่วนเงินอุดหนุนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาจากส่วนท้องถิ่น 3) จัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีประจำปีและให้มีการประกวดทอผ้าด้วยมือและมีรางวัลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมทั่วถึง 4) มีศูนย์การเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าด้วยมือให้มีระบบสื่อสารทางข้อมูลที่ทันสมัย 5) รัฐบาลหรือท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณมาพัฒนาและดูแลให้กำลังใจครูภูมิปัญญาอย่างจริงจัง 6) รัฐบาลหรือท้องถิ่นต้องส่งเสริมนโยบายด้านการพัฒนาอาชีพเชิงวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการดำรงชีวิตของประชาชน

อัญชลี บุญญานุกูล และคณะ (2549) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมการทอผ้าพื้นบ้าน บ้านท่ากระจ่าย อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วิธีการถ่ายทอด ในครอบครัว จากแม่สู่ลูก และจากลูกสู่หลาน ถ่ายทอดเป็นทอดๆมา นอกจากนี้มีนักวิชาการเข้ามาสอนและจัดอบรมวิธีการใหม่ขึ้น อาทิ การย้อมสีด้วยสีธรรมชาติ แต่การถ่ายทอดเริ่มมีปัญหา เนื่องจากเด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจ ไม่มีความอดทนหันไปเรียนหนังสือมากขึ้น

สรุปจากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดตัวแปรในการศึกษา การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ โดยมีตัวแปรในการศึกษา ดังนี้

1. สภาพส่วนบุคคล สภาพสังคมและทางเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ตัวแปรที่ศึกษาเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ในการทอผ้าไหม ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งในกลุ่มทอผ้า การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร จำนวนสมาชิกในกลุ่ม

รายได้ครัวเรือน รายได้จากการเกษตร รายได้จากการทอผ้า ต้นทุนการทอผ้า และแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทอผ้า

2. ภูมิปัญญาของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ที่มาขององค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า และองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ได้แก่ กระบวนการทอผ้า เช่น การใช้วัตถุดิบในการทอ การย้อมสีเส้นด้าย การทอผ้า และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอ

3. การจัดการความรู้ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาการทอผ้า การจัดการความรู้ และปัญหาข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ มีวิธีการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ปี 2564 จำนวน 6 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 84 คน ศึกษาทั้งหมดไม่มีการสุ่มตัวอย่าง (ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ แพร่, 2564)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินงานไว้ดังนี้

2.1 การเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ทอผ้าไหมโดยตรง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) สัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่ม จำนวน 6 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ ประธานกลุ่มผู้ทอผ้าไหม กลุ่มละ 1 คน และรองประธานกลุ่ม กลุ่มละ 1 คน รวมจำนวน 12 คน ประกอบด้วยประเด็น 3 ประเด็น ได้แก่

- 1) ภูมิปัญญาการทอผ้า
- 2) การจัดการความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้า
- 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

2.1.2 แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม จำนวน 84 คน โดยแบบสัมภาษณ์มีลักษณะคำถามทั้งแบบปลายปิด และปลายเปิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน รายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพส่วนบุคคล สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่ม ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ผ้า ประสบการณ์การทอผ้า ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งในกลุ่มทอ การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร รายได้ครัวเรือน รายได้จากเกษตร รายได้จากการทอผ้า ต้นทุนการทอผ้า และแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทอผ้า

ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับที่มาขององค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า และองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา เช่น วัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า การย้อมสีเส้นด้าย การทาลวดลาย การทอผ้า และอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ของการปฏิบัติ 2 ส่วน ดังนี้

ไม่ปฏิบัติ	เท่ากับ 0 คะแนน
ปฏิบัติ	เท่ากับ 1 คะแนน

ตอนที่ 3 การจัดการความรู้การทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม กำหนดขึ้นจากกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย ประเด็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ เป็นคำถามให้เลือกตอบโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ไม่ปฏิบัติ	เท่ากับ 0 คะแนน
ปฏิบัติ	เท่ากับ 1 คะแนน

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม โดยคำถามให้ตอบ 2 ส่วน คือ คำถามเกี่ยวกับปัญหา และคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ โดยกำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบตามมาตราลิกเคอร์ต (Likert type scale) ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดน้ำหนักการประเมิน 5 ระดับ ดังนี้

4.1 ปัญหาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

1 คะแนน	เท่ากับ ระดับปัญหาน้อยที่สุด
2 คะแนน	เท่ากับ ระดับปัญหาน้อย
3 คะแนน	เท่ากับ ระดับปัญหาปานกลาง
4 คะแนน	เท่ากับ ระดับปัญหามาก
5 คะแนน	เท่ากับ ระดับปัญหามากที่สุด

4.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

1 คะแนน	เท่ากับ ระดับความเห็นด้วยน้อยที่สุด
2 คะแนน	เท่ากับ ระดับความเห็นด้วยน้อย

3 คะแนน	เท่ากับ ระดับความเห็นด้วยปานกลาง
4 คะแนน	เท่ากับ ระดับความเห็นด้วยมาก
5 คะแนน	เท่ากับ ระดับความเห็นด้วยมากที่สุด

2.1.3 การเก็บภาพ มีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บภาพ ได้แก่ กล้องบันทึกภาพ

2.2 การทดสอบเครื่องมือ

2.2.1 ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (content validity) เพื่อให้ตรงกับเนื้อหาของ การศึกษา โดยผู้ศึกษาทดสอบ ตรวจสอบความสมบูรณ์ ด้วยตนเองในขั้นต้น จากนั้นนำแบบ สัมภาษณ์ ไปให้คณะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมและให้ คำแนะนำแก้ไข และนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติเขต 1 จังหวัดแพร่ หัวหน้ากลุ่มวิชาการและ มาตรฐานสำนักงานหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติเขต 1 จังหวัดแพร่ และนักวิชาการเกษตรชำนาญ การพิเศษศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติจังหวัดแพร่ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) จากสูตร (Riviovelli and Hambleton, 1997) โดยกำหนดคะแนนผลการพิจารณา ดังนี้

เห็นว่าสอดคล้อง	ให้คะแนน	+ 1
ไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	0
เห็นว่าไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	- 1
โดยใช้สูตรการหาค่า IOC คือ	$IOC = \frac{\sum R}{n}$	

IOC หมายถึง	ค่าดัชนีความสอดคล้อง
$\sum R$ หมายถึง	ผลรวมของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
n หมายถึง	จำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

โดยผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (IOC) ตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ปรากฏดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ด้านความตรงในเนื้อหา(Content Validity)

ข้อคำถาม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ผลการประเมินความตรง
การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของ กลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่	0.98	ใช้ได้

จากผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (IOC) ตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน มีค่าเท่ากับ 0.98 แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงจุดประสงค์ หรือตรงตามเนื้อหา และข้อคำถามข้อนั้นสามารถนำไปใช้ได้

2.2.2 การทดสอบความเที่ยง (reliability) หลังจากแบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว นำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบกับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 30 ราย จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาทดสอบหาค่าความเที่ยง (reliability consistency) ตามวิธีการหาค่าเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดังตารางที่ 3.2 ตารางที่ 3.2 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ด้านความเที่ยง (reliability) ในเนื้อหา

ข้อคำถาม	ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)	ผลการประเมินความเที่ยง
ตอนที่ 4.1 ปัญหาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าในจังหวัดแพร่	0.860	ใช้ได้
ตอนที่ 4.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าในจังหวัดแพร่	0.932	ใช้ได้

โดยภาพรวมของแบบสัมภาษณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.841 ซึ่งมากกว่า .80 ขึ้นไป จึงนำไปเก็บข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการออกไปสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ จำนวน 84 คน ในเดือนมกราคม ถึง เดือนพฤษภาคม 2565 โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 การวางแผนการสัมภาษณ์ การจัดทำแผนการออกเก็บรวบรวมข้อมูลเกษตรกรผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

3.2 การประสานงาน โดยประสานงานกับนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในระดับตำบล เพื่อนัดหมายประธาน คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ ในแต่ละกลุ่ม ซึ่งสถานที่นัดหมายเป็นสถานที่ที่เกษตรกรเดินทางสะดวกเพื่อให้ผู้วิจัยออกไปสัมภาษณ์ตามแผน

3.3 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สัมภาษณ์เกษตรกร ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ รายชื่อเกษตรกร ดินสอ ปากกา เครื่องคิดเลข และกล้องถ่ายรูป

3.4 **ชี้แจงรายละเอียดการวิจัย** ผู้วิจัยแนะนำตัวเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ ความสำคัญของ เรื่องที่วิจัย และประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับจากการวิจัย

3.5 **ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล** ผู้วิจัยทำการตรวจสอบ ความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ทุกข้อ และหากแบบสัมภาษณ์มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ก่อนนำมาใช้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจึง นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปล ความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มเป็นข้อความ ลักษณะบรรยายและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแล้วสรุปประเด็น โดยการวิเคราะห์จำนวน 4 ตอน มี รายละเอียดดังนี้ ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับการสรุป ข้อมูลเบื้องต้น

ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาการทอผ้า ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ วิเคราะห์โดยการ แจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) พร้อมทั้งวิเคราะห์เนื้อหาจากการสนทนา กลุ่มจัดหมวดหมู่ข้อมูล แล้วสรุปรวบรวม ประเด็น

ตอนที่ 3 กระบวนการจัดการความรู้ ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ วิเคราะห์เนื้อหาจากการสนทนากลุ่มจัดหมวดหมู่ข้อมูล แล้วสรุปรวบรวม ประเด็น และวิเคราะห์ โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) และจัดอันดับของข้อมูล

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

4.1 ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า วิเคราะห์โดยการแจกแจง ความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และจัดลำดับของข้อมูล

โดยมีเกณฑ์แปลความหมายระดับปัญหา กำหนดเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 1.00 - 1.80 คะแนน หมายถึง ระดับปัญหาน้อยที่สุด

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 1.81 - 2.60 คะแนน หมายถึง ระดับปัญหาน้อย

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 2.61 - 3.40 คะแนน หมายถึง ระดับปัญหาปานกลาง

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 3.41 - 4.20 คะแนน หมายถึง ระดับปัญหาหนัก

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 4.21 - 5.00 คะแนน หมายถึง ระดับปัญหาหนักที่สุด

4.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และจัดลำดับของข้อมูล

โดยมีเกณฑ์แปลความหมายระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ กำหนดเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 1.00 - 1.80 คะแนน หมายถึง ระดับเห็นด้วยน้อยที่สุด

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 1.81 - 2.60 คะแนน หมายถึง ระดับเห็นด้วยน้อย

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 2.61 - 3.40 คะแนน หมายถึง ระดับเห็นด้วยปานกลาง

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 3.41 - 4.20 คะแนน หมายถึง ระดับเห็นด้วยมาก

ค่าคะแนนน้ำหนักเฉลี่ย 4.21 - 5.00 คะแนน หมายถึง ระดับเห็นด้วยมากที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และ สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 ตอนตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพส่วนบุคคล สภาพสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 3 การจัดการความรู้การทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพส่วนบุคคล สภาพสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

การศึกษาสภาพส่วนบุคคล สภาพสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ในการทอผ้า ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งในกลุ่มทอผ้า การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร รายได้ครัวเรือน รายได้จากภาคการเกษตร รายได้จากการทอผ้า ต้นทุนการทอผ้า และแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทอผ้า ซึ่งผลการวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

1. 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง ประสบการณ์ในการทอผ้า สภาพทางสังคม เช่น ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งในกลุ่มทอผ้า การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร สภาพทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ครัวเรือน รายได้จากการเกษตร รายได้จากการทอผ้า ต้นทุนการทอผ้า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏผลดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลสภาพส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

N=84

ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	5	6.0
หญิง	79	94.0
อายุ (ปี)		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40	1	1.2
41-50	20	23.8
51-60	38	45.2
มากกว่าหรือเท่ากับ 61	25	29.8
ค่าต่ำสุด = 40 ค่าสูงสุด = 75 ค่าเฉลี่ย = 56.87 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 7.518		
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	27	32.1
มัธยมศึกษาตอนต้น	15	17.9
มัธยมศึกษาตอนปลาย	35	41.7
อนุปริญญาปวช./ปวส.	3	3.6
ปริญญาตรี	3	3.6
สูงกว่าปริญญาตรี	1	1.2
อาชีพหลัก		
เกษตรกร	74	88.1
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	5	29.5
รับจ้างทอผ้า	5	6.0
อาชีพรอง		
ไม่มีอาชีพรอง	9	10.7
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	1	1.2
รับจ้างทอผ้า	74	88.1

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการทอผ้า (ปี)		
10-15	27	32.1
16-20	36	42.9
21-25	4	4.8
26-30	11	13.1
มากกว่า 30 ขึ้นไป	6	7.1
ค่าต่ำสุด = 10 ค่าสูงสุด = 50 ค่าเฉลี่ย = 20.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8.115		

จากตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นข้อมูลส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

- เพศ** พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 94.0 เป็นเพศหญิง และอีกร้อยละ 6.0 เป็นเพศชาย
- อายุ** พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 45.2 มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี รองลงมาร้อยละ 29.8 มีช่วงอายุมากกว่าหรือเท่ากับ 61 ร้อยละ 23.8 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ส่วนน้อย (ร้อยละ 1.2) มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 40 โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีอายุต่ำสุด 40 ปี สูงสุด 75 ปี และอายุเฉลี่ย 56.87 ปี
- ระดับการศึกษาสูงสุด** พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 41.7 มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รองลงมาร้อยละ 32.1 จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 17.9 จบมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 3.6 จบการศึกษาในระดับอนุปริญาปวช./ปวส. และจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี และร้อยละ 1.2 จบการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี
- อาชีพหลัก** พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 88.8 มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรรองลงมาร้อยละ 5.0 มี 2 ประเด็น ได้แก่ มีอาชีพหลักทำธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย และมีอาชีพหลักรับจ้างทอผ้า
- อาชีพรอง** พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 88.8 มีอาชีพรองรับจ้างทอผ้า รองลงมาร้อยละ 10.7 ไม่มีอาชีพรอง และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมอีกร้อยละ 1.2 มีอาชีพรองทำธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย

6. ประสิทธิภาพในการทอผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 42.9 มี ประสิทธิภาพในการทอผ้าระหว่าง 16-20 ปี รองลงมาร้อยละ 32.1 มีประสิทธิภาพในการทอผ้าระหว่าง 10 -15 ปี ร้อยละ 13.1 มีประสิทธิภาพในการทอผ้าระหว่าง 26-30 ปี ร้อยละ 7.1 มีประสิทธิภาพในการทอผ้ามากกว่า 30 ปีขึ้นไป และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ส่วนน้อย (ร้อยละ 4.8) มีประสิทธิภาพในการทอผ้าระหว่าง 21-25 ปี โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมี ประสิทธิภาพต่ำสุด 10 ปี สูงสุด 50 ปี และประสิทธิภาพเฉลี่ย 20.40 ปี

1.2 สภาพทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมใน จังหวัดแพร่ ได้แก่ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม ตำแหน่งในกลุ่มทอผ้า การเป็นสมาชิกสถาบัน เกษตรกร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏผลดังตารางที่ 4.2 ตารางที่ 4.2 แสดงข้อมูลสภาพสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

N=84		
ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม (ปี)		
10-15	37	44.0
16-20	35	41.7
21-25	2	2.4
26-30	7	8.3
มากกว่า 30 ขึ้นไป	3	3.6
ค่าต่ำสุด = 10 ค่าสูงสุด = 50 ค่าเฉลี่ย = 18.25 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 7.865		
ตำแหน่งในกลุ่มทอผ้า		
ประธาน	6	7.1
รองประธาน	6	7.1
สมาชิก	72	85.7

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร		
ไม่เป็น	10	11.9
เป็น	74	88.1
กลุ่มเกษตรกร	34	40.5
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	8	9.5
กลุ่มสมาชิก ธกส.	74	88.1
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	1	1.2

จากตารางที่ 4.2 แสดงข้อมูลสภาพสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

1. ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 44.0 มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มระหว่าง 10-15 ปี รองลงมาร้อยละ 41.7 มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มระหว่าง 16-20 ปี ร้อยละ 8.3 มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มระหว่าง 26-30 ปี ร้อยละ 3.6 มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่า 30 ขึ้นไป และร้อยละ 2.4 มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มระหว่าง 21-25 ปี โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มต่ำสุด 10 ปี สูงสุด 50 ปี และระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 18.25 ปี

2. ตำแหน่งในกลุ่มทอผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 85.7 เป็นสมาชิกกลุ่ม รองลงมาร้อยละ 7.1 เป็นประธานกลุ่มและเป็นรองประธานกลุ่ม

3. การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมภาพรวมร้อยละ 88.1 เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร โดยร้อยละ 88.1 เป็นสมาชิก ธกส. รองลงมาร้อยละ 40.5 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 9.5 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตรและเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนน้อย ร้อยละ 1.2

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ได้แก่ รายได้ครัวเรือน รายได้จากการเกษตร รายได้จากการทอผ้า ต้นทุนการทอผ้า และแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทอผ้า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้

ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปรากฏผลดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

N=84

ประเด็น	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
รายได้ครัวเรือน (บาทต่อปี) เฉพาะสมาชิกกลุ่ม		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40,000	22	26.0
40,001 – 55,000	31	36.9
55,001 – 70,000	21	25.0
มากกว่าหรือเท่ากับ 70,001	4	4.8
ค่าต่ำสุด = 28,500 ค่าสูงสุด = 78,000 ค่าเฉลี่ย = 51,764.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 12,438.127		
รายได้จากการเกษตร (บาทต่อปี)		
ไม่มีรายได้จากการเกษตร	10	12.0
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000	27	32.0
20,001 – 30,000	18	21.0
30,001 – 40,000	19	23.0
มากกว่าหรือเท่ากับ 40,001	10	12.0
ค่าต่ำสุด = 8,500 ค่าสูงสุด = 58,000 ค่าเฉลี่ย = 29,454.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 12,002.924		
รายได้จากการทอผ้า (บาทต่อปี) เฉพาะสมาชิกกลุ่ม		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000	53	63.1
20,001 – 30,000	19	22.6
30,001 – 40,000	5	6.0
มากกว่าหรือเท่ากับ 40,001	1	1.2
ค่าต่ำสุด = 15,000 ค่าสูงสุด = 52,000 ค่าเฉลี่ย = 23,666.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 6,344.374		
แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทอผ้า		
ทุนตัวเอง	6	7.1
จากผู้ประกอบการ	78	92.9

หมายเหตุ รายได้ครัวเรือนและรายได้จากการทอผ้าคำนวณจากสมาชิกกลุ่มจำนวน 78 ราย

จากตารางที่ 4.3 แสดงข้อมูลสภาพทางเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

1. รายได้ครัวเรือน พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 36.9 มีรายได้ระหว่าง 40,001 – 55,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 26.0 มีรายได้ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40,000 บาทต่อปี ร้อยละ 25.0 มีรายได้ระหว่าง 55,001 – 70,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด ร้อยละ 4.8 มีรายได้มากกว่าหรือเท่ากับ 70,001 บาทต่อปี โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีรายได้ครัวเรือน น้อยที่สุด 28,500 บาทต่อปี มีรายได้ครัวเรือน มากที่สุด 78,000 บาทต่อปี มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 51,764.10 บาทต่อปี

2. รายได้จากการเกษตร พบว่า ร้อยละ 32.0 มีรายได้ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 23.0 มีรายได้ระหว่าง 30,001 – 40,000 บาทต่อปี ร้อยละ 21.0 มีรายได้ระหว่าง 20,001 – 30,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุดร้อยละ 12.0 มี 2 ประเด็น ได้แก่ มีรายได้มากกว่าหรือเท่ากับ 40,001 บาทต่อปี และไม่มีรายได้จากการเกษตร โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีรายได้จากการเกษตรมากที่สุด 58,000 บาทต่อปี มีรายได้จากการเกษตรน้อยที่สุด 8,500 บาทต่อปี มีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 29,454.05 บาทต่อปี

3. รายได้จากการทอผ้า พบว่า ร้อยละ 63.1 มีรายได้ น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 22.6 มีรายได้ระหว่าง 20,001 – 30,000 บาทต่อปี ร้อยละ 6.0 มีรายได้ระหว่าง 30,001 – 40,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด ร้อยละ 1.2 มีรายได้มากกว่า 40,001 บาทต่อปี โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีรายได้จากการทอผ้าน้อยที่สุด 15,000 บาทต่อปี มีรายได้จากการทอผ้ามากที่สุด 52,000 บาทต่อปี มีรายได้จากการทอผ้าเฉลี่ย 23,666.67 บาทต่อปี

4. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทอผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 92.9 มีแหล่งเงินทุนจากผู้ประกอบการในการทอผ้า และร้อยละ 7.1 ใช้ทุนตัวเองในการทอผ้า

ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการทอผ้า ได้แก่ ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา แหล่งที่มาของวัตถุดิบ กระบวนการทอผ้า อุปกรณ์ในการทอผ้า เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มโดยการจัดสนทนากลุ่ม(Focus Group) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าและองค์ความรู้การทอผ้า และสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างที่ผู้ศึกษากำหนดขึ้น ได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

N=84

ประเด็น	การดำเนินงาน	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้า		
ภายในชุมชน	83	98.8
ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัว/เครือญาติ	70	83.3
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชน	13	15.5
ภายนอกชุมชน	1	1.2
เรียนรู้จากผู้รู้ ผู้ชำนาญ ผู้มีประสบการณ์ที่อยู่นอกชุมชน	1	1.2
2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา	67	79.8
การสาธิต	26	31.0
การฝึกปฏิบัติจริง	84	100.0
แหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้	1	1.2
3. แหล่งที่มาของวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า		
ซื้อจากร้านค้า/ผู้ประกอบการ	84	100.0

จากตารางที่ 4.4 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

1. ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้า

ผลการสัมภาษณ์พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 98.8 มีที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าจากภายในชุมชน โดยเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า ร้อยละ 83.8 เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัว/เครือญาติ รองลงมาร้อยละ 15.5 เป็นมีที่มาจากภูมิปัญญาการทอผ้าจากแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชน และร้อยละ 1.2 มีที่มาจากภูมิปัญญาการทอผ้าจากภายนอกชุมชน โดยการเรียนรู้จากผู้รู้ ผู้ชำนาญ ผู้มีประสบการณ์ที่อยู่นอกชุมชน

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า ภูมิปัญญาในการทอผ้าในจังหวัดแพร่ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยได้รับการถ่ายทอดความรู้จากพ่อแม่เป็นหลัก มีการแลกเปลี่ยนกับสมาชิกภายในชุมชนบ้าง และได้รับการฝึกฝนจากผู้มีความรู้ด้านการทอผ้าภายนอกชุมชน โดยความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ประกอบไปด้วยการปลูกฝ้าย การปั่นฝ้าย การย้อมสีธรรมชาติ การเก็บลาย จนถึงการทอเป็นผืนผ้า โดยการทอผ้าส่วนใหญ่จะสืบทอดการทอผ้าจากลายโบราณดั้งเดิมของชุมชน ความรู้เหล่านี้ยังไม่มี การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นระบบ แต่ช่างทอผ้าทุกคนจะจดจำขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ได้จากการฝึกปฏิบัติสม่ำเสมอ

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้ามาจากภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัว/เครือญาติ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า

ผลการสัมภาษณ์พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากการฝึกปฏิบัติจริง รองลงมา ร้อยละ 79.8 มีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากการบอกเล่า บรรยาย คำวาทะ ร้อยละ 31.0 มีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากการสาธิต และร้อยละ 1.2 มีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากเอกสารคู่มือ/ตำรา

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า การถ่ายทอดความรู้วิธีการทอผ้าได้รับมาจากพ่อแม่ เครือญาติแม่จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่ลูกสาวหรือหลานสาว ด้วยวิธีทางธรรมชาติ คือหลังจากที่ว่างจากการทำนา แม่จะทอผ้าให้ลูกเห็นทุกวัน แม่ก็จะอธิบายให้ฟังพร้อมกับทำให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วจึงให้ลูกสาวหรือหลานสาวลงมือฝึกปฏิบัติจนสามารถทอผ้าได้ แต่บางครั้งก็มีการไปแลกเปลี่ยนวิธีการทอผ้ากับเพื่อนในชุมชน และการถ่ายทอดความรู้วิธีการทอผ้าจากแลกเปลี่ยนกับสมาชิกภายนอกชุมชน จะใช้วิธีการไปฝึกฝนจากผู้รู้ผู้ชำนาญเกี่ยวกับการทอผ้าด้วยการไปขอรับการฝึกหัดทอผ้า เมื่อได้ทักษะการทอผ้าแล้วก็กลับมาทอผ้าเองที่บ้าน

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากการฝึกปฏิบัติจริง

3. แหล่งที่มาของวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า

ผลการสัมภาษณ์พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีแหล่งที่มาของวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าโดยซื้อจากร้านค้า/ผู้ประกอบการ

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า จังหวัดแพร่ในอดีตมีการปลูกฝ้ายแต่ไม่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ประสบการณ์ในการทำเส้นไหมจึงมีไม่มาก ประกอบกับขั้นตอนในการทำเส้นไหมค่อนข้างยุ่งยาก ส่วนใหญ่จึงซื้อจากร้านค้า/ผู้ประกอบการ เพราะมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ซื้อวัตถุดิบในการทอผ้าจากร้านค้า/ผู้ประกอบการ

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 กระบวนการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

ประเด็น	การดำเนินงาน	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
N=84		
1. การใช้วัตถุดิบในการทอผ้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ไหม	84	100.0
ฝ้าย	79	94.0
ด้ายเงิน ด้ายทอง	54	64.3
2. การย้อมสีเส้นด้ายสำหรับการทอผ้า		
2.1 สีที่ใช้ในการย้อมสีเส้นด้าย		
2.1.1 สีจากเคมีหรือสีสังเคราะห์	68	81.0
2.1.2 สีจากธรรมชาติ	16	19.0
2.2 วิธีการย้อมสีเส้นด้าย		
2.2.1 วิธีการย้อมโดยตรง (Direct dyeing)	68	81.0
2.2.2 วิธีการย้อมแบบแวต (Vat dyeing)	16	19.0

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	การดำเนินงาน	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
2.3 ขั้นตอนในการย้อมสี		
2.3.1 การทำความสะอาดเส้นไหม/เส้นฝ้ายก่อนการย้อม	84	100.0
2.3.2 การเตรียมน้ำย้อม	84	100.0
2.3.3 การเตรียมสารช่วยย้อม	84	100.0
2.3.4 การย้อมสี	84	100.0
3. การทอผ้า		
3.1 ขั้นตอนการทอผ้า		
3.1.1 การกรอผ้า	84	100.0
3.1.2 การคืนเครือหูก	84	100.0
3.1.3 การนำเครือหูกมาร้อยลงไปในพื้นที่	84	100.0
3.1.4 การสืบเครือ	84	100.0
3.1.5 การเก็บตะกอหรือเก็บเขา	84	100.0
3.1.6 การทอผ้า	84	100.0

จากตารางที่ 4.5 แสดงให้เห็นข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

1. การใช้วัตถุดิบในการทอผ้า

ผลการสัมภาษณ์พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าเป็นไหม รองลงมาร้อยละ 94.0 มีวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าเป็นฝ้าย และร้อยละ 64.3 สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้าเป็น คั้นเงิน คั้นทอง

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า ในอดีตสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม นิยมทอโดยใช้ฝ้าย แต่ปัจจุบันนิยมสั่งด้ายสำเร็จรูปมาทอผ้าเป็นส่วนใหญ่ และทอโดยใช้ไหม ใช้คั้นเงินคั้นทองผสมเข้าไปด้วยเพื่อเพิ่มความสวยงาม โดยในอดีตการทอโดยใช้ฝ้ายสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมจะทำการปลูกฝ้ายเอง มีขั้นตอนการทำดังนี้

1) ฝ้าย จะเริ่มปลูกในช่วงฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน จะทำให้ฝ้ายได้รับน้ำในการเจริญเติบโตได้ดี การปลูกจะปลูกเป็นหลุมๆ โดยใช้จอบขุดดินๆ ตามระยะที่กำหนด

ไว้ แล้วหยอดเมล็ดฝ้ายลงไป 6-7 เมล็ด/หลุม เอาดินกลบบางเพียง 1 – 1.5 นิ้ว ใช้เวลาประมาณ 120 วัน สามารถเก็บเกี่ยวฝ้ายได้

ขั้นตอนการทำเส้นฝ้าย เริ่มจากการอัดฝ้ายเป็นการเอาเมล็ดฝ้ายออกจากดอกฝ้าย เพื่อนำไปย้อมฝ้ายในขั้นตอนต่อไป หลังจากอัดฝ้ายแล้วจะนำมาตีเป็นการนำฝ้ายที่อัดแล้วมาตีในตะลุมและกั๊งเพื่อทำให้ฝ้ายฟู แล้วนำมาปั่นทางสำลีเป็นการนำฝ้ายฟูมาปั่นเป็นทางสำลีเพื่อนำไปปั่นเป็นเส้นฝ้าย ซึ่งการปั่นเส้นฝ้ายเป็นการนำฝ้ายที่เป็นทางสำลีมาปั่นเป็นเส้นด้ายเพื่อนำไปย้อมให้เป็นสีต่างๆ จากนั้นเข้าสู่การเปียฝ้ายเป็นการเอาฝ้ายที่ปั่นแล้วออกจากเหล็กในเพื่อให้เส้นด้ายเป็นใจ เมื่อได้ฝ้ายเป็นใจก็จะนำมาทก การทกเป็นการนำด้ายที่ย้อมสีแล้วด้วยสิธรรมชาติหรือสีเคมีตามต้องการมาทกเพื่อโวัน การโวันเป็นการนำด้ายที่ทกแล้วไปเป็นเครือหูกเพื่อนำไปทอ การทอผ้าตีนจกหรือทอหูกจะเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการทอผ้า

1.การอัดฝ้าย

2.การตีฝ้าย

3.การปั่นทางสำลี

4. การปั่นฝ้าย

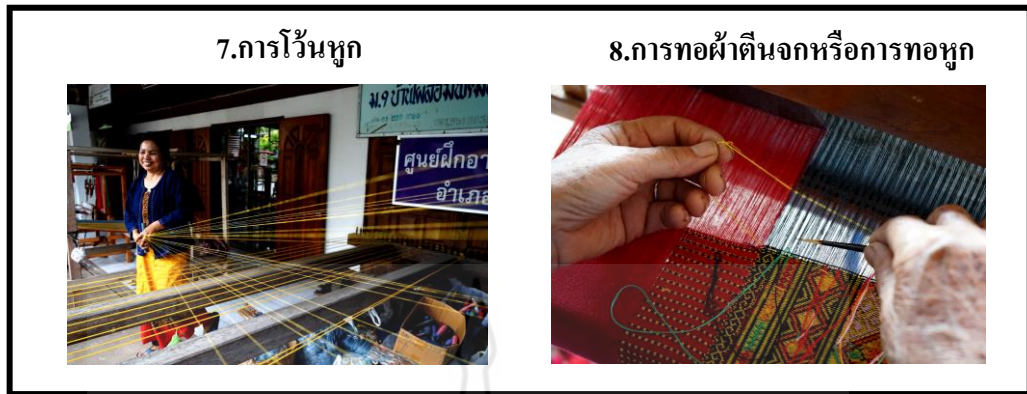

5.การเปียฝ้าย

6.การทกฝ้าย

ภาพที่ 4.1 ขั้นตอนการทำเส้นฝ้ายสำหรับทอผ้า ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ที่มา สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2562)

2) ไหม เส้นไหมที่นำมาทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม จะซื้อจากร้านค้าทั้งหมด เนื่องจากในจังหวัดแพร่ไม่มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไว้ใช้เอง โดยจะซื้อเส้นไหมจากบริษัทจูลไหมไทย เพราะเป็นไหมที่มีคุณภาพ

ภาพที่ 4.2 เส้นไหมสำหรับทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

3) ดิ้นเงิน ดิ้นทอง สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมจะซื้อดิ้นเงินดิ้นทองจากร้านค้าทั้งหมด โดยซื้อจากร้านค้าที่เชื่อถือได้ และมีการสั่งซื้อจากบริษัทต่างประเทศเช่น อินเดีย

ภาพที่ 4.3 ดิ้นทอง สำหรับทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการทอผ้า 3 ชนิด ได้แก่ไหม ฝ้าย และดินเงินดินทอง ส่วนใหญ่จะเป็นไหม รองลงมาเป็นฝ้าย และบางส่วนเป็นดินเงินดินทอง โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมจะซื้อจากร้านค้าและผู้ประกอบการ

2. การย้อมสีเส้นด้ายสำหรับการทอผ้า

ผลการสัมภาษณ์

2.1 สีที่ใช้ในการย้อมสีเส้นด้าย พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 81.0 มีการย้อมสีเส้นด้ายสำหรับทอผ้าด้วยสีจากเคมีหรือสีสังเคราะห์ และร้อยละ 19.0 มีการย้อมสีเส้นด้ายสำหรับการทอผ้าด้วยสีจากธรรมชาติ

2.2 วิธีการย้อมสีเส้นด้าย พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 81.0 มีวิธีการย้อมสีเส้นด้ายแบบย้อมโดยตรง (Direct dyeing) และร้อยละ 19.0 มีวิธีการย้อมสีเส้นด้ายแบบแวต (Vat dyeing)

2.3 ขั้นตอนในการย้อมสี พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีขั้นตอนการย้อมสี ทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ การทำความสะอาดเส้นไหม/เส้นฝ้ายก่อนการย้อม การเตรียมน้ำย้อม การเตรียมสารช่วยย้อม การย้อมสี

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า แม้จะยังคงมีการทอผ้าดินจกด้วยฝ้ายและไหม แต่สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมส่วนใหญ่ไม่ย้อมสีเส้นด้ายเนื่องจากซื้อเส้นไหมจากร้านค้า/ผู้ประกอบการซึ่งทำการย้อมสีเคมีหรือสีสังเคราะห์มาให้เรียบร้อยแล้ว โดยเส้นด้ายที่ย้อมสีเคมีเป็นการย้อมโดยนำสีเคมีหรือสีสังเคราะห์ลงละลายน้ำและใช้เส้นด้ายลงไปย้อมโดยตรง นอกจากจะลดขั้นตอนในการผลิตลงไปครึ่งหนึ่ง ยังหาซื้อได้ง่ายมีสีให้เลือกมากมาย ส่วนสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมที่มีการย้อมสีเส้นฝ้ายสำหรับการทอผ้าโดยจะใช้สีย้อมจากธรรมชาติโดยใช้พืชที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น คราม โดยมีวิธีการย้อม คือนำเส้นฝ้ายที่หมาดน้ำ ขยี้ใส่ฝักน้ำย้อมครามหลังจากนั้นยกขึ้นจากน้ำย้อม บิดและกระตุกให้สัมผัสออกซิเจน เพื่อให้ได้สีครามที่มีคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนการย้อมสีครามธรรมชาติ ดังนี้

(1) การทำความสะอาดเส้นฝ้ายก่อนย้อม เริ่มจากการเตรียมเส้นฝ้ายที่ยังไม่ได้ล้างมาต้มเพื่อล้างไขมันที่ติดกับเส้นฝ้ายออก แล้วนำเส้นฝ้ายที่ต้มแล้วมาซักหรือล้างให้สะอาด หลังจากนั้นนำเส้นฝ้ายที่ล้างสะอาดแล้วผึ่งให้แห้ง

(2) การเตรียมน้ำย้อม และสารช่วยย้อมเป็นการก่อกำย้อม ด้วยวัตถุประสงค์ 3 อย่าง ได้แก่ เนื้อคราม ที่ได้จากต้นครามประมาณ 300 มิลลิลิตร ปูนขาว ประมาณ 100 กรัม และ น้ำจืดเก่า ประมาณ 0.5 ลิตร ซึ่งอาจจะใช้จืดเก่าจากไม้ต่างๆหรือจากเหง้ากล้วย มะขามเปียกเป็นต้น ซึ่งการ

เลือกใช้ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการหาวัตถุดิบ โดยการเตรียมน้ำค้างหรือน้ำขี้เถ้า จะเจาะรูก้นของภาชนะรองด้วยฟ้ายหรือใบมะพร้าวบรรจุขี้เถ้าเกือบเต็มพอดีกขี้เถ้าให้แน่นจึงเติมน้ำให้ท่วมพอดีกขี้เถ้า กรองเอาน้ำขี้เถ้าไปใช้ หลังจากเตรียมน้ำขี้เถ้าโดยใส่น้ำขี้เถ้าลงไปในเรื่องครามที่อยู่ในหม้อดินแล้ว จะกวนให้เข้ากันและใช้ถ้วยตวงครามทำการ โจงคราม 4-5 ครั้ง จึงพักไว้และทำการ โจงเข้า-เย็น ของทุกวัน ประมาณ 7-10 วัน ขณะ โจงสังเกตุการณ์เกิดฟอง ถ้าฟองแตกเร็วให้เติมปูนขาวเล็กน้อย ถ้าฟองมีวงทนถาวรแสดงว่าสัดส่วนพอดี และสังเกตุสีของของเหลวจะเริ่มจากน้ำเงินเป็นเขียวใส ส่วนฟองจะเห็นเป็นสีน้ำเงินเข้มเห็นเงา แสดงว่าได้สีครามแล้ว

(3) การย้อมสีคราม ก่อนทำการย้อมต้องคั้นน้ำในหม้อก่อนนำเส้นฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงย้อมในน้ำสี บีบเส้นฝ้ายในน้ำย้อมไปเรื่อยๆโดยเบามือไม่ให้ฟองอากาศเข้า ถ้าต้องการสีเข้มก็ต้องลงย้อมในหม้อประมาณ 8-10 หม้อ สีปานกลางประมาณ 4-5 หม้อ สีอ่อนประมาณ 1-2 หม้อ ย้อมจนได้ความเข้มที่เราต้องการ จะนำฝ้ายไปซักล้างด้วยน้ำเปล่า ล้างไปเรื่อยๆจนสะอาด หลังจากย้อมฝ้ายแล้วเติมน้ำครามและน้ำขี้เถ้าสัดส่วน 1 : 1 และปูนขาวอีกเล็กน้อย ราว 6-8 ชั่วโมงจะเกิดสีให้ย้อมสีได้อีก จากนั้นนำฝ้ายไปผึ่งให้แห้งเมื่อฝ้ายย้อมสีแห้งแล้วจะนำไปทอเป็นผืนผ้า

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมส่วนใหญ่ซื้อเส้นไหมจากร้านค้า/ผู้ประกอบการ ซึ่งทำการย้อมสีเคมีหรือสีสังเคราะห์มาให้เรียบร้อยแล้ว โดยเส้นด้ายที่ย้อมสีเคมีเป็นการย้อมโดยนำเส้นด้ายลงไปย้อมโดยตรง และหากมีการย้อมสีเส้นไหมด้วยตัวเองจะมีขั้นตอนในการย้อมสี จำนวน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การทำความสะอาดเส้นไหม/เส้นฝ้ายก่อนการย้อม การเตรียมน้ำย้อม การเตรียมสารช่วยย้อม การย้อมสี

3. การทอผ้า

ผลการสัมภาษณ์

3.1 ขั้นตอนการทอผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีขั้นตอนการทอผ้า ทั้ง 6 ขั้นตอน ได้แก่ การกรอด้วย การคืนเครือหูก การนำเครือหูกมาร้อยลงไปในฟืม การสืบเครือ การเก็บตะกอหรือเก็บเขา การทอผ้า

3.2 การทำลวดลายบนผืนผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีการทำลวดลายบนผืนผ้าด้วย การจก รองลงมา ร้อยละ 64.3 มีการทำลวดลายบนผืนผ้าด้วย การยก

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า จังหวัดแพร่ส่วนใหญ่มีการทอผ้า ด้วยเทคนิคการจก ซึ่งผ้าทอที่มีชื่อเสียงของจังหวัดแพร่ คือ ผ้าซิ่นตีนจกเมืองลอง การทอผ้าตีนจกของชาวเมืองลอง เริ่มขึ้นมานานเพียงใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่สันนิษฐานว่าความรุ่งเรืองของเมืองลองมีมานานกว่า 200 ปี จากหลักฐานภาพถ่ายเจ้านายฝ่ายหญิงของเมืองแพร่ในสมัยก่อน พ.ศ.2445 พบว่า ผ้าซิ่นที่ใช้สวมใส่จะ

มีเชิงชั้นเป็นตีนจกซึ่งน่าจะเป็นชั้นตีนจกที่ทอขึ้นโดยช่างทอผ้าชาวเมืองลอง ผู้สืบทอดงานทอผ้าตีนจกเมืองลองมีชื่อว่านางยวง อุปถัมภ์ ชาวบ้านนามน ตำบลหังทุ่ง และนางสี ใจดี ชาวบ้านร่องบอน ตำบลปากกาง บุคคลทั้งสองนี้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้าด้วยเทคนิคการจกแบบโบราณของเมืองลองที่ยังเหลืออยู่ในขณะนั้น โดยเฉพาะนางยวง อุปถัมภ์ เป็นช่างทอผ้าตีนจกที่มีความสามารถสูง โขคิดที่มีหลานคือนางประนอม ทาแปง ที่มีความสนใจในเทคนิควิธีการทอผ้าตีนจก ได้แอบดูและทดลองฝึกหัดด้วยตนเอง และมีการพัฒนาทักษะฝีมือการทอผ้าตีนจกจนได้รับตำแหน่งศิลปินแห่งชาติ สาขาประณีตศิลป์-ศิลปะการทอผ้า ปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ผ้าจกเมืองลองและการย้อมสีครามธรรมชาติ

ผ้าชั้นตีนจกเมืองลองมีเอกลักษณ์แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ หัวชั้น ตัวชั้น และตีนชั้น โดยหัวชั้นนิยมใช้ผ้าขาวและแดงต่อกัน ตัวชั้นนิยมวางลายทอให้เกิดลายทางขวาง บนลำตัวของชั้นตามวัฒนธรรมดั้งเดิมจะเป็นลายขวางบนพื้นสีเหลือง ส่วนตีนชั้นเป็นส่วนตีนจกนิยมนำมาต่อกับตัวชั้นทอด้วยเทคนิคการจก บนเส้นยืนสีดำและสีแดง ส่วนลายดอกจะใช้สีตัดกัน และจะจบด้วยหางสะเปาซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นแถบเส้นสี และนิยมจกเฉพาะลวดลายเฉพาะส่วนครึ่งบนของตีนชั้น โดยเว้นพื้นสีแดงส่วนล่างไว้

การทอผ้าชั้นตีนจกเมืองลอง วิธีการเดิมเป็นการทอผ้าโดยการใช้ขนเม่นหรือไม้ไผ่ที่ทำปลายให้แหลมจกล้วงด้ายเส้นยืนจากด้านหลังของผ้า ซึ่งจะต้องอาศัยฝีมือความชำนาญ มีช่างทอผ้าเพียงบางคนเท่านั้น ที่สามารถทอผ้าด้วยวิธีนี้ สิ่งสำคัญที่ทำให้การทอผ้าจกเมืองลองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องจากการทออาศัยหลักของความจำกัดความคิดสร้างสรรค์ของผู้ทอแต่ละคน ไม่มีการบันทึกลวดลายและกระบวนการไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และด้วยความยากของการทอ ปัจจุบันจึงมีการพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตจากเดิมจกด้วยขนเม่นหรือว่าไม้แหลม ที่ควักเอาที่ละเส้นซึ่งกว่าจะได้แต่ละผืน ใช้เวลาทอประมาณ 1-2 เดือน นางประนอม ทาแปง จึงคิดวิธีการ “จกยกเขา” ขึ้นมา คือ เป็นการใช้ “เขาฟิม” มาช่วยในการทำลวดลายเพื่อให้การทอง่ายและไวขึ้น โดยฟิมจะมีการกำหนดลวดลายสำเร็จไว้แล้ว จัดให้พร้อมใช้เป็นชุด เรียกว่า “เครือ” เครือหนึ่งจะทอขึ้นได้ประมาณ 10 กว่าผืน แต่ขั้นตอนสุดท้ายก็ยังต้องใช้มือจกด้ายเส้นยืนด้วยขนเม่นหรือไม้แหลมใส่สีเข้าไปตามจุดที่ต้องการ และผู้ทอผ้าจกปัจจุบันนิยมใช้สีที่นุ่มนวลเลือกใช้โทนสีเดียวกันเป็นหลัก ทำให้สามารถนำไปตัดแปลงใช้ในวิถีประจำวันได้ง่ายขึ้นตามความนิยมของลูกค้า

การคิดลวดลายผ้าชั้นตีนจกในอดีตจะเป็นการคิดลายโดยออกแบบไว้ในสมอง แต่ปัจจุบันสามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบได้ ในส่วนของลวดลายได้ถูกจัดไว้ 2 กลุ่ม ใหญ่ ได้แก่ ลายหลัก และลายประกอบ ดังนี้

1) ลายหลัก ที่เป็นลายดอก มีลายโบราณอยู่ 12 ลาย คือ ลายนกคู่กินน้ำ ร่วมต้น ลายลำเถาลอยน้ำ ลายนกแยงเงา (นกส่องกระจก) ลายขามคแดง ลายขาทำบึ้งลายขอไล่ ลายหมาขนัค (สับประรด) ลายจันแปดกลีบ ลายดอกจัน ลายขอดาว ลายขอผักกูด และและลายดอกขอ และลายหลักที่เป็นลายต่อเนื่อง จะมีอยู่ 8 ลาย คือ ลายใบผักแว่น ลายแมงโป่งเส้น ลายโคมและช่อน้อย ตุงชัย ลายขอน้ำคู่ จันแปดกลีบ ลายเรือกาบหมวก ลายโก้งแก้งช้อนนง และลายพุ่มดอกนกกินน้ำ ร่วมต้น

2) ลายประกอบ เป็นลายขนาดเล็ก ๆ หรือลายย่อยอื่น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบ สำคัญที่ทำให้ผ้าตีนจกมีความสมบูรณ์ มีอยู่หลายลายเพราะได้ถูกคิดแปลงและประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ อยู่เรื่อย ๆ เช่น ลายกาบหมวก ลายหางสะเป่าต้นสน เป็นต้น

การทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ประกอบไปด้วยขั้นตอนในการทอผ้าจำนวน 8 ขั้นตอน ตามลำดับดังนี้

1) การกรอผ้า เป็นการนำด้ายมากรอเข้าหลอดเตรียมสำหรับการนำไปใช้ เป็นด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่ง โดยมีอุปกรณ์ในการกรอผ้า คือ โกวังกว้าง มะกัก หลอดด้าย

2) การโวันเครื่องหูก เป็นภาษาถิ่นของชาวเหนือ ส่วนชาวอีสานจะเรียกว่าการคันเครื่องหูก เป็นการเดินด้ายเส้นยืนให้ได้ความยาวและความกว้างตามจำนวนที่ต้องการเพื่อนำไปสับเข้ากับพืมและเขาเหยียบ

3) การมัดเขาเหยียบ เป็นการกรอผ้าโดยการโวันให้ได้จำนวนที่ต้องการ เช่น พืม 8 จะต้องโวันด้าย 8 หลบ หนึ่งหลบมี 10 อ่าน หนึ่งอ่านมี 4 ช่องๆละ 2 เส้น ใช้ด้าย 8 เส้น การเก็บเขาจะเก็บทีละเส้น ข้างบน 1 เส้น ข้างล่าง 1 เส้น สลับกันจะได้ 4 จับ การทำเช่นนี้เพื่อให้สอดด้ายพุ่งได้

4) การปอนพืม (การร้อยพืม) เป็นการเอาเส้นด้ายต้นเขามาใส่เข้าช่องพืมหรือพืมพืม แล้วนำเอาไปสับต่อเข้ากับด้ายเส้นยืน สมัยก่อนใช้ไม้บางๆในการปอนพืมปัจจุบันใช้โครเซ/ตะไบเล็กในการสอดด้ายเข้าพืมช่องละ 2 เส้น

5) การสับเครื่อง เป็นการนำด้ายที่โวันไว้มาวางในที่ที่จะใช้ในการทอผ้า เอาพืมที่จะทอมาสับกับเครื่องที่เราวางไว้ ตัดด้ายแล้วมาทาบกันและต่อด้ายหมุนเกลียวให้แน่น

6) การเก็บลาย เป็นการนำลายที่ออกแบบไว้หรือแม่ลายเดิมมาจากลวดเส้นยืนเพื่อ การมัดเขา โดยการใช้นิ้วหรือไม้ไผ่ปลายเหลาให้แบนๆจากเส้นด้ายให้พร้อมที่จะสอดด้ายให้ได้ตามแม่ลายที่ต้องการ

7) การเก็บตะกอ (การมัดเขา) เป็นการทำให้ทอสะดวกและรวดเร็วในการสอดด้ายให้เกิดลายจกที่กำหนด แต่เดิมใช้วิธีจกลวดที่ละเส้น แต่การยกเขาคั้งเดียวสามารถสอดด้ายทั้ง

แนว การมัดเขาจะทำไว้เพียงครึ่งดอก การทอผ้าจากให้เกิดลวดลายต้องยกเขาเที่ยวไป เที่ยวกลับ 2 เที่ยว จึงเกิดลวดลาย 1 ดอก

8) การทอผ้า เป็นการเอาหลอดด้ายเข้ากระสวยโดยร้อยด้ายในหลอดทางรูของกระสวย ใช้เท้าเหยียบ ไม้เหยียบหรือไม้ตั้นย่ำข้างใดข้างหนึ่งโดยเอาข้างหนึ่งผูกมัดติดกันกับไม้เหยียบด้ายที่อยู่ในระหว่างเขา(ตะกอก)ก็จะสลับขึ้นลงเป็นการเปิดให้มีช่องว่างตรงกลางซึ่งช่องจะกว้างหรือแคบก็แล้วแต่การเหยียบไม้เหยียบ ใช้มือข้างใดข้างหนึ่งจับพืมหรือพันหวีให้ออกจากลำตัวผู้ทอ แล้วสอดกระสวยเข้าไปในช่องว่างของเส้นด้ายนั้น แต่ต้องผลักให้พื้นขอบด้ายอีกข้างหนึ่ง เสร็จแล้วดึงกระสวยออกจากขอบฝ้านามาวางไว้ก่อน จากนั้นเอามือจับพันหวีหรือพืมกระแทกเข้าหาตัวเองจนกว่าจะเห็นว่าด้ายเข้าที่หรือแน่นดีแล้ว จึงเปลี่ยนเท้าเหยียบไม้อีกข้างหนึ่ง สอดกระสวยสลับกับครั้งที่แล้ว การสอดด้ายเส้นพุ่งต้องสอดกลับไปกลับมาอยู่เสมอ เมื่อสอด 1 ครั้งก็ต้องเหยียบไม้เหยียบ 1 ครั้งและใช้พืมกระแทกจัดให้เส้นด้ายชิดกัน เมื่อทอผืนผ้าได้ความยาวระยะหนึ่งที่มียื่นไปไม่ถึง ให้ปลดเส้นด้ายยื่นที่จึงให้หย่อนก่อน แล้วจึงม้วนผ้าเข้าไปในสะพานหรือไม้กำพันให้ตึง ทำซ้ำดังนี้ไปเรื่อยๆจนกระทั่งทอเสร็จแล้วจึงเอาม้วนผ้าที่ทอได้ออก

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความขัดแย้งกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีขั้นตอนในการทอผ้า จำนวน 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1.การกรอด้าย 2.การไว้นเครือหูก 3.การมัดเขาเหยียบ 4.การป้อนพืม (การร้อยพืม) 5.การสืบเครือ 6.การเก็บลาย 7.การเก็บตะกอก (การมัดเขา) 8.การทอผ้า ซึ่งใน 2 ขั้นตอนที่แตกต่างกันคือ การมัดเขาเหยียบและการเก็บลาย เนื่องจากการทอผ้าขึ้นดินจกของจังหวัดแพร่เป็นการทอที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ในการมัดเขาเหยียบเป็นการเก็บเขาจะเก็บทีละเส้น ข้างบน 1 เส้น ข้างล่าง 1 เส้น สลับกันจะได้ 4 จับ การทำเช่นนี้เพื่อให้สอดด้ายพุ่งได้ และการเก็บลาย เป็นการนำลายที่ออกแบบไว้หรือแม่ลายเดิมมาจากลวดเส้นยืนเพื่อการมัดเขา โดยการใช้ชนมนหรือไม้ไผ่ปลายเหลาให้แบนๆจากเส้นด้ายให้พร้อมที่จะสอดด้ายให้ได้ตามแม่ลายที่ต้องการ

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ สรุปได้ดังนี้

ประเด็น	การดำเนินงาน	
	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. ตัวกึ่ง	84	100.0
2. ออกม้	0	0.0
3. ไม้ค้อย	84	100.0
4. เขาฟิม	84	100.0
5. ฟิม	84	100.0
6. สะป้าน	84	100.0
7. มะตูแล่น	0	0.0
8. ไม้คินย้า	84	100.0
9. ไม้ซัด	84	100.0
10. กระสวย	84	100.0
11. หวี	84	100.0
12. ขนเม่น	16	19.0

จากตารางที่ 4.6 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่สรุปได้ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์ถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการใช้อุปกรณ์ในการทอผ้าหลายชนิด ร้อยละ 100.0 ใช้อุปกรณ์ในการทอผ้า ทั้ง 9 ประเด็น ได้แก่ ตัวกึ่ง ไม้ค้อย เขาฟิม ฟิม สะป้าน ไม้คินย้า ไม้ซัด กระสวย หวี และร้อยละ 19.0 สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการใช้ขนเม่น

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าที่สำคัญ มีดังนี้

- 1) ตัวกึ่ง ต้องเป็นไม้เนื้อแข็ง และต้องได้ฉากกันทั้ง 4 เส้าเพื่อไม่ให้จุดที่มีการเข้าสลักหรือเดือยไม้นั้นเลื่อน เวลาทอผ้าจะได้แน่นสวย
- 2) ไม้ค้อย ในภาคเหนือจะเรียกไม้ค้อยว่าไม้หลาบเป็นไม้แผ่นแบนใช้สอดระหว่างเส้นด้ายขึ้น เมื่อยกตะกรอลายขึ้นจะมีช่องว่างสำหรับพุ่งกระสวยด้ายหรือคืนที่ใช้ในการทอยกดอก
- 3) เขาฟิม ในภาคเหนือจะเรียกว่า เขาหรือตะกอก ซึ่งช่วยทำให้ด้ายขึ้นถูกแบ่งเป็น

ส่วนๆ เมื่อคนทอเหยียบไม้เหยียบ ตะกอลูกจะถูกแยกด้ายยื่นออกเป็นช่องหรือเป็นแผ่นด้านล่าง/ ด้านบน

4) ฟืม จะมีลักษณะเป็นซี่ ใช้เป็นเครื่องกระแทกเส้นด้ายในขณะที่ทอผ้าเพื่อให้เส้นด้ายเข้าที่หรือแน่น

5) สะป้าน หรือไม้กำพัน เป็นไม้ที่ใช้สำหรับม้วนผ้าที่ทอแล้วมีขนาดความยาวเท่ากับกี่หรือเท่ากับความกว้างของผ้า

6) ไม้ตี้นย่า ในภาคเหนือจะเรียกว่าไม้เหยียบ เป็นไม้กลมๆ ยาวประมาณ 1.50 – 2.00 เมตร สำหรับสอดกับเชือกที่ผูกโยง จากด้านล่างของเขาลงมาทำเป็นห่วงไว้เมื่อจะให้เขาขึ้น – ลง ก่อนสอดด้ายพุ่ง ในกรณีเปลี่ยนสีของเส้นไหมก็เหยียบไม้นี้

7) ไม้ขัด ในภาคเหนือจะเรียกว่าฝ้ง ใช้สำหรับจึงหน้าผ้าให้ตั้งริมผ้าไม่ย่น

8) กระจวย ใช้บรรจุแกนหลอดด้ายเส้นพุ่ง

9) หวี ใช้หวีฝ้ายเส้นยืนไม่ให้พันกันเวลาทอ

10) ขนเม่น ใช้จกเส้นฝ้ายทีละเส้นเพื่อให้เกิดลวดลาย

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความขัดแย้งกัน โดยสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการใช้อุปกรณ์ในการทอผ้าจำนวน 10 อย่าง ได้แก่ ตัวกี่ ไม้ค้อย เขาฟืม ฟืม สะป้าน ไม้ตี้นย่า ไม้ขัด กระจวย หวี และขนเม่น

จากการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม โดยการใช้การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม พบว่า ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ที่สืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น คือการทอผ้าขึ้นดินจก ซึ่งมีชื่อเสียงและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย (ตรานกยูงพระราชทาน) โดยภูมิปัญญาในการทอผ้าขึ้นดินจกที่เป็นเอกลักษณ์นั้นผู้ศึกษามุ่งเน้นศึกษา 3 ประเด็น คือ 1.ที่มาภูมิปัญญาการทอผ้า 2.กระบวนการทอผ้า 3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า

ตอนที่ 3 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

การวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ทั้ง 6 กลุ่ม ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการ จัดสนทนากลุ่ม(Focus Group) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์สมาชิก ทั้ง 6 กลุ่มโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มี

โครงสร้างที่ผู้ศึกษากำหนดขึ้น ซึ่งครอบคลุมการจัดการความรู้ 7 ประเด็น ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ ได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

N = 84

ประเด็น	การปฏิบัติ		
	จำนวน	ร้อยละ	อันดับ
1.การบ่งชี้ความรู้			
1.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของกลุ่มฯ	44	52.4	2
1.2 การระบอบุ่องค์ความรู้ของกลุ่มฯว่ามีองค์ความรู้อะไรบ้าง	49	58.3	1
1.3 การจัดลำดับความสำคัญขององค์ความรู้ของกลุ่มฯ	25	29.8	3
1.4 การหาความต้องการในเรื่องที่กลุ่มฯต้องการเรียนรู้	11	13.1	5
1.5 การเผยแพร่ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มฯจำเป็นต้องเรียนรู้	22	26.2	4
2.การสร้างและแสวงหาความรู้			
2.1 ความรู้จากภายนอก			
1) การแสวงหาความรู้จากการศึกษาคูงาน เช่น พิพิธภัณฑสถาน ศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น	41	48.8	4
2) การแสวงหาความรู้จากการฝึกอบรม/สัมมนา	18	21.4	6
3) การแสวงหาความรู้จากการศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet เป็นต้น	2	2.4	7
2.2 ความรู้จากภายใน			
1) การแสวงหาความรู้จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ	79	94.0	2
2) การแสวงหาความรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนภายในชุมชน	78	92.9	3
3) การแสวงหาความรู้จากการปฏิบัติและสังสมประสบการณ์ด้วยตนเอง	83	98.8	1
4) การแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ผู้รู้ผู้ชำนาญ หรือปราชญ์ เป็นต้น	37	44.0	5
3.การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ			
3.1 การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ แบ่งชนิด ประเภทของความรู้	8	9.5	3

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	การปฏิบัติ		
	จำนวน	ร้อยละ	อันดับ
3.2 การจัดเก็บความรู้ไว้ในความทรงจำ (ตัวบุคคล)	84	100.0	1
3.3 การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ในสมุดส่วนตัว เอกสารกลุ่ม	25	29.8	2
3.4 การบันทึกภาพ-วิดีโอกระบวนการทอผ้า /จัดบอร์ด	2	2.4	4
3.5 การจัดเก็บไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Web board , Facebook fan page, ไลน์คอมพิวเตอร์	1	1.2	5
4.การประมวลและกลั่นกรองความรู้			
4.1 การเรียบเรียง และปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วนทันสมัย	17	20.2	2
4.2 การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน	9	10.7	3
4.3 การประมวลความรู้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้	58	69.0	1
5.การเข้าถึงความรู้			
5.1 เข้าถึงความรู้ได้จากการทำคู่มือ,เอกสารแผ่นพับให้กับผู้ที่สนใจ	36	42.9	2
5.2 เข้าถึงความรู้ได้จากบอร์ดประชาสัมพันธ์	53	63.1	1
5.3 เข้าถึงความรู้ได้จากการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page ทำข่าวสารประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม	4	4.8	3
6.การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้			
6.1 แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยจัดทำเป็นเอกสารความรู้	41	48.8	2
6.2 มีการแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้	10	11.9	3
6.3 ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มโดยวิธีการสาธิต	43	51.2	1
6.4 แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board	8	9.5	4
7.การเรียนรู้			
7.1 มีการเพิ่มพูนองค์ความรู้การทอผ้าของกลุ่ม	39	46.4	3
7.2 มีการนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง	43	51.2	2
7.3 มีการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม	55	65.5	1

จากตารางที่ 4.7 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่สรุปได้ดังนี้

1.การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification)

ผลการสัมภาษณ์ถึงการบ่งชี้ความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมร้อยละ 58.3 มีการระบอบงศ์ความรู้ของกลุ่มฯว่ามีองค์ความรู้อะไรบ้าง รองลงมา ร้อยละ 52.4 สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของกลุ่มฯ ร้อยละ 29.8 มีการจัดลำดับความสำคัญขององค์ความรู้ของกลุ่มฯ ร้อยละ 26.2 การเผยแพร่ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มฯจำเป็นต้องเรียนรู้ และร้อยละ 13.1 สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการหาความต้องการในเรื่องที่กลุ่มฯต้องการเรียนรู้

ผลการจัดสนทนากลุ่ม พบว่า ในการบ่งชี้ความรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ลงความเห็นและระบอบงศ์ความรู้ที่มีการสืบทอดกันมาและทำเป็นอาชีพเสริม คือ ความรู้ด้านการทอผ้าขึ้นดินจก โดยในการทอผ้าแต่ละครั้งประธานกลุ่มจะเป็นผู้ระบอบงศ์ความรู้ที่จะต้องนำมาใช้ในการทอ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มดำเนินการทอผ้าได้ตรงเป้าหมาย ความรู้ในการทอผ้าขึ้นดินจก สมาชิกกลุ่มช่วยกันแยกประเด็น ประกอบด้วย การใช้วัตถุดิบที่นำมาทอ การย้อมสีเส้นด้าย การทอ และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทอ

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน คือ มีการระบอบงศ์ความรู้ของกลุ่มฯว่ามีองค์ความรู้อะไรบ้าง โดยความรู้ที่สมาชิกกลุ่มช่วยกันลงความเห็นคือ ความรู้ด้านการทอผ้าขึ้นดินจก ประกอบด้วย การใช้วัตถุดิบที่นำมาทอ การย้อมสีเส้นด้าย การทอ และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทอ โดยมีประธานกลุ่มเป็นผู้ระบอบงศ์ความรู้เพื่อให้สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมดำเนินการทอผ้าได้ตรงตามเป้าหมาย

2.การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

ผลการสัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติในการสร้างและแสวงหาความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 98.8 มีการสร้างและแสวงหาความรู้จากการปฏิบัติและสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเอง รองลงมา ร้อยละ 94.0 มีการสร้างและแสวงหาความรู้จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ ร้อยละ 92.9 มีการสร้างและแสวงหาความรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนภายในชุมชน ร้อยละ 48.8 มีการสร้างและแสวงหาความรู้จากการศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑสถาน ศูนย์เรียนรู้ ร้อยละ 44.0 มีการสร้างและแสวงหาจากประสบการณ์ผู้รู้ผู้ชำนาญ หรือปราชญ์ ร้อยละ 21.4 มีการสร้างและแสวงหาจากการฝึกอบรม/สัมมนา และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมร้อยละ 2.4 มีการสร้างและแสวงหาจากการศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet

ผลการจัดสนทนากลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการสร้างและแสวงหาความรู้ที่นำมาใช้ในการทอผ้า ภายในชุมชน โดยเรียนรู้จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ (ปู่ย่าตายาย พ่อแม่)

อาศัยการสังเกต และการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนทำให้เกิดประสบการณ์ เมื่อมารวมกลุ่มมีการระดมความคิดในการพัฒนาฝีมือทักษะการทอผ้า จึงเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันภายในกลุ่ม และการสร้างและแสวงหาความรู้จากภายนอก โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนงานราชการจัดให้มีการอบรมสัมมนา และพาไปศึกษาดูงานภายนอกกลุ่ม เกี่ยวกับการผลิตผ้าทอเพื่อรองรับมาตรฐานต่างๆของผลิตภัณฑ์ผ้าทอ กลุ่มได้ปรับปรุงพัฒนาจนได้มาตรฐาน และได้รับเครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย “ตรานกยูงพระราชทาน” ซึ่งประธานกลุ่มจะเป็นผู้ไปรับการอบรมศึกษาดูงานแล้วจึงนำมาพัฒนาการทอผ้าของกลุ่ม

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน คือสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการสร้างและแสวงหาความรู้ที่นำมาใช้ในการทอผ้า มีทั้งการสร้างและแสวงหาภายในชุมชนและภายนอกชุมชน แต่เกือบทั้งหมดเป็นการสร้างและแสวงหาความรู้จากภายใน โดยการปฏิบัติและสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเอง การสร้างและแสวงหาความรู้จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ และมีการสร้างและแสวงหาความรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนภายในชุมชน

3.การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

ผลการสัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติในการจัดการความรู้ให้เป็นระบบ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีการจัดเก็บความรู้ไว้ในความทรงจำ (ตัวบุคคล) รองลงมาร้อยละ 29.8 มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ในสมุดส่วนตัว เอกสารของกลุ่ม ร้อยละ 2.4 มีการบันทึกภาพ-วิดีโอกระบวนการทอผ้า /จัดบอร์ด และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมร้อยละ 1.2 มีการจัดเก็บไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Web board , Facebook fan page, ไฟล์ในคอมพิวเตอร์

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมส่วนใหญ่ มีการจัดเก็บองค์ความรู้ไว้ในความทรงจำเป็นหลัก นอกจากนั้นมีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมบางกลุ่มได้ร่วมกับหน่วยงานราชการภายในจังหวัด เช่นสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ แพร่ ร่วมกันถอดองค์ความรู้และจัดทำภาพขั้นตอนกระบวนการทอผ้าพร้อมคำอธิบายเป็นเอกสาร/คู่มือการผลิตไว้ที่ทำการกลุ่มเพื่อให้สมาชิกใหม่และผู้มาศึกษาดูงานได้เรียนรู้และทราบถึงขั้นตอนการผลิตผ้าทอ ส่วนน้อยที่จะบันทึกไว้ในไฟล์คอมพิวเตอร์เนื่องจากผู้ทอผ้าส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีไม่เก่ง

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน คือสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ทำการจัดเก็บความรู้ในการทอผ้าไว้ในความทรงจำเป็นหลัก และมีบางส่วนมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยการเอกสาร/คู่มือการผลิตไว้ที่ทำการกลุ่มเพื่อให้สมาชิกใหม่และผู้มาศึกษาดูงานได้เรียนรู้และทราบถึงขั้นตอนการผลิตผ้าทอ

4.การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

ผลการสัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติในการประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 69.0 มีการประมวลความรู้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ รองลงมาร้อยละ 20.2 มีการเรียบเรียงและปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วน ทันสมัย และ ร้อยละ 10.7 การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมส่วนใหญ่ ได้ร่วมกันถอดองค์ความรู้ขั้นตอนกระบวนการทอผ้าและก่อนนำมาจัดทำเป็นเอกสาร/คู่มือการผลิตไว้ที่ทำการกลุ่มประชาชนกลุ่มจะตรวจสอบเนื้อหาให้ถูกต้องมีภาษาที่เข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ได้สะดวก

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน คือ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีการประมวลความรู้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ โดยได้ร่วมกันถอดองค์ความรู้ขั้นตอนกระบวนการทอผ้าและนำมาจัดทำเป็นเอกสาร/คู่มือการผลิตไว้ที่ทำการกลุ่ม โดยมีประชาชนกลุ่มจะตรวจสอบเนื้อหาให้ถูกต้องมีภาษาที่เข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ได้สะดวก

5.การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

ผลการสัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติในการเข้าถึงความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 63.1 เข้าถึงความรู้ได้จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ รองลงมาร้อยละ 42.9 จากการทำคู่มือเอกสาร แผ่นพับ ให้กับผู้ที่สนใจ และร้อยละ 4.8 จากการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page ทำข่าวสารประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม

ผลการจัดสนทนากลุ่มพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมสามารถเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าได้จากบอร์ดความรู้ที่มีขั้นตอนการทอผ้า ขั้นตอนการย้อมสี การผลิตผ้าตรานกยุงพระราชทานแต่ละชนิด รวมถึงเอกสาร/คู่มือการผลิตที่มีอยู่ ณ ที่ทำการกลุ่ม เช่น คู่มือลวดลายของผ้าที่ประชาชนกลุ่มได้ออกแบบออกมาให้ เพื่อให้การทอผ้าในแต่ละลวดลายถูกต้อง

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน คือ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ส่วนใหญ่เข้าถึงความรู้ได้จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ บางส่วนเข้าถึงความรู้จากการทำคู่มือ เอกสาร แผ่นพับ และส่วนน้อยเข้าถึงความรู้จากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

6.การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)

ผลการสัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติในการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 51.2 มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มโดยวิธีการสาธิต รองลงมาร้อยละ 48.8 มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านการจัดทำเป็นเอกสารความรู้ ร้อยละ 11.9 มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านเวทีการประชุม

แลกเปลี่ยนความรู้ และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 9.5 มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board

ผลการจัดสนทนากลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นลักษณะไม่เป็นทางการ คือจะให้ประธานกลุ่มหรือสมาชิกคนที่มีความชำนาญด้านการทอมาสอนให้กับสมาชิกที่มีความชำนาญยังน้อยกล่าวคือการใช้ระบบที่เลี้ยงเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนมาทำกิจกรรมทอผ้าที่กลุ่ม การแลกเปลี่ยนผ่านการประชุมของกลุ่มมีส่วนน้อย ส่วนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มจะเป็นลักษณะที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานกระบวนการทอผ้าที่กลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลักษณะพูดคุยสอบถามแลกเปลี่ยนแบบไม่เป็นทางการและทำการสาธิตการทอผ้าให้ดูประกอบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และประธานกลุ่มได้จัดทำเอกสาร/คู่มือเกี่ยวกับการทอผ้าไว้แจกให้กับผู้ที่สนใจซึ่งถือเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างเป็นทางการ โดยใช้เอกสารความรู้

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน คือ กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ส่วนใหญ่มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มโดยวิธีการสาธิต แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยผ่านการจัดทำเป็นเอกสารความรู้ และส่วนน้อยที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนและผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ

7.การเรียนรู้ (Learning)

ผลการสัมภาษณ์ถึงการปฏิบัติในการเรียนรู้ (Learning) พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 65.5 มีการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม รองลงมาร้อยละ 51.2 มีการนำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง และร้อยละ 46.4 สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีการเพิ่มพูนองค์ความรู้ของกลุ่ม

ผลการจัดสนทนากลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีการนำความรู้ที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษมาใช้ในการทอผ้าของกลุ่มและมีการนำความรู้ที่ได้รับจากประธานกลุ่มหรือการแลกเปลี่ยนจากผู้ชำนาญในกลุ่มมาแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อพัฒนาฝีมือการทอผ้าให้มีคุณภาพ ที่เด่นชัดคือ การที่ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของกลุ่มได้รับมาตรฐานรับรองผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย “ตรานกยูงพระราชทาน” จากกรมหม่อนไหม ซึ่งเครื่องหมายตรานกยูงพระราชทานมีหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบรับรองถ้าหากผ้าไหมไม่ได้คุณภาพก็จะไม่ได้รับการรับรอง นอกจากนี้มีการนำความรู้มาปรับประยุกต์พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เช่น การออกแบบลวดลายให้เข้ากับยุคสมัย การเลือกใช้สีเส้นไหมให้เข้ากับยุคสมัยจากเดิมมีโทนสีน้อยก็ปรับให้มีหลายโทนสีมากขึ้นแต่ยังคงเอกลักษณ์ผ้าทอของจังหวัดแพร่ เป็นการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ที่ได้จากการไปศึกษาดูงานภายนอกกลุ่ม และ

มีการเพิ่มพูนองค์ความรู้การทอผ้าโดยผ่านทาง การออกบูชจำหน่ายผ้าไหมตาม ที่ส่วนราชการจัด ขึ้นทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลภายนอกกลุ่ม

สรุป จากผลการสัมภาษณ์และการจัดสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกัน คือ กลุ่มผู้ ทอผ้าไหมส่วนใหญ่มีการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม มีการนำความรู้ใหม่ ๆ มา ใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการเพิ่มพูนองค์ความรู้ของกลุ่ม

จากการศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ใน จังหวัดแพร่ สามารถสรุปกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ได้ทั้งหมด 7 ขั้นตอนหลักที่สำคัญได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหา ความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การ แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเรียนรู้ ซึ่งสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าได้มีการดำเนินการอยู่แล้วในกลุ่ม หลังจากผู้วิจัยได้นำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอนมาจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

4.1 การวิเคราะห์ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้า ไหม ในจังหวัดแพร่ ได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.8 ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ประเด็น	ระดับการมีปัญหา (จำนวน /ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความหมาย
	1	2	3	4	5		
	N=84						
1. การบ่งชี้ความรู้						2.30 (0.445)	น้อย
1.1 ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของกลุ่มฯ	5 (6.0)	72 (85.7)	6 (7.1)	1 (1.2)	0 (0)	2.04 (0.424)	น้อย
1.2 การระบุง่องค์ความรู้ของ กลุ่มฯ ไม่ชัดเจน	9 (10.7)	55 (65.5)	16 (19.0)	1 (1.2)	3 (3.6)	2.21 (0.793)	น้อย
1.3 การระบุง่องค์ความรู้ไม่ สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการ เรียนรู้	5 (56.0)	43 (51.2)	15 (17.9)	21 (25.0)	0 (0)	2.62 (0.930)	ปาน กลาง

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	ระดับการมีปัญหา (จำนวน / ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
	1	2	3	4	5		
1.4 ไม่มีการจัดลำดับความ สำคัญของค้ความรู้ของกลุ่มฯ	5 (6.0)	56 (66.7)	15 (17.9)	7 (8.3)	1 (1.2)	2.32 (0.763)	น้อย
1.5 ไม่มีการเผยแพร่ความรู้ที่ สมาชิกกลุ่มฯ จำเป็น ต้อง เรียนรู้	8 (9.5)	54 (64.3)	10 (11.9)	12 (14.3)	0 (0)	2.31 (0.836)	น้อย
2. การสร้างและการแสวงหา ความรู้						3.47 (0.401)	มาก
2.1 ความรู้จากภายนอก							
1) การศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เรียนรู้ ไม่ สอดคล้องกับเรื่อง ที่ ต้องการเรียนรู้	26 (31.0)	41 (48.8)	9 (10.7)	5 (6.0)	3 (3.6)	2.02 (0.994)	น้อย
2) การฝึกอบรม/สัมมนาไม่ สอดคล้องกับเรื่อง ที่ ต้องการเรียนรู้	13 (15.5)	54 (64.3)	7 (8.3)	10 (11.9)	0 (0)	2.17 (0.834)	น้อย
3) การศึกษาจากเอกสารและ สื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet เข้าถึงข้อมูลได้ยาก	5 (6.0)	35 (41.7)	13 (15.5)	30 (35.7)	1 (1.2)	2.85 (1.024)	ปาน กลาง
2.2 ความรู้จากภายใน							
1) การสืบทอดความรู้ไม่เป็นที่ กว้างขวาง สืบทอดใน วงจำกัดเฉพาะในครัวเรือน	0 (0)	0 (0)	5 (6.0)	29 (34.5)	50 (59.5)	4.54 (0.610)	มาก ที่สุด
2) ไม่มีการสืบทอดความรู้สู่ คนรุ่นใหม่	0 (0)	0 (0)	0 (0)	21 (25.0)	63 (75.0)	4.75 (0.436)	มาก ที่สุด

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	ระดับการมีปัญหา (จำนวน / ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
	1	2	3	4	5		
3) คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญ สำคัญกับองค์ความรู้การทอ ผ้า	0 (0)	1 (1.2)	0 (0)	6 (7.1)	77 (91.7)	4.89 (0.411)	มาก ที่สุด
4) ผู้รู้ ผู้ชำนาญ หรือผู้ฝีมือ เปลี่ยนไปประกอบอาชีพ อย่างอื่น ทำให้ขาดการ ถ่ายทอดพหุคุณแลกเปลี่ยน	1 (1.2)	16 (19.0)	47 (56.0)	16 (19.0)	4 (4.8)	3.07 (0.788)	ปาน กลาง
3. การจัดการความรู้ให้เป็น ระบบ						3.08 (0.742)	ปาน กลาง
3.1 การจัดประเภท หมวดหมู่ ความรู้ไม่ สอดคล้องกับผู้ใช้	0 (0)	61 (71.8)	18 (21.2)	5 (5.9)	0 (0)	2.33 (0.588)	น้อย
3.2 การจัดเก็บ ความรู้ เรียกใช้ข้อมูลได้ยาก	2 (2.4)	18 (21.4)	3 (3.5)	31 (36.5)	30 (35.7)	3.82 (1.204)	มาก
4. การประมวลและ กลั่นกรองความรู้						3.24 (0.943)	ปาน กลาง
4.1 ไม่มีการเรียบเรียงและ ปรับปรุงเนื้อหาให้เป็น มาตรฐานเดียวกัน	0 (0)	16 (18.8)	32 (37.6)	24 (28.2)	12 (14.1)	3.38 (0.956)	ปาน
4.2 เนื้อหาความรู้ยังไม่ ครบถ้วน ทันสมัย และ สอดคล้องกับตามความ ต้องการของผู้ใช้	2 (2.4)	49 (58.3)	23 (27.4)	10 (11.9)	0 (0)	2.49 (0.736)	น้อย

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	ระดับการมีปัญหา (จำนวน / ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
	1	2	3	4	5		
5. การเข้าถึงความรู้						2.68	ปาน
						(0.762)	กลาง
5.1 ไม่มีเอกสาร แผ่นพับ ไว้ สำหรับผู้ที่สนใจเรียนรู้	8 (9.5)	55 (65.5)	6 (7.1)	15 (17.9)	0 (0)	2.33 (0.883)	น้อย
5.2 ไม่มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ ภายในชุมชน	3 (3.6)	45 (53.6)	10 (1.9)	26 (31.0)	0 (0)	2.70 (0.954)	ปาน กลาง
5.3 ไม่มีการประชาสัมพันธ์ ความรู้ของกลุ่มผ่านสื่อต่าง ๆ	2 (2.4)	41 (48.8)	6 (7.1)	24 (28.6)	11 (13.1)	3.01 (1.187)	ปาน กลาง
6.การแบ่งปันแลกเปลี่ยน ความรู้						2.99	ปาน
						(0.740)	กลาง
6.1 ผ่านการจัดทำเอกสาร ความรู้ค่อนข้างน้อย	5 (6.0)	45 (53.6)	11 (13.1)	23 (27.4)	0 (0)	2.62 (0.956)	ปาน กลาง
6.2 ผ่านเวทีการประชุม แลกเปลี่ยนความรู้ค่อนข้าง น้อย	7 (8.3)	17 (20.2)	33 (39.3)	24 (28.6)	3 (3.6)	2.99 (0.988)	ปาน กลาง
6.3 ผ่าน การศึกษาดูงาน ระหว่างกลุ่มค่อนข้างน้อย	3 (3.6)	13 (15.5)	36 (42.9)	32 (38.1)	0 (0)	3.15 (0.814)	ปาน กลาง
6.4 ผ่าน เทคโนโลยี สารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board ทำได้ ค่อนข้างยาก	3 (3.6)	21 (25.0)	27 (32.1)	24 (28.6)	9 (10.7)	3.18 (1.043)	ปาน กลาง
7.การเรียนรู้						2.90	ปาน
						(0.658)	กลาง
7.1 ขาดการนำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ ความรู้อย่างต่อเนื่อง	0 (0)	18 (21.40)	29 (34.5)	29 (34.5)	8 (9.5)	3.32 (0.920)	ปาน กลาง

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	ระดับการมีปัญหา (จำนวน / ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
	1	2	3	4	5		
7.2 ไม่สามารถนำความรู้มา ใช้ในการแก้ไขปัญหาของ กลุ่ม	3 (3.6)	47 (56.0)	25 (29.8)	9 (10.7)	0 (0)	2.48 (0.736)	น้อย

การแปลค่านำหนักเฉลี่ย 1.00-1.80 = น้อยที่สุด 1.81 - 2.60 = น้อย 2.61 - 3.40 = ปานกลาง 3.41 - 4.20 = มาก 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.9 วิเคราะห์ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม
ในจังหวัดแพร่ ได้ผลดังนี้

ผลการสัมภาษณ์

1. การบ่งชี้ความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการ
ความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.30) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มี
ปัญหาอยู่ในระดับน้อย มี 4 ประเด็นได้แก่ ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของกลุ่มฯ การระบ
องค์ความรู้ของกลุ่มฯ ไม่ชัดเจน ไม่มีการเผยแพร่ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มฯ จำเป็นต้องเรียนรู้ และ ไม่มี
การจัดลำดับความสำคัญของความรู้ของกลุ่มฯ (ค่าเฉลี่ย 2.04 2.21 2.31 และ 2.32 ตามลำดับ) และมี
ปัญหาในระดับปานกลางในประเด็น การระบองค์ความรู้ไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการเรียนรู้
(ค่าเฉลี่ย 2.62)

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีความคิดเห็นต่อปัญหา
ในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.47) และเมื่อแยกเป็นราย
ประเด็นพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย มี 2 ประเด็น ได้แก่ การศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑฯ ศูนย์
เรียนรู้ ไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการเรียนรู้และการฝึกอบรม/สัมมนาไม่สอดคล้องกับเรื่อง
ที่ต้องการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 2.02 และ 2.17 ตามลำดับ) มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางมี 2 ประเด็น
ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet เข้าถึงข้อมูล
ได้ยาก และผู้รู้ ผู้ชำนาญ หรือผู้ฝีมือเปลี่ยน ไปประกอบอาชีพอย่างอื่นทำให้ขาดการถ่ายทอดพูดคุย
แลกเปลี่ยน ความรู้ภายในกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 2.85 และ 3.07) และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีปัญหาอยู่ใน
ระดับมากที่สุด มี 3 ประเด็น ได้แก่ การสืบทอดความรู้ไม่เป็นที่กว้างขวาง สืบทอดในวงจำกัด เฉพาะ
ในครัวเรือน ไม่มีการสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้
การทอผ้าการศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 4.54 4.75 และ 4.89 ตามลำดับ)

3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.08) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การจัดประเภทหมวดหมู่ความรู้ไม่สอดคล้องกับผู้ใช้ (ค่าเฉลี่ย 2.33) และมีปัญหาระดับมาก ได้แก่ การจัดเก็บความรู้ เรียกใช้ข้อมูลได้ยาก (ค่าเฉลี่ย 3.82)

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีปัญหาในระดับน้อย ได้แก่ เนื้อหาความรู้ยังไม่ครบถ้วน ทันสมัย และสอดคล้องกับตามความต้องการของผู้ใช้ (ค่าเฉลี่ย 2.49) และมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ไม่มีการเรียบเรียงและปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย 3.38)

5. การเข้าถึงความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.68) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ไม่มีเอกสาร แผ่นพับ วัสดุสำหรับผู้สนใจเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 2.33) มีปัญหาในระดับปานกลาง ได้แก่ ไม่มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ ภายในชุมชน และไม่มีมีการประชาสัมพันธ์ความรู้ของกลุ่มผ่านสื่อต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย 2.70 และ 3.01 ตามลำดับ)

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.99) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีปัญหาอยู่ในปานกลาง มี 4 ประเด็น ได้แก่ ผ่านการจัดทำเอกสารความรู้ค่อนข้างน้อย ผ่านเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ค่อนข้างน้อย ผ่านการศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มค่อนข้างน้อย และผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board ทำได้ค่อนข้างยาก (ค่าเฉลี่ย 2.62 2.99 3.15 และ 3.18 ตามลำดับ)

7. การเรียนรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.90) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ไม่สามารถนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 2.48) และมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ขาดการนำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง (ค่าเฉลี่ย 3.32)

ผลการจัดสนทนากลุ่ม ถึงปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับการบ่งชี้ความรู้เนื่องจากประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจะมีการพูดคุยถึงเป้าหมายการทอผ้า รวมถึงเผยแพร่เทคนิควิธีการทอผ้าเพื่อให้ได้ผ้าที่มีคุณภาพตรงตามเป้าหมายก่อนทำชิ้นงาน แต่จะมีปัญหามากเกี่ยวกับการสร้างและการแสวงหาความรู้ของสมาชิก

กลุ่มผู้ทอผ้าไหมคือ คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจที่จะสานต่อภูมิปัญญาในการทอผ้าฝ้ายน้อยลงและหันไปประกอบอาชีพอื่น ทำให้การขาดแคลนแรงงานในการทอ รวมถึงผู้ทอผ้าไหมส่วนใหญ่เก็บความรู้ในการทอผ้าโดยใช้ความทรงจำ หากผู้ทอที่มีประสบการณ์สูญเสียความทรงจำไปแล้วการที่จะนำความรู้ที่นั้นมาใช้อาจจะทำได้ยาก และจะไม่สามารถเรียนรู้อะไรได้เลย อีกทั้งสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมส่วนใหญ่ใช้เทคโนโลยีไม่เก่ง

ตารางที่ 4.9 สรุปความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่
N = 84

ประเด็น	ระดับการมีปัญหา		
	\bar{X}	SD.	แปลผล
1.การบ่งชี้ความรู้	2.30	0.445	น้อย
2.การสร้างและแสวงหาความรู้	3.47	0.401	มาก
3.การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ	3.08	0.742	ปานกลาง
4.การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้	3.24	0.943	ปานกลาง
5.การเข้าถึงความรู้	2.68	0.762	ปานกลาง
6.การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	2.99	0.740	ปานกลาง
7.การเรียนรู้	2.90	0.658	ปานกลาง
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	2.95	0.506	ปานกลาง

การแปลค่าน้ำหนักเฉลี่ย 1.00-1.80 = น้อยที่สุด 1.81 - 2.60 = น้อย 2.61 - 3.40 = ปานกลาง 3.41 - 4.20 = มาก 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.10 สรุปความคิดเห็นต่อสรุปความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกเป็นประเด็น พบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ (ค่าเฉลี่ย 2.30) รองลงมามีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 5 ประเด็น ได้แก่ การเข้าถึงความรู้ การเรียนรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ (2.68,2.90,2.99,3.08 และ 3.24) และมีปัญหาอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การสร้างและแสวงหาความรู้ (3.47)

4.2 การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิก กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.10 ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้า
ไหมในจังหวัดแพร่

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น (จำนวน / ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
	1	2	3	4	5		
1. การบ่งชี้ความรู้						4.00 (0.892)	มาก
1.1 กำหนดองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มฯ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและทำงานบรรลุผลสำเร็จ	0 (0)	13 (15.5)	19 (22.6)	38 (45.2)	14 (16.7)	3.63 (0.941)	มาก
1.2 ผู้มีความรู้ควรให้ความร่วมมือในการเปิดเผยความรู้	1 (1.2)	8 (9.5)	4 (4.8)	17 (20.2)	54 (64.3)	4.37 (1.027)	มาก ที่สุด
2. การสร้างและแสวงหาความรู้						3.02 (1.092)	ปาน กลาง
2.1 นำความรู้ที่ได้จากทั้งภายนอกและภายในกลุ่มมารวมกันปรับปรุงให้เป็นความรู้ใหม่แล้วเผยแพร่ให้สมาชิกในชุมชน	11 (13.1)	34 (40.5)	2 (2.4)	26 (31.0)	11 (13.1)	2.90 (1.332)	ปาน กลาง
2.2 สร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีระบบสื่อสารทางข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อให้สามารถเข้ามาศึกษาดูงานการทอผ้าได้อย่างสะดวก	4 (4.8)	30 (35.7)	19 (22.6)	12 (14.3)	19 (22.6)	3.14 (1.262)	ปาน กลาง

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น (จำนวน / ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
	1	2	3	4	5		
3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ						4.02 (0.897)	มาก
3.1 ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าเก็บไว้	0 (0)	11 (13.1)	4 (4.8)	6 (7.1)	63 (75.0)	4.44 (1.068)	มากที่สุด
3.2 จัดทำสารบัญแยกหมวดหมู่องค์ความรู้ เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและเรียกใช้งาน	2 (2.4)	11 (13.1)	7 (8.3)	63 (75.0)	1 (1.2)	3.60 (0.823)	มาก
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้						4.21 (1.065)	มากที่สุด
4.1 ปรับปรุงรูปแบบเอกสารองค์ความรู้การทอผ้าให้มีเนื้อหาถูกต้องครบถ้วนทันสมัย และมีรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน	1 (1.2)	9 (10.7)	7 (8.3)	21 (25.0)	46 (54.8)	4.21 (1.065)	มากที่สุด
5. การเข้าถึงความรู้						3.64 (1.028)	มาก
5.1 จัดทำ Facebook fan page	2 (2.4)	12 (14.3)	26 (31.0)	35 (41.7)	9 (10.7)	3.44 (0.949)	มาก
5.2 ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าของกลุ่มฯ	5 (6.0)	10 (11.9)	12 (14.3)	24 (28.6)	33 (39.3)	3.83 (1.240)	มาก
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้						3.24 (0.726)	ปานกลาง
6.1 จัดทำหลักสูตรการทอผ้าด้วยมือระดับท้องถิ่น	6 (7.1)	9 (10.7)	29 (34.5)	40 (47.6)	0 (0)	3.23 (0.910)	ปานกลาง

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

N=84

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น (จำนวน / ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (S.D.)	ความ หมาย
	1	2	3	4	5		
6.2 จัดกิจกรรมการประกวดผ้า ทอมือประจำปีและมีรางวัล ให้แก่ผู้ชนะเลิศเพื่ออนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี	1 (1.2)	12 (14.3)	36 (42.9)	35 (41.7)	0 (0)	3.25 (0.742)	ปาน กลาง
7. การเรียนรู้						3.12 (0.821)	ปาน กลาง
7.1 ให้กลุ่มจัดตั้งงบประมาณ หรือขอรับการสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนตำบล	33 (39.3)	37 (44.0)	13 (15.5)	1 (1.2)	0 (0)	1.79 (0.746)	น้อย ที่สุด
7.2 จัดทำโครงการศึกษาดูงาน กับกลุ่มทอผ้าด้วยมือที่ประสบ ผลสำเร็จ	2 (2.4)	10 (11.9)	19 (22.6)	25 (29.8)	28 (33.3)	3.80 (1.106)	มาก
7.3 นำความรู้จากการศึกษาดูงาน มาประยุกต์ใช้ในการทอผ้าของ กลุ่ม	2 (2.4)	11 (13.1)	19 (22.6)	24 (28.6)	28 (33.3)	3.77 (1.123)	มาก
การแปลค่าน้ำหนักเฉลี่ย	1.00-1.80 = น้อยที่สุด 1.81 - 2.60 = น้อย 2.61 - 3.40 = ปานกลาง 3.41 - 4.20 = มาก 4.21 - 5.00 = มากที่สุด						

จากตารางที่ 4.10 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิก
กลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ได้ผลดังนี้

ผลการสัมภาษณ์

1. การบ่งชี้ความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการ
จัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย
4.00) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ได้แก่
กำหนดองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มฯ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและ

ทำงานบรรลุผลสำเร็จและผู้มีความรู้ควรให้ความร่วมมือในการเปิดเผยความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.63 และ 4.37 ตามลำดับ)

2. การสร้างและการแสวงหาความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.02) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ นำความรู้ที่ได้จากทั้งภายนอกและภายในกลุ่มมารวมกันปรับปรุงให้เป็นความรู้ใหม่แล้วเผยแพร่ให้สมาชิกในชุมชน และสร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีระบบสื่อสารทางข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อให้สามารถเข้ามาศึกษาดูงานการทอผ้าได้อย่างสะดวก (ค่าเฉลี่ย 2.90 และ 3.14 ตามลำดับ)

3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.02) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ จัดทำสารบัญ แยกหมวดหมู่องค์ความรู้ เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและเรียกใช้งาน (ค่าเฉลี่ย 3.60) และมีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าเก็บไว้ (ค่าเฉลี่ย 4.44)

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.21) ได้แก่ ปรับปรุงรูปแบบเอกสารองค์ความรู้การทอผ้าให้มีเนื้อหาถูกต้องครบถ้วนทันสมัย และมีรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน

5. การเข้าถึงความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.64) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยในระดับมาก มี 2 ประเด็น ได้แก่ จัดทำ Facebook fan page (ค่าเฉลี่ย 3.44) และ ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าของกลุ่มฯ (ค่าเฉลี่ย 3.83)

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยในระดับปานกลาง มี 2 ประเด็น ได้แก่ จัดทำหลักสูตรการทอผ้าด้วยมือระดับท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 3.23) และ จัดกิจกรรมการประกวดผ้าทอมือประจำปีและมีรางวัลให้แก่ผู้ชนะเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี (ค่าเฉลี่ย 3.25)

7. การเรียนรู้ พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.12) และเมื่อแยกเป็นรายประเด็นพบว่า มีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ ให้กลุ่มจัดตั้งงบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (ค่าเฉลี่ย 1.79) และมีสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเห็นด้วยในระดับมาก 2 ประเด็น ได้แก่ นำความรู้จากการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ในการทอผ้าของกลุ่ม และจัดทำโครงการศึกษาดูงานกับกลุ่มทอผ้าด้วยมือที่ประสบผลสำเร็จ (ค่าเฉลี่ย 3.77 และ 3.80 ตามลำดับ)

ผลการจัดสนทนากลุ่ม ถึงข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมสนับสนุนให้ผู้มีประสบการณ์ความรู้ด้านการทอผ้าเปิดเผยและถ่ายทอดความรู้ไว้ให้กับคนรุ่นหลัง และนำเอาองค์ความรู้ที่มีและที่ได้จากการอบรมศึกษาดูงานมารวบรวมให้เป็นองค์ความรู้ที่มีเนื้อหาครอบคลุมทั้งกระบวนการผลิตตั้งแต่ การเตรียมวัตถุดิบ การย้อมสีเส้นด้าย การทาลวดลาย ขั้นตอนการทอผ้า และจัดทำเป็นคู่มือการทอผ้าที่เป็นมาตรฐานไว้ที่กลุ่มสำหรับเผยแพร่ให้คนที่สนใจ รวมถึงการสร้างโค้ชที่มีความชำนาญด้านการทอผ้าไว้สอนคนที่สนใจเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงอยู่ต่อไป

ตารางที่ 4.11 สรุปความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

N = 84

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	SD.	แปลผล
1.การบ่งชี้ความรู้	4.00	0.892	มาก
2.การสร้างและแสวงหาความรู้	3.02	1.124	ปานกลาง
3.การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ	4.02	0.897	มาก
4.การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้	4.21	1.065	มากที่สุด
5.การเข้าถึงความรู้	3.64	1.028	มาก
6.การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	3.24	0.726	ปานกลาง
7.การเรียนรู้	3.12	0.821	ปานกลาง
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	3.61	0.777	มาก

การแปลค่านำหนักเฉลี่ย 1.00-1.80 = น้อยที่สุด 1.81 - 2.60 = น้อย 2.61 - 3.40 = ปานกลาง 3.41 - 4.20 = มาก 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.11 สรุปความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นประเด็น พบว่าสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ในระดับปานกลาง 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างและแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.02 3.12,3.24) อยู่ในระดับมากใน 3 ประเด็น ได้แก่ การเข้าถึงความรู้ การบ่งชี้ความรู้ การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ (ค่าเฉลี่ย 3.64,4.00,4.02) และอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.21)

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยในส่วนของวัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) ศึกษาสภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ (2) ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ (3) ศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ (4) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ปี 2564 จำนวน 6 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 84 คน ศึกษาจากประชากรทั้งหมด

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า และปัญหา ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ (2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาสภาพส่วนบุคคล ภูมิปัญญาการทอผ้า กระบวนการจัดการความรู้ และปัญหาข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้

1.2.2 การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) นำเครื่องมือที่จัดทำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้ และประสบการณ์ทางด้านการทำงานวิจัย เพื่อพิจารณาตรวจสอบให้ความคิดเห็นด้านความตรงในเนื้อหา (Content Validity) ได้แก่ ความครอบคลุมด้านเนื้อหาและความถูกต้องตาม

เนื้อหา และภาษา จากนั้นนำเครื่องมือดังกล่าวมาปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะไว้

2) นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดสอบ (try-out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา จำนวน 30 ราย จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาทดสอบหาค่าความเที่ยง (Reliability Consistency) ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ปรากฏว่าได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค ดังนี้

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.841

ซึ่งพบว่าได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นมากกว่า 0.8 ดังนั้น แบบสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ จึงผ่านเกณฑ์การยอมรับได้ (Jump, 1978, อ้างถึงใน มานิต ลาเกลียง, 2558, น.37) ได้เสนอเกณฑ์การยอมรับสำหรับงานวิจัยเชิงสำรวจไว้ว่า ค่า Cronbach มากกว่าและเท่ากับ 0.8 ซึ่งค่าที่ได้มีความน่าเชื่อถือได้ จึงสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยนี้ด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์จัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ จำนวน 84 ราย โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1) การวางแผนการสัมภาษณ์ จัดทำแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) การประสานงาน ขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในแต่ละกลุ่ม เพื่อจัดทำแผนออกเก็บรวบรวมข้อมูลนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มเกษตรกร
- 3) การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้สัมภาษณ์เกษตรกร ได้แก่แบบสัมภาษณ์ รายชื่อเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ดินสอ ปากกา เครื่องคิดเลข และกล้องถ่ายรูป
- 4) การสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์แนะนำตัวเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ ความสำคัญของเรื่องที่วิจัย และประโยชน์ของเกษตรกรที่จะได้รับจากการวิจัย ชี้แจงการตอบแบบสัมภาษณ์ และอ่านคำถามให้เกษตรกรตอบ และมีการสนทนากลุ่มตามประเด็นที่กำหนด

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ตรวจสอบ ความถูกต้อง และครบถ้วนของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจก

แจกความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์จากการสนทนากลุ่มจัดหมวดหมู่ข้อมูลแล้วสรุปประเด็น

1.3 สรุปผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

1.3.1 สภาพส่วนบุคคล สภาพสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

จากการศึกษาข้อมูลสภาพสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่พบว่า

1) *สภาพส่วนบุคคล* สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 56.87 ปี จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเกือบทั้งหมดมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร อาชีพรองรับจ้างทอผ้า และมีประสบการณ์ทอผ้าเฉลี่ย 20.40 ปี

2) *สภาพทางสังคม* สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าเฉลี่ย 18.25 ปี ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นสมาชิกกลุ่ม และเป็นสมาชิกสถาบัน ชกส.

3) *สภาพทางเศรษฐกิจ* สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ย 104,376 บาทต่อปี รายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 29,600 บาทต่อปี รายได้จากการทอผ้าเฉลี่ย 66,976 บาทต่อปี มีต้นทุนในการทอผ้าเฉลี่ย 375,000 บาทต่อปี และกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเกือบทั้งหมดใช้ทุนตัวเองในการทอผ้า

1.3.2 ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

จากการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม โดยใช้แบบสัมภาษณ์กับสมาชิกกลุ่มและการสนทนากลุ่ม(Focus Group) กับประธานและรองประธานกลุ่ม พบว่า ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น คือ การทอผ้าชิ้นดินจก ซึ่งมีชื่อเสียงและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย (ตรานกยูงพระราชทาน) โดยภูมิปัญญาในการทอผ้าชิ้นดินจกที่เป็นเอกลักษณ์นั้น ผู้ศึกษามุ่งเน้นศึกษา 3 ประเด็น คือ 1. ที่มาภูมิปัญญาการทอผ้า 2. กระบวนการทอผ้า 3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า รายละเอียดแต่ละประเด็นสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) ที่มาภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ที่มาภูมิปัญญาการทอผ้าที่ศึกษานั้น สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าจากครอบครัว/เครือญาติเป็นหลัก โดยใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจริงจนสามารถทอผ้าได้ วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการทอผ้าจะซื้อจากร้านค้า/ผู้ประกอบการทั้งหมด

2) กระบวนการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

กระบวนการทอผ้าที่ศึกษานั้น สามารถสรุปเป็นกระบวนการหลักๆ ได้ดังนี้คือ

- (1) การใช้วัตถุดิบในการทอผ้า มีการใช้ทั้งไหม ฝ้าย และด้ายเงิน ด้ายทอง

โดยในอดีตนิยมทอด้วยฝ้ายซึ่งจะทำการปลูกฝ้ายเอง แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้ไหมที่สั่งซื้อจากร้านค้า/ผู้ประกอบการ

(2) การย้อมสีเส้นด้ายในการทอผ้า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ส่วนใหญ่สั่งซื้อเส้นไหมจากร้านค้าผู้ประกอบการ ซึ่งจะใช้สีเคมีหรือสีสังเคราะห์ย้อมโดยตรง มีการย้อมสีจากธรรมชาติบางส่วน ย้อมโดยใช้วิธีย้อมแบบเวด (Vat dyeing) มีขั้นตอนการย้อม 4 ขั้นตอน ได้แก่ การทำความสะอาดเส้นด้ายก่อนย้อม การเตรียมน้ำย้อม การเตรียมสารช่วยย้อม การย้อมสี

(3) การทอผ้า กลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ส่วนใหญ่ทอผ้าด้วยการจก ซึ่งการจกตามแบบดั้งเดิมที่ได้สืบทอดกันมาเป็นการจกโดยใช้ขนเม่นจกแล้วด้ายเส้นยืนจากด้านหลังของผ้าวิธีนี้ต้องอาศัยฝีมือเนื่องจากยากและใช้เวลานาน จึงมีการคิดการจกแบบสมัยใหม่ที่ง่ายขึ้นและข่นระยะเวลาการจกผ้าโดยการให้เขา ชาวบ้านจะเรียกผ้าจกที่ได้ว่า “จกยกเขา” โดยมีขั้นตอนในการทอผ้า 8 ขั้นตอน เริ่มจากการกรอผ้า การโวนเครือหูก การมัดเขาเหยียบ การป้อนฟืม การสับเครือ การเก็บลาย การเก็บตะกอ และการทอผ้า

3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ในจังหวัดแพร่

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าที่ศึกษานั้น มี 10 ชิ้น ได้แก่ ตัวกึ่ง ไม้ค้อย เขافیม ฟืม สะป้าน ไม้ตีน้ำ ไม้ขัด กระสวย หวี และขนเม่นเพื่อใช้ในการจก

1.3.3 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ ในจังหวัดแพร่

การศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับสมาชิกกลุ่มและการสนทนากลุ่ม(Focus Group) กับประธานและรองประธานกลุ่ม ซึ่งครอบคลุมกระบวนการจัดการความรู้ 7 ประเด็น พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้ามีการปฏิบัติในการจัดการความรู้อยู่ในระดับมาก โดยมีกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า 7 ขั้นตอนหลักที่สำคัญ รายละเอียดแต่ละประเด็นมีดังนี้

1) การบ่งชี้ความรู้ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ร้อยละ 58.3 มีการระบอบ่งชี้ความรู้ของกลุ่มที่เป็นความรู้ที่มีในชุมชน เป็นภูมิปัญญาการทอผ้าซึ่งสืบต่อกันมาที่มีการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ ทำสืบทอดกันต่อมาจากทอใช้เองในครัวเรือนจนกลายเป็นอาชีพเสริมของสตรีแม่บ้านหลังจากว่างงาน ซึ่งประกอบด้วย การใช้วัตถุดิบที่นำมาทอ การย้อมสีเส้นด้าย การทอ และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทอ

2) การสร้างและแสวงหาความรู้ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ ร้อยละ 98.8 มีการแสวงหาความรู้จากภายในเป็นหลัก ด้วยการใช้ปฏิบัติและสังมประสบการณ์ด้วยตนเอง รองลงมาร้อยละ 94.0 มีการแสวงหาความรู้จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ โดยอาศัยการสังเกตการทอผ้าของ

บรรพบุรุษแล้วนำมาฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนทำให้เกิดประสบการณ์ และเรียนรู้จากการบอกเล่าของ บรรพบุรุษ (ปู่ย่าตายาย พ่อแม่)

3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 100.0 มีการ จัดเก็บความรู้ไว้ในความทรงจำ (ตัวบุคคล) โดยใช้การจดจำ รองลงมาร้อยละ 29.8 มีการบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษร โดยร่วมกันถอดองค์ความรู้กับหน่วยงานราชการและจัดทำเป็นเอกสาร/คู่มือ การผลิตไว้ที่ทำการกลุ่ม

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 69.0 มีการ ประมวลความรู้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ ซึ่งประธานกลุ่มจะทำการ ตรวจสอบเนื้อหาให้ถูกต้องมีภาษาที่เข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ได้สะดวกก่อนจัดทำเป็นเอกสาร/ คู่มือการผลิต

5) การเข้าถึงความรู้ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 63.1 เข้าถึงความรู้ได้จาก บอร์ดประชาสัมพันธ์ ที่จัดทำไว้ที่ทำการของกลุ่ม เช่น ขั้นตอนการทอผ้า ขั้นตอนการย้อมสี การผลิต ผ้าตราธงของพระราชทานแต่ละชนิดที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์ หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ แพร่ เป็นต้น

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 51.2 มีการ แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มโดยวิธีการสาธิต ส่วนใหญ่เป็นลักษณะไม่เป็นทางการ คือให้ประธานกลุ่มหรือสมาชิกที่มีความชำนาญด้าน การทอมาสอนให้กับสมาชิกที่มีความชำนาญยังน้อย รวมถึงการที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาดูงานที่ กลุ่มจะมีการพูดคุยสอบถามแลกเปลี่ยนและทำการสาธิตการทอผ้าให้ดูประกอบเพื่อให้เกิดความ เข้าใจ

7) การเรียนรู้ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ร้อยละ 65.5 มีการนำความรู้มาใช้ในการ แก้ไขปัญหาของกลุ่ม โดยมีการนำความรู้ที่ได้รับจากบรรพบุรุษ จากประธานกลุ่มหรือการ แลกเปลี่ยนจากผู้ชำนาญในกลุ่มมาแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือการทอผ้าให้มีคุณภาพ จนได้รับมาตรฐานรับรองผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย “ตราธงของพระราชทาน” จากกรมหม่อนไหม

นอกจากนี้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ยังมีการดำเนินการน้อย ในประเด็นได้แก่ 1) การหาความต้องการในเรื่องที่กลุ่มฯต้องการเรียนรู้ 2) การแสวงหาความรู้จาก การศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet 3) การจัดเก็บไว้ใน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Web board, Facebook fan page, ไลน์คอมพิวเตอร์ 4) การ ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน 5) การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

เช่น Facebook fan page ทำข่าวสารประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board

1.3.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีความคิดเห็นต่อปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ภาพรวมมีปัญหอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกเป็นประเด็นพบว่า มีปัญหอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ รองลงมามีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 5 ประเด็น ได้แก่ การเข้าถึงความรู้ การเรียนรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ และมีปัญหอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การสร้างและแสวงหาความรู้ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม และสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเห็นด้วยต่อข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างและแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ อยู่ในระดับมากใน 3 ประเด็น ได้แก่ การเข้าถึงความรู้ การบ่งชี้ความรู้ การจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบ และอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้

และผู้วิจัยสรุปภาพรวมของการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่ ได้ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

2. อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ผลการศึกษา “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ ในจังหวัดแพร่” อภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ในจังหวัดแพร่

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ ในจังหวัดแพร่ มีองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีในชุมชนคือ การทอผ้าชิ้นตีนจก โดยองค์ประกอบของภูมิปัญญาการทอผ้า ประกอบไปด้วย 3 ประเด็น 1) ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้า ได้แก่ แหล่งที่มาของภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา และ แหล่งที่มาของวัตถุดิบ 2) กระบวนการทอผ้า ได้แก่ การใช้วัตถุดิบ การย้อมสีเส้นด้าย และการทอผ้า 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า และจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่มีลักษณะเป็นความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ในตัวคนที่อยู่ภายในชุมชนที่เกิดขึ้นจากการฝึกปฏิบัติและจากการสอนจากบรรพบุรุษ และร่วมกันถอดองค์ความรู้นั้นออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ผ่านบอร์ดประชาสัมพันธ์ที่จัดทำไว้ ณ ที่ทำการกลุ่ม

2.2 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ในจังหวัดแพร่

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ในจังหวัดแพร่ มีการปฏิบัติในการจัดการความรู้ที่อยู่ในระดับมาก ตามกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ได้แก่ การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการจัดการความรู้ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติและสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่มีการดำเนินการอยู่แล้ว และอภิปรายได้ดังนี้

2.2.1 การบ่งชี้ความรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าใหม่มีความรู้ภูมิปัญญาในการทอผ้า โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และร่วมกันค้นหาค้นหาองค์ความรู้การทอผ้าที่มีของกลุ่มซึ่งพบว่าเป็นองค์ความรู้การทอผ้าชิ้นตีนจก ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล สมาชิกทุกคนมีประสบการณ์ในการทอ แต่บางคนอาจมีเทคนิคในการทอแตกต่างกันไป สอดคล้องกับ พนรัตน์ เดชกุลทอง (2560) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าใหม่บ้านนาเลี้ยว ต.นาเลี้ยว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ พบว่า มีการกำหนดความรู้โดยการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสำรวจและทบทวนความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า มีทั้งความรู้เดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ละความเชี่ยวชาญช่างทอผ้า ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งการบ่งชี้ความรู้ที่ชัดเจนนั้นจะทำให้กลุ่มผู้ทอผ้าใหม่ได้นำความรู้ที่มีอยู่ในตัวออกมาโดยผ่านการร่วม

คิดและการตัดสินใจของกลุ่ม และทำให้กลุ่มมีขอบเขตในการจัดการความรู้การทอผ้าอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการแสวงหาความรู้แบ่งออกเป็น 2 ทาง ได้แก่ การแสวงหาความรู้ภายในชุมชนด้วยการปฏิบัติและตั้งสมประสงค์ด้วยตนเองโดยอาศัยการเรียนรู้จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ และการแสวงหาความรู้จากภายนอกเป็นการแสวงหาความรู้จากการศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑสถาน ศูนย์เรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับศิริภรณ์ กุลจิตติวิรัช (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าข้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม พบว่า การสร้างและการแสวงหาความรู้ของกลุ่มมาจากการตั้งสมประสงค์ในการทอผ้าข้อมครามมานานกว่า 50 ปี เน้นการเรียนรู้กันเองของสมาชิก โดยมีการทดลองแล้วนำมาปฏิบัติ การลองผิดลองถูกกันเอง การแสวงหาความรู้จากภายในกลุ่ม ได้ดำเนินการโดยสมาชิกในกลุ่มให้คำแนะนำ มีการปรึกษากันเมื่อเกิดปัญหา ส่วนการแสวงหาความรู้จากภายนอกได้จากการเข้ารับการฝึกอบรม/สัมมนา และการศึกษาดูงานจากกลุ่มผู้ผลิตผ้าข้อมครามมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนในการแสวงหาความรู้ด้านการผลิตและการทอผ้าโดยการส่งวิทยากรเข้ามาสอนการผลิต อีกส่วนหนึ่งการแสวงหาความรู้เกิดจากลูกค้าที่เข้ามาสั่งสินค้า และแนะนำ เมื่อสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมนำเอาความรู้จากภายในและภายนอกกลุ่มมาผสมผสานปรับปรุง ประยุกต์ใช้ในการทอผ้าอาจทำให้มีความรู้ใหม่ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการทอผ้าต่อไปได้

2.2.3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม จะจดจำจัดเก็บความรู้ที่มีไว้ในความทรงจำ(ตัวบุคคล) และมีการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เพียงบางส่วน โดยการจัดเก็บความรู้ไว้เป็นบอร์ดประชาสัมพันธ์ไว้ที่กลุ่ม ซึ่งข้อมูลบางอย่างยังไม่ละเอียด การได้ทบทวนความรู้ทำให้ได้มีการจัดแบ่งประเภทความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าอย่างละเอียดสามารถนำมาเรียบเรียงเป็นเอกสาร/คู่มือให้คนรุ่นหลังนำไปใช้ได้ง่ายขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ พนารัตน์ เดชกุลทอง (2560 : 59-60) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเลี้ยว ต.นาเลี้ยว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ พบว่าจะเน้นการจัดเก็บความรู้ไว้ที่ตัวบุคคล โดยใช้วิธีการจดจำความรู้เหล่านี้ไม่มีการเขียนบันทึกเป็นตำรา แต่มีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรบางส่วน เนื่องจากผู้ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรทำได้ค่อนข้างยาก การทอผ้าจึงเกิดจากประสบการณ์สั่งสมและความจำในการทอเป็นหลัก

2.2.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการประมวลและกลั่นกรองรู้นั้น โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ โดยได้ร่วมกันถอดองค์ความรู้ขึ้นตอนกระบวนการทอผ้ากับหน่วยงานราชการและนำมาจัดทำเป็นเอกสาร/คู่มือการ

ผลิตไว้ที่ทำการกลุ่ม โดยมีประธานกลุ่มตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหา ไม่สอดคล้องกับศิราภรณ์ กุลจิตติวิรัช (2555) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าย้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม พบว่า การประมวลความรู้เป็นหมวดหมู่ของกลุ่มนั้นยังขาดความชัดเจน เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) มักได้รับการประมวลและเก็บไว้ในความทรงจำของบุคคลมากกว่า อาจเป็นเพราะการประมวลผลและกลั่นกรองรวบรวมความรู้ฝังลึกต้องอาศัยกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อช่วยดึงเอา ความรู้ที่มีในตัวบุคคลออกมา และต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญในการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหา

2.2.5 การเข้าถึงความรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเข้าถึงความรู้ได้จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ ที่จัดทำไว้ที่ทำการของกลุ่ม สอดคล้องกับศิราภรณ์ กุลจิตติวิรัช (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าย้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม พบว่า ความรู้ชัดแจ้งยังมีแหล่งเรียนรู้ที่น้อย จึงได้จัดทำเว็บไซต์ และเอกสารข้อมูลองค์ความรู้ให้มีการเข้าถึงได้มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีการเข้าถึงความรู้การทอผ้าขึ้นดินจกได้มากยิ่งขึ้น

2.2.6 การแลกเปลี่ยนความรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยให้มีความชำนาญในการทอผ้าถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มด้วยการสาธิต สอดคล้องกับศิราภรณ์ กุลจิตติวิรัช (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้การทอผ้าย้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม พบว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีการแบ่งและแลกเปลี่ยนความรู้ โดยการใช้เวทีการประชุม การพูดคุยปรึกษาหารือ ส่วนในการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอก ทำโดยการเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งการถ่ายทอดในลักษณะการสาธิตให้ดู จะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจมากขึ้น

2.2.7 การเรียนรู้ สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีการนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือการทอผ้าให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน สอดคล้องกับ ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552) ได้ศึกษากระบวนการจัดการความรู้ในการอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ ย้อมสีธรรมชาติ พบว่า สมาชิกภายในกลุ่มได้มีการใช้ความรู้โดยนำเอาความรู้ใหม่ๆ จากการลองผิดลองถูก หรือจากการเข้าอบรมต่างๆ จากหน่วยงานของรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนมาปฏิบัติ จนเกิดทักษะและความชำนาญ ส่งผลให้กระบวนการผลิตมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นในทุกกระบวนการทอผ้าเมื่อพบปัญหาและได้นำความรู้ที่มีมาแก้ไขก็ทำให้เกิดความสำเร็จและพัฒนาทักษะในการทอผ้าได้

2.3 ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษาปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ พบว่ากลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีความคิดเห็นว่าการสร้างและแสวงหาความรู้ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมเป็นปัญหาในระดับมาก เนื่องจากในชุมชนคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ทำให้การขาดแคลนแรงงานในการทอ ไม่เกิดการสืบทอดความรู้การทอผ้าไปยังคนรุ่นใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของสาวตรี อภินิษฐ์เสนีย์ และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอมือ : กรณีศึกษาบ้านหนองโก ตำบลคอนกอก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัญหาการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าไหม คือ 1) คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับการสืบทอดงานทอมือ 2) ทางกลุ่มยังไม่มีศูนย์เรียนรู้ที่เป็นทางการ 3) สมาชิกที่มีความรู้ นั้นไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มอื่นๆ ได้ ดังนั้นการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าจึงมีประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ไว้ให้กับคนรุ่นหลัง รวบรวมองค์ความรู้ที่มีจัดทำให้เป็นคู่มือการทอผ้าที่เป็นมาตรฐานสำหรับเผยแพร่ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าให้คงอยู่ต่อไปได้

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาครั้งนี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ทอผ้าไหม มีปัญหามากในการสร้างและแสวงหาความรู้ เพราะคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ อีกทั้งการแสวงหาความรู้จากการศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ และการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการความรู้ ยังมีการปฏิบัติค่อนข้างน้อย ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะตามเหตุและผลที่ค้นพบ เพื่อนำผลการศึกษาครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้

3.1.1 ต่อสมาชิกกลุ่ม ควรมีการปลูกฝังการเรียนรู้ในครัวเรือนให้มากขึ้น จากผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มมาจากการถ่ายทอดกันในครัวเรือน และยังพบปัญหาว่าคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับการทอผ้า ดังนั้น ถ้าสมาชิกในครอบครัวร่วมกันนำองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญามาทำให้เป็นงานอดิเรกเกิดรายได้พิเศษ เมื่อเด็กและเยาวชนเห็นถึงคุณค่าในภูมิปัญญาอาจทำให้เกิดการกระตุ้นให้มีการปฏิบัติต่อไปได้ และช่วยให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจให้ความสำคัญกับการทอผ้ามากขึ้น

3.1.2 ต่อเจ้าหน้าที่ ควรสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการความรู้ให้มากขึ้น จากการศึกษาที่พบว่า สมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมีการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าโดยจัดเก็บไว้ในความทรงจำ การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บข้อมูลค่อนข้างน้อย เนื่องจากใช้เทคโนโลยีไม่เก่ง ดังนั้นหากผู้มีความรู้ความชำนาญเสียชีวิตอาจทำให้ความรู้สูญหาย จึงควรถอดองค์ความรู้ที่มีซึ่งเป็นความรู้ที่มีในตัวคน (Tacit Knowledge) มาจัดเก็บเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ไว้ในระบบเทคโนโลยี เช่น เก็บข้อมูลรูปแบบไฟล์ในคอมพิวเตอร์ มีการจัดหมวดหมู่ความรู้ให้เป็นระบบมากขึ้น และสอนการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในวงกว้าง เช่น ทำ Facebook fan page เผยแพร่องค์ความรู้และทำให้ผู้ที่สนใจเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น

3.1.3 ต่อหน่วยงานกรมหม่อนไหม ควรส่งเสริมให้มีการแสวงหาความรู้จากภายนอก จากผลการศึกษาพบว่า การแสวงหาความรู้จากภายนอกมีน้อย จึงควรให้หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนสนับสนุนการศึกษาดูงานกับกลุ่มภายนอกเพื่อนำความรู้ที่เหมาะสมมาปรับประยุกต์ใช้ และจัดการฝึกอบรม/สัมมนาที่มีความน่าสนใจ มีความรู้สอดคล้องกับการผลิตของกลุ่มหรือองค์กรเพื่อพัฒนาทักษะ เช่น การจัดกิจกรรม Workshop สอนออกแบบลวดลายผ้า เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เป็นต้น

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จกับการจัดการความรู้ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม เพื่อให้ทราบระดับปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและวางแผนการจัดการความรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าในเชิงบูรณาการ เพื่อให้สามารถนำรูปแบบการจัดการความรู้ไปใช้ในกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอื่นๆ ได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ศูนย์วิจัยบรรณสารราชภัฏ

บรรณานุกรม

- กรมหม่อนไหม (2552) *การผลิตผ้าไหมคุณภาพ*. สืบค้นจาก
<https://qsds.go.th/wp-content/uploads/2017/pdf/km2-55.pdf>
- กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดแพร่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กนกพร นิมพลี. (2555). *รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา*. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- กฤษฎา ศรีธรรมมา.(2549). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีสู่ขวัญของชาวอีสาน*.
 มหาสารคาม: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- กรมวิทยาศาสตร์บริการ (2560) *การย้อมสีทอด้วยสีธรรมชาติ*. สืบค้นจาก
<http://siweb1.dss.go.th/repack/fulltext/IR%2041.pdf>
- จินดา ขลิบทอง. (2554). “กระบวนการวิจัยทางส่งเสริมการเกษตร”. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยและสถิติเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- เจนณรงค์ เทียนสว่าง. (2561). “การจัดการความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาในงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการความรู้ ภูมิปัญญา และนวัตกรรมเกษตร* (หน่วยที่ 8, น.2-45). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552) *กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ*. (ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยขอนแก่น,ขอนแก่น.
- ณัฐประภา เศรษฐกสิวิทย์. (2541). *ความรู้เกี่ยวกับผ้าไทยของครูสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เขตกรุงเทพมหานคร*. (ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต)
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ณัฐพันธ์ เขจรนันท์. (2551). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ณรงค์ศิลป์ ฐูปพนม. (2531). *เคมีของสีย้อมกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย*. *วารสาร สสวท.*, 16(4), 9-12.
- ชัยสิทธิ์ คุณสวัสดิ์. (2557). *การพัฒนากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมพื้นบ้านในกลุ่มชาวไทยภูเขา อีสานใต้*. (คุษนิพนธ์) มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ชวน เพชรแก้ว. (2547). *การยกระดับและการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานการณปัจจุบัน*. *วารสารภาษาไทย* 3(3), 14-21.

- ชำนาญ เหล่ารักผล. (2553). *การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับโรงเรียนในเครือมูลนิธิ
คณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย*. (ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์, นครราชสีมา.
- พัฒนา สุขประเสริฐ. (2558). “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับงานส่งเสริมการเกษตร” ใน *เอกสารการสอน
ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์*. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.
- พนารัตน์ เดชกุลทอง. (2560). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ต.นา
เสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ*. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. (พิมพ์ครั้งที่ 1)
กรุงเทพฯ : ธรรมมลการพิมพ์.
- พรทิพย์ อุดมสิน. (2551). *รูปแบบ และเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ในงานส่งเสริม
การเกษตร. เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการความรู้เพื่องานส่งเสริมการเกษตร.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.*
- ไพโรจน์ ชลาลักษณ์. (2551). *การจัดการความรู้: สังกับททางทฤษฎี*. นครปฐม: เพชรเกษมพรินต์ติ้ง
กรุ๊ป จำกัด.
- ภรณ์ ต่างวิวัฒน์. (2564). “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้ในการส่งเสริมและ
พัฒนาการเกษตร ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ภูมิปัญญา การจัดการและการถ่ายทอด
ความรู้ในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร (หน่วยที่ 1, น.2-91).*
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2549). *องค์การแห่งการเรียนรู้ จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่3)
กรุงเทพฯ: รัตนไตร.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และเพ็ญศรีเชียว ชีสแมน. (2539). *ผ้าเอเชีย: มรดกร่วมทางวัฒนธรรม.
(พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.*
- ธมนพัชร ศรีษะพลภูสิทธิ.(2562). *รูปแบบการสื่อสารในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มทอ
ผ้าไหมยกทองจันทร์โสมมา จังหวัดสุรินทร์*. (ดุษฎีนิพนธ์ ปร.ด. (นิเทศศาสตร์))
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ธิดิมา ทิพย์สังวาล. (2544). *กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตอุตสาหกรรม
เครื่องปั้นดินเผา ตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย*. (ปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธีรยุทธ เสนิงศักดิ์ อุษุชยา. (2550). “การถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ”. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา*

- การศึกษาจิตสังคมผู้สูงอายุ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- นิคม ชมพุลอง. (2548). ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: อภิชาตการพิมพ์.
- นิตยา ลีคง. (2563). การจัดการความรู้กลุ่มทอผ้าฝ้าย ศูนย์ศิลปาชีพบ้านเนินขี้มั่ง จังหวัด นครศรีธรรมราช. (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ
- ไมตรี เกตุขาว. (2540). การศึกษาลวดลายผ้าตีนจกในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย. (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- บุญดี บุญญาภิจ. (2549). การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : จิรวัดน์เอ็กซ์เพรส.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. (2550). จัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ : แสงดาว.
- ปฐม นิคมานนท์. (2538). การค้นหาความรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ ในชุมชนชนบทไทย. (รายงานการวิจัย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ประพนธ์ ผาสุกขีต. (2548). การจัดการความรู้ ฉบับมือใหม่หัดขับ. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : โยโหม.
- ประยูร อุดมเสียง. (2540). สถาบันเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร สมาคมผู้ใช้น้ำ. ขอนแก่น : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประภากร แก้ววรรณ. (2552). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. อุตรธานี:มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุตรธานี.
- ประภาพร โสภภาพล. (2549). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้บ้านโนนศึกษา ตำบลนาอุดม อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด. ร้อยเอ็ด:มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ประสาธ เนืองเฉลิม (2546). วิทยาศาสตร์ศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารศูนย์.11(1) (มกราคม-มีนาคม), 65-68.
- ลำเดือน นามเทพ และวิฑูรย์ ว่างตาล. (2541). กระบวนการเรียนรู้ในการเข้าสู่อาชีพธุรกิจผ้าทอมือของสตรี ชนบทในภาคเหนือ (รายงานการวิจัย) สำนักงานศึกษาธิการอำเภอเกาะคา, ลำปาง.
- วรรัตน์ วัฒนชโลบล และคณะ. (2558). การจัดการความรู้การทอผ้าพื้นบ้านของกลุ่มอาชีพเสริมบ้านสุขเกษมอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม (รายงานการวิจัย) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, นครปฐม.
- วรรณ วุฒทะเลกุล และยุรรัตน์ พันธุ์ยุรา. (2536). ผ้าทอกับวิถีชีวิตของชาวไทย. สืบค้นจาก <http://libdoc.dpu.ac.th/research/149797.pdf>
- วรรณ โชคบันดาลสุข และคณะ.(2559). การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกไท-ยวนในจังหวัดราชบุรี. วารสารสมาคมนักวิจัย. 21(1), 166-180.

วัลย์ลักษณ์ อริยสัจเจดิน. (2552). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา: ผ้าจกบัว ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.

วรรณัฐ สถาการ. (2535). *หนังสือประกอบวีดิโอฝึกอบรมทางเทคนิค ความรู้พื้นฐานการฟอก ย้อมพิมพ์ ในอุตสาหกรรมสิ่งทอ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ : บริษัท ที ที ไอ เอส จำกัด.

วราวุธ ผลิตนันท์ และคณะ.(2551). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาผ้าไหมกาบบัวบ้านบอน. ชุมชนบ้านบอน ตำบลปง อำเภอปง จังหวัดพะเยา. วารสารมนุษยศาสตร์*.

วิจารณ์ พานิช. (2547). *การจัดการความรู้เพื่อคุณภาพที่สมดุล*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

วิจารณ์ พานิช. (2548). *การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

วิชาญ วันโพนทอง. (2548). *การย้อมสีด้วยสีธรรมชาติ. วารสารกรมวิทยาศาสตร์บริการ*, 53(168), 35-37.

วิภาวี สีลากุล และคณะ .(2559). *ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดขอนแก่น. วารสารธรรมทรรศน์*,16(2), 14-22.

วิไลภรณ์ พานอ่อง. (2542). *จังหวัดแพร่. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ (เล่มที่ 9, น.4798-4805)*

วีรกานต์ บุญตัน (2564) *แผนปฏิบัติการราชการประจำปีงบประมาณ 2564 : โครงการพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญาการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้า จังหวัดแพร่ 2564. สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดแพร่*.

วีระศักดิ์ จุลดาลัย, พณิฐา ขงพิทยาพงษ์ และศราวุธ ราชมณี (2549). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนไทยโสี อำเภอโพ้นสวรรค์ จังหวัดนครพนม. (รายงานการวิจัย) มหาวิทยาลัยนครพนม, นครพนม*.

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ เชียงใหม่.(2554). *การย้อมสีด้วยสารเคมี*. สืบค้นจาก

<https://qsscmi.wordpress.com/2011/08/05/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A2%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B5%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B8%B5/>

ศิริภรณ์ กุลจิตติวิรัช. (2555) *การจัดการความรู้การทอผ้าย้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม* . (วิทยานิพนธ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.

สามารถ จันทร์สุริย์. (2534). *ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร อย่างไร. วารสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต*

ชาวอีสาน สาธารณสุขมูลฐาน, 7(2): 2.

สาวตรี อภินิษฐ์เสนีย์. (2559). การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาผ้าทอมือ : กรณีศึกษาบ้านหนองโก ตำบลคอนกอก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.

สุดารัตน์ ภัทรคุณพิทักษ์. (2548). “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้บ้านโนนศิลา. ตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด”. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2542). การแต่งกายสตรีกับหัตถกรรมทอผ้าในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุพัตรา จิรนนทนภรณ์. (2536). วงจรศัพท์ในทางวัฒนธรรมการทอผ้าของชนกลุ่มไทยพวน. (รายงานการวิจัย) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก สำนักงานจังหวัดแพร่ (2565) บรรยายสรุปจังหวัดแพร่ สืบค้นจาก

http://www.phrae.go.th/file_econ/infor/phrae_04.html

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน (2564). การทอผ้าตีนจกแพร่. ในเสน่ห์ภูษา ล้านนาตะวันออก. น่าน : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2545) ผ้าไทย : สายใยแห่งภูมิปัญญา สู่คุณค่าเศรษฐกิจไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.), โกมลพานิชพันธ์, ประนอม ทาแปง. (2562). อนุรักษ์ทำเส้นด้ายดอกฝ้าย. สืบค้นจาก .
https://oer.learn.in.th/search_detail/result/114312

อัญชลี บุญญานุกูล และคณะ. (2549) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมทอผ้าพื้นบ้าน บ้านท่ากระจ่าย อำเภอนาขนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (รายงานการวิจัย) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สุราษฎร์ธานี.

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ (2546). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้.(พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

อรอุมา มุลวัตร. (2554) การจัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มแม่บ้าน: กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองระดับ 4 ดาว จังหวัดเลย. (รายงานการวิจัย) ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ม.ป.ท.

อ้อมจิต กันทาใจ. (2541). ขบวนการถ่ายทอดศิลปะและเทคโนโลยีในการทอผ้า กรณีศึกษาการทอผ้าในเขตท้องที่อำเภอจอมทอง. เชียงใหม่: ม.ป.พ.

Michael J. Marquardt. (2002). Building the Learning Organization: Mastering the 5 Element for

Corporate Learning. (2nd ed). USA: Davies-Black Publishing.

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). The knowledge-creating company. Oxford, NY: Oxford University Press.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สกลนคร

ภาคผนวก ก
เครื่องมือการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ศรีวิชัยธรรมราชา

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์การวิจัยนี้ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่ โดยคำตอบในแบบสัมภาษณ์นี้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาสภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่
- 2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่
- 3) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่
- 4) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

ทั้งนี้ในแบบสัมภาษณ์ แบ่งคำถามออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 3 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

โดยผู้ให้สัมภาษณ์โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในคำตอบของท่าน และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้ตรงตามความเป็นจริง

ตอนที่ 1 สภาพส่วนบุคคล สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

1.1 สภาพส่วนบุคคล

ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้สัมภาษณ์

ที่อยู่

เบอร์โทรศัพท์

1. เพศ ชาย หญิง

2. อายุปี

3. ระดับการศึกษา

- 3.1 ประถมศึกษา 3.4 อนุปริญญา ปวช./ปวส.
 3.2 มัธยมศึกษาตอนต้น 3.5 ปริญญาตรี
 3.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย 3.6 สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพ 4.1.อาชีพหลัก

- ได้แก่ (4.1.1) เกษตรกร (4.1.2) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 (4.1.3) ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (4.1.4) พนักงานบริษัท
 (4.1.5) รับจ้าง (ระบุ)..... (4.1.6) อื่นๆ (ระบุ).....

4.2.อาชีพรอง

- (4.2.1) เกษตรกร (4.2.2) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 (4.2.3) ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (4.2.4) พนักงานบริษัท
 (4.2.5) รับจ้าง (ระบุ)..... (4.2.6) อื่นๆ (ระบุ).....

5. ประสบการณ์ในการทอผ้า ปี

1.2 สภาพทางสังคม

1. ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม..... ปี

2. ตำแหน่งในกลุ่มทอผ้า

- 1.ประธาน 2.รองประธาน 3.กรรมการ 4.สมาชิก 5.อื่นๆ (ระบุ).....

3. การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร

- 1.ไม่เป็น
 2. เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ได้แก่ (2.1) กลุ่มเกษตรกร (2.2) กลุ่มสหกรณ์การเกษตร
 (2.3) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร (2.4) กลุ่มสมาชิก ธกส.
 (2.5) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (2.6) อื่นๆ (ระบุ).....

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

1. รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี.....บาท
2. รายได้จากการเกษตรต่อปี.....บาท
3. รายได้จากการทอผ้าต่อปี.....บาท
4. ต้นทุนการทอผ้าต่อปี.....บาท
5. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการทอผ้า

1. ทูนตัวเอง 2. แหล่งเงินกู้..... 3. อื่นๆระบุ.....

ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

คำชี้แจง จากคำถามต่อไปนี้ ขอให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในคำตอบของท่าน และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้ตรงตามความเป็นจริง

2.1 ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

1) ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ

1. ภายในชุมชน
- (1.1) ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัว/เครือญาติ
- (1.2) แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในชุมชน
2. ภายนอกชุมชน
- (2.1) เรียนรู้จากผู้รู้ ผู้ชำนาญ ผู้มีประสบการณ์ที่อยู่นอกชุมชน
- (2.2) เรียนรู้และพัฒนาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อ เช่น วิดีโอ Website หรือตำรา
- (2.3) เรียนรู้และพัฒนาความรู้จากการเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน

2) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1.การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา 2.การสาธิต
- 3.การฝึกปฏิบัติจริง 4.การแสดงผลงาน
- 5.แหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ 6.เอกสารคู่มือ/ตำรา
- 7.สื่อ เช่น วิดีโอ Website 8.อื่นๆโปรดระบุ.....

3) แหล่งที่มาของวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า

- 1.ทำด้วยตนเอง
- 2.ซื้อจากเพื่อนบ้าน
- 3.ซื้อจากร้านค้า/ผู้ประกอบการ

2.2 กระบวนการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ประเด็นคำถาม	ไม่ใช่	ใช่
1.การใช้วัตถุดิบในการทอผ้า		
1.1ไหม		
1.2 ฝ้าย		
1.3 อื่นๆ (ระบุ.....)		
2.การย้อมสีเส้นด้ายสำหรับการทอผ้า		
2.1 สีที่ใช้ในการย้อมสีเส้นด้าย		
2.1.1 สีจากเคมีหรือสีสังเคราะห์		
2.1.2 สีจากธรรมชาติ		
2.2 วิธีการย้อมสีเส้นด้าย		
2.2.1 วิธีการย้อมโดยตรง (Direct dyeing)		
2.2.2 วิธีการย้อมแบบแวต (Vat dyeing)		
2.2.3 วิธีการย้อมโดยใช้สารช่วยสีติด (Mordant dyeing)		
2.3 ขั้นตอนในการย้อมสี		
2.3.1 การทำความสะอาดเส้นไหม/เส้นฝ้ายก่อนการย้อม		
2.3.2 การเตรียมน้ำย้อม		
2.3.3 การเตรียมน้ำสารช่วยย้อม		
2.3.4 การย้อมสี		
3. การทอผ้า		
3.1 ขั้นตอนการทอผ้า		
3.1.1 การกรอผ้า		
3.1.2 การคันเครื่องทอ		
3.1.3 การนำเครื่องทอมาปล่อยลงในฟืม		
3.1.4 การสืบเครื่อง		
3.1.5 การเก็บตะกอกหรือเก็บเขา		
3.1.6 การทอผ้า		

ประเด็นคำถาม	ไม่ใช่	ใช่
3.2 การทำลวดลายบนผืนผ้า		
3.2.1 การมัดหมี่		
3.2.2 การจก		
3.2.3 การขีด		
3.2.4 การยก		

2.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ประเด็นคำถาม	ไม่ใช่	ใช่
1. ตัวก่		
2. ออกม้า		
3. ไม้ค้อย		
4. เขาฟืม		
5. ฟืม		
6. สะป้าน		
7. มะลูแค้น		
8. ไม้ตั้นย้า		
9. ไม้ขัด		
10. กระสวย		
11. หวี		
12. อื่นๆ โปรดระบุ.....		

ตอนที่ 3 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

คำชี้แจง จากคำถามต่อไปนี้ ขอให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านปฏิบัติตามกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มทอผ้าใหม่ในจังหวัดแพร่ ให้ตรงตามความเป็นจริง

ประเด็นคำถาม	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
1.การบ่งชี้ความรู้		
1.1 การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของกลุ่มฯ		
1.2 การระบุง่องค์ความรู้ของกลุ่มฯว่ามีองค์ความรู้อะไรบ้าง		
1.3 การจัดลำดับความสำคัญขององค์ความรู้ของกลุ่มฯ		
1.4 การหาความต้องการในเรื่องที่กลุ่มฯต้องการเรียนรู้		
1.5 การเผยแพร่ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มฯจำเป็นต้องเรียนรู้		
2.การสร้างและแสวงหาความรู้		
2.1 ความรู้จากภายนอก		
2.1.1 จากการศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น		
2.1.2 จากการศึกษาอบรม/สัมมนา		
2.1.3 จากการศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet เป็นต้น		
2.2 ความรู้จากภายใน		
2.2.1 จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ		
2.2.2 จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนภายในชุมชน		
2.2.3 จากการปฏิบัติและสังสมประสบการณ์ด้วยตนเอง		
2.2.4 จากประสบการณ์ผู้รู้ผู้ชำนาญ หรือปราชญ์ เป็นต้น		
3.การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ		
3.1 มีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ แบ่งชนิด ประเภทของความรู้		
3.2 จัดเก็บความรู้ไว้ในความทรงจำ (ตัวบุคคล)		
3.3 บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ในสมุดส่วนตัว เอกสารของกลุ่ม		
3.4 บันทึกภาพ-วิดีโอกระบวนการทอผ้า/จัดบอร์ด		
3.5 จัดเก็บไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Web board , Facebook fan page, ไฟล์ในคอมพิวเตอร์		

ประเด็นคำถาม	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้		
4.1 การเรียบเรียง และปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วนทันสมัย		
4.2 การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน		
4.3 การประมวลความรู้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้		
5. การเข้าถึงความรู้		
5.1 จากทำคู่มือ , เอกสาร แผ่นพับ ให้กับผู้ที่สนใจ		
5.2 จากบอร์ดประชาสัมพันธ์		
5.3 การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page ทำข่าวสารประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม		
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้		
6.1 จัดทำเป็นเอกสารความรู้		
6.2 ผ่านเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้		
6.3 ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มโดยวิธีการสาธิต		
6.4 เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board		
7. การเรียนรู้		
7.1 เพิ่มพูนองค์ความรู้การทอผ้าของกลุ่ม		
7.2 นำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง		
7.3 นำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม		

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาการทอผ้า

คำชี้แจง จากคำถามต่อไปนี้ ขอให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการมีปัญหาในการจัดการ
ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

4.1 ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

ประเด็นคำถาม	ระดับการมีปัญหา				
	น้อย ที่สุด (1)	น้อย (2)	ปาน กลาง (3)	มาก (4)	มาก ที่สุด (5)
1. การบ่งชี้ความรู้					
1.1 ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของกลุ่มฯ					
1.2 การระบอบองค์ความรู้ของกลุ่มฯ ไม่ชัดเจน					
1.3 การระบอบองค์ความรู้ไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการเรียนรู้					
1.4 ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญขององค์ความรู้ของกลุ่มฯ					
1.5 ไม่มีการเผยแพร่ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มฯจำเป็นต้องเรียนรู้					
2. การสร้างและการแสวงหาความรู้					
2.1 ความรู้จากภายนอก					
2.1.1 การศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เรียนรู้ ไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการเรียนรู้					
2.1.2 การฝึกอบรม/สัมมนาไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการเรียนรู้					
2.1.3 การศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet เข้าถึงข้อมูลได้ยาก					
2.2 ความรู้จากภายใน					
2.2.1 การสืบทอดความรู้ไม่เป็นที่กว้างขวาง สืบทอดในวงจำกัด เฉพาะในครัวเรือน					
2.2.2 ไม่มีการสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่					
2.2.3 คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้การทอผ้า					

ประเด็นคำถาม	ระดับการมีปัญหา				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
2.2.4 ผู้รู้ ผู้ชำนาญ หรือผู้ฝีมือเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่นทำให้ขาดการถ่ายทอดพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม					
3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ					
3.1 การจัดประเภทหมวดหมู่ความรู้ไม่สอดคล้องกับผู้ใช้					
3.2 การจัดเก็บความรู้ เรียกใช้ข้อมูลได้ยาก					
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้					
4.1 ไม่มีการเรียบเรียงและปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน					
4.2 เนื้อหาความรู้ยังไม่ครบถ้วน ทันสมัย และสอดคล้องกับตามความต้องการของผู้ใช้					
5. การเข้าถึงความรู้					
5.1 ไม่มีเอกสาร แผ่นพับ วัสดุสำหรับผู้สนใจเรียนรู้					
5.2 ไม่มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ ภายในชุมชน					
5.3 ไม่มีมีการประชาสัมพันธ์ความรู้ของกลุ่มผ่านสื่อต่าง ๆ					
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้					
6.1 ผ่านการจัดทำเอกสารความรู้ก่อนข้างน้อย					
6.2 ผ่านเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ก่อนข้างน้อย					
6.3 ผ่านการศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มก่อนข้างน้อย					
6.4 ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board ทำได้ค่อนข้างยาก					

ประเด็นคำถาม	ระดับการมีปัญหา				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. การเรียนรู้					
7.1 ขาดการนำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ อย่างต่อเนื่อง					
7.2 ไม่สามารถนำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม					

4.2 ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

ประเด็นข้อเสนอแนะ	ระดับความคิดเห็น				
	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด (1)	เห็น ด้วย น้อย (2)	เห็น ด้วย ปาน กลาง (3)	เห็น ด้วย มาก (4)	เห็น ด้วย มาก ที่สุด (5)
1.การบ่งชี้ความรู้					
1.1 กำหนดองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มฯ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและทำงานบรรลุผลสำเร็จ					
1.2 ผู้มีความรู้ควรให้ความร่วมมือในการเปิดเผยความรู้					
2.การแสวงหาความรู้					
2.1 นำความรู้ที่ได้จากทั้งภายนอกและภายในกลุ่มมารวมกันปรับปรุงให้เป็นความรู้ใหม่แล้วเผยแพร่ให้สมาชิกในชุมชน					
2.2 สร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีระบบสื่อสารทางข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อให้สามารถเข้ามาศึกษาดูงานการทอผ้าได้อย่างสะดวก					
3.การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ					
3.1 ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าเก็บไว้					
3.2 จัดทำสารบัญ แยกหมวดหมู่องค์ความรู้ เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและเรียกใช้งาน					
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้					
4.1 ปรับปรุงรูปแบบเอกสารองค์ความรู้การทอผ้าให้มีเนื้อหาถูกต้องครบถ้วนทันสมัย และมีรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน					

ประเด็นข้อเสนอแนะ	ระดับความคิดเห็น				
	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด (1)	เห็น ด้วย น้อย (2)	เห็น ด้วย ปาน กลาง (3)	เห็น ด้วย มาก (4)	เห็น ด้วย มาก ที่สุด (5)
5. การเข้าถึงความรู้					
5.1 จัดทำ Facebook fan page					
5.2 ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าของกลุ่ม					
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้					
6.1 จัดทำหลักสูตรการทอผ้าด้วยมือระดับท้องถิ่น					
6.2 จัดกิจกรรมการประกวดผ้าทอมือประจำปีและมีรางวัลให้แก่ผู้ชนะเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี					
7. การเรียนรู้					
7.1 ให้อำเภอจัดตั้งงบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล					
7.2 จัดทำโครงการศึกษาดูงานกับกลุ่มทอผ้าด้วยมือที่ประสบผลสำเร็จ					
7.3 นำความรู้จากการศึกษาดูงานมาประยุกต์ใช้ในการทอผ้าของกลุ่ม					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

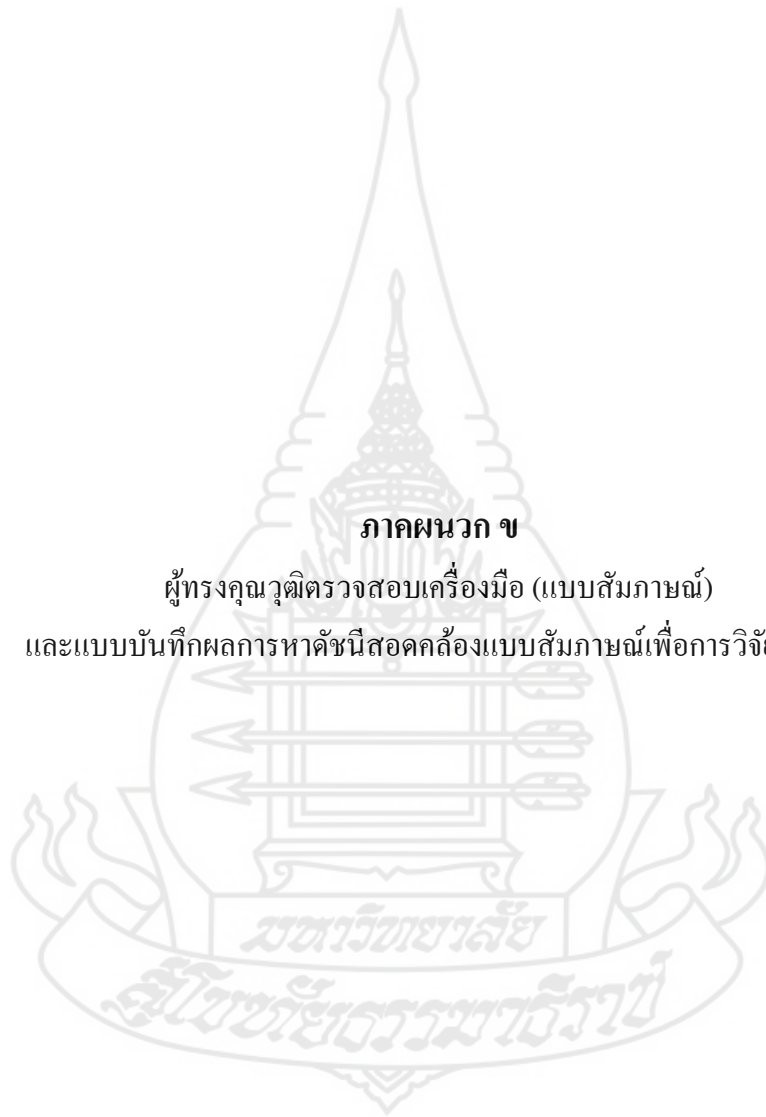
. ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus group)

การศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่

ประเด็นในการศึกษา	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
<p>1. สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ</p> <p>1.1 จังหวัดแพร่มีลักษณะสังคม ประเพณี และมีการประกอบอาชีพเป็นอย่างไร</p> <p>1.2 การทอผ้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างไร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนกลุ่ม - รองประธานกลุ่ม 	<p>การสนทนากลุ่ม</p>
<p>2. ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มทอผ้าไหมฯ</p> <p>2.1 ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มฯ</p> <p>2.1.1 ภูมิปัญญาการทอผ้าของจังหวัดแพร่ได้รับการถ่ายทอดมาจากไหน (บรรพบุรุษ, กลุ่ม, แหล่งเรียนรู้) และรับการถ่ายทอดมาด้วยวิธีใด (การบอกเล่า, การสาธิต, การฝึกปฏิบัติ, เอกสารตำรา)</p> <p>2.1.2 ความรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามีอะไรบ้าง</p> <p>2.1.3 สภาพการทอผ้าในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร</p> <p>2.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มฯ</p> <p>2.2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบ</p> <ul style="list-style-type: none"> - วัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า <p>2.2.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับการย้อมสี</p> <ul style="list-style-type: none"> - การทอผ้าของจังหวัดแพร่ มีการย้อมสีเส้นด้ายแบบใด <p>2.2.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้า</p> <ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบการทอผ้าของจังหวัดแพร่ มีการทำลวดลายเป็นอย่างไร - ขั้นตอนการทอผ้าของจังหวัดแพร่ เป็นอย่างไร - อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของจังหวัดแพร่ อะไรบ้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนกลุ่ม - รองประธานกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนทนากลุ่ม - สัมภาษณ์แบบเจาะลึก - การสังเกต

ประเด็นในการศึกษา	แหล่งข้อมูล	วิธีการ
<p>3. กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า</p> <p>3.1 การบ่งชี้ความรู้ เป้าหมายในการทอผ้าของกลุ่มคืออะไร การระบุนิยามของกลุ่มว่ามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และกลุ่มจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องใดอีกบ้าง</p> <p>3.2 การสร้างและแสวงหาความรู้ มีการเรียนรู้การทอผ้าจากแหล่งใดบ้าง (การศึกษาดูงาน, ประสบการณ์, สื่อต่างๆ)</p> <p>3.3 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ มีการจัดหมวดหมู่ของความรู้ สะดวกต่อการใช้งานหรือไม่</p> <p>3.4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ มีการตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ที่รวบรวมไว้หรือไม่ และมีการปรับปรุงองค์ความรู้ อย่างไร</p> <p>3.5 การเข้าถึงความรู้ มีการบันทึกองค์ความรู้ไว้อย่างไร (เอกสาร แผ่นพับ, บอร์ดประชาสัมพันธ์)</p> <p>3.6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ภายในกลุ่ม หรือภายในชุมชนหรือไม่ อย่างไร (กิจกรรมศึกษาดูงานระหว่างกลุ่ม, การประชุม, เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้, เอกสารความรู้)</p> <p>3.7 การเรียนรู้ มีการเรียนรู้อย่างไร มีการนำความรู้การทอผ้าไปพัฒนาต่อยอดหรือไม่ มีการปรับปรุงกระบวนการทอผ้าหรือไม่</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนกลุ่ม - รองประธานกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนทนากลุ่ม - สัมภาษณ์แบบเจาะลึก - การสังเกต
<p>4. ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า</p> <p>4.1 ปัญหาในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้ามีอะไรบ้าง</p> <p>4.2 มีข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าอย่างไร</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนกลุ่ม - รองประธานกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - การสนทนากลุ่ม - สัมภาษณ์แบบเจาะลึก - การสังเกต

ภาคผนวก ข

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์)
และแบบบันทึกผลการหาคำนี้สอดคล้องแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย (IOC)

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ
เรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม ในจังหวัดแพร่”

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ ประกอบด้วย

1. นายพิชัย เชื้องาม

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯเขต 1 จ.แพร่

2. นางสาววันทนา ทองเล่ม

ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ สำนักงานหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯเขต 1
จ.แพร่

3. นายธนกิจ ถาหมี

ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ แพร่

คำชี้แจง

1. ระดับการพิจารณา มี 3 ระดับ

+1 = แน่ใจว่าคำถามมีความเหมาะสม

0 = ไม่แน่ใจว่าคำถามมีความเหมาะสมหรือไม่

-1 = แน่ใจว่าคำถามไม่มีความเหมาะสม

2. ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบเครื่องมือและให้ระดับการพิจารณาในประเด็นตามแบบสอบถาม

3. สูตรคำนวณหาค่า
$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

โดย IOC = ค่าดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ = ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ตารางดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
 การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ตอนที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ข้อ ที่	ข้อความ	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
	1. ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหม						
1	ที่มาของภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมฯ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
2	วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
3	แหล่งที่มาของวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	2. กระบวนการทอผ้าของกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่						
	2.1 การใช้วัตถุดิบในการทอผ้า						
4	ไหม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
5	ฝ้าย	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
6	อื่นๆ (ระบุ.....)	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	2.2 การย้อมสีเส้นด้ายสำหรับการทอผ้า						
	สีที่ใช้ในการย้อมสีเส้นด้าย						
7	สีจากเคมีหรือสีสังเคราะห์	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
8	สีจากธรรมชาติ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	วิธีการย้อมสีเส้นด้าย						
9	วิธีการย้อมโดยตรง (Direct dyeing)	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
10	วิธีการย้อมแบบเวด (Vat dyeing)	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
11	วิธีการย้อมโดยใช้สารช่วยสีติด (Mordant dyeing)	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ข้อ ที่	ข้อความ	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อเสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
	ขั้นตอนในการข้อมติ						
12	การทำความสะอาดเส้นไหม/เส้นฝ้าย ก่อนการข้อม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
13	การเตรียมน้ำข้อม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
14	การเตรียมสารช่วยข้อม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
15	การข้อมติ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	2.3 การทอผ้า						
	ขั้นตอนการทอผ้า						
16	การกรอผ้า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
17	การคืนเครือหูก	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
18	การนำเครือหูกมาร้อยลงไปในฟืม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
19	การตีบเครือ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
20	การเก็บตะกอหรือเก็บเขา	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
21	การทอผ้า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	การทำลวดลายบนผืนผ้า						
22	การมัดหมี่	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
23	การจก	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
24	การขีด	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
25	การยก	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า						
26	ตัวกึ่ง	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
27	อกม้า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
28	ไม้ค้อย	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
29	เขาฟืม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
30	ฟืม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
31	สะพาน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
32	มะตูมเล่น	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
33	ไม้คันท่า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
34	ไม้ขัด	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
35	กระสวย	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
36	หวี	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
37	อื่นๆโปรดระบุ.....	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ตอนที่ 3 การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าของสมาชิกกลุ่มผู้ทอผ้าไหมในจังหวัดแพร่

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
1. การบ่งชี้ความรู้							
1	ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
2	การระบอบ่งชี้ความรู้ของกลุ่มฯ ไม่ชัดเจน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
3	การระบอบ่งชี้ความรู้ไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้อง การเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
4	ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญของความรู้ของ กลุ่มฯ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
5	ไม่มีการเผยแพร่ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มฯ จำเป็นต้องเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
2. การสร้างและการแสวงหาความรู้							
ความรู้จากภายนอก							
6	จากการศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑสถาน ศูนย์เรียนรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ข้อ ที่	ข้อคำถาม	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
7	จากการฝึกอบรม/สัมมนา	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
8	จากการศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet เป็นต้น	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	ความรู้จากภายใน						
9	จากการบอกเล่าของบรรพบุรุษ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
10	จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนภายในชุมชน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
11	จากการปฏิบัติและสั่งสมประสบการณ์ด้วย ตนเอง	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
12	จากประสบการณ์ผู้รู้ผู้ชำนาญ หรือปราชญ์ เป็นต้น	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
3.การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ							
13	มีการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ แบ่งชนิด ประเภทของความรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
14	จัดเก็บความรู้ไว้ในความทรงจำ (ตัวบุคคล)	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
15	บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ในสมุด ส่วนตัว เอกสารของกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
16	บันทึกภาพ-วิดีโอกระบวนการทอผ้า/จัด บอร์ด	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
17	จัดเก็บไว้ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Web board, Facebook fan page, ไลน์ คอมพิวเตอร์	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้							
18	การเรียบเรียง ปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูก ต่อ'ครบถ้วน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ข้อ ที่	ข้อความถาม	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อเสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
19	การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
20	การประมวลความรู้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
5. การเข้าถึงความรู้							
21	จากทำคู่มือ , เอกสาร แผ่นพับ ให้กับผู้ที่สนใจ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
22	จากบอร์ดประชาสัมพันธ์	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
23	การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเช่น Facebook fan page ทำข่าวประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้							
24	จัดทำเป็นเอกสารความรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
25	ผ่านเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
26	ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานที่กลุ่มโดยวิธีการสาธิต	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
27	เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
7. การเรียนรู้							
28	เพิ่มพูนองค์ความรู้ของกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	ควรร ขยาย ความ
29	นำความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
30	นำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

4.1 ปัญหาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

ข้อ ที่	ข้อความถาม	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
1. การบ่งชี้ความรู้							
1	ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ของ กลุ่มฯ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
2	การระบอบค้ความรู้ของกลุ่มฯ ไม่ชัดเจน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
3	การระบอบค้ความรู้ไม่สอดคล้องกับเรื่อง ที่ต้องการเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
4	ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญของความรู้ ของกลุ่มฯ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
5	ไม่มีการเผยแพร่ความรู้ที่สมาชิกกลุ่มฯ จำเป็นต้องเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
2. การสร้างและการแสวงหาความรู้							
ความรู้จากภายนอก							
6	การศึกษาดูงาน เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์เรียนรู้ ไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการเรียนรู้	+1	+1	0	0.7	ใช้ได้	
7	การฝึกอบรม/สัมมนาไม่สอดคล้องกับเรื่อง ที่ต้องการเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
8	การศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Internet เข้าถึงข้อมูลได้ยาก	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
ความรู้จากภายใน							
9	การสืบทอดความรู้ไม่เป็นที่กว้างขวาง สืบ ทอดในวงจำกัด เฉพาะในครัวเรือน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ข้อ ที่	ข้อความ	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
10	ไม่มีการสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
11	คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ การทอผ้า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
12	ผู้รู้ ผู้ชำนาญ หรือผู้ฝีมือเปลี่ยนไปประกอบ อาชีพอย่างอื่นทำให้ขาดการถ่ายทอดพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ							
13	การจัดประเภท หมวดหมู่ ความรู้ไม่ สอดคล้องกับผู้ใช้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
14	การจัดเก็บความรู้ เรียกใช้ข้อมูลได้ยาก	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้							
15	ไม่มีการเรียบเรียงและปรับปรุงเนื้อหาให้ เป็นมาตรฐานครบถ้วน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
16	เนื้อหาความรู้ยังไม่ครบถ้วน ทันสมัย และ สอดคล้องกับตามความต้องการของผู้ใช้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
5. การเข้าถึงความรู้							
17	ไม่มีเอกสาร แผ่นพับ วัสดุสำหรับผู้สนใจ เรียนรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
18	ไม่มีบอร์ดประชาสัมพันธ์ ภายในชุมชน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
19	ไม่มีมีการประชาสัมพันธ์ความรู้ของศูนย์ผ่าน สื่อต่างๆ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้							
20	ผ่านการจัดทำเอกสารความรู้ค่อนข้างน้อย	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
22	ผ่านการศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มค่อนข้างน้อย	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	

ข้อ ที่	ข้อความ	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
10	ไม่มีการสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
11	คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ การทอผ้า	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
23	ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Facebook fan page, Web board ทำได้ค่อนข้างยาก	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
7. การเรียนรู้							
24	ช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ของกลุ่ม	+1	+1	0	0.7	ใช้ได้	ไม่ สอดคล้องกับ ปัญหา
25	นำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาองค์ ความรู้อย่างต่อเนื่อง	+1	+1	0	0.7	ใช้ได้	ควร เป็น คำถาม เชิงลบ
26	นำความรู้มาใช้ในการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม	+1	+1	0	0.7	ใช้ได้	ควร เป็น คำถาม เชิงลบ

4.2 ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า

ข้อ ที่	ข้อความ	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
1.การบ่งชี้ความรู้							
1	กำหนดองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มฯ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและทำงานบรรลุผลสำเร็จ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
2	ผู้มีความรู้ควรให้ความร่วมมือในการเปิดเผยความรู้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
2. การสร้างและแสวงหาความรู้							
3	นำความรู้ที่ได้จากทั้งภายนอกและภายในกลุ่มมารวมกันปรับปรุงให้เป็นความรู้ใหม่แล้วเผยแพร่ให้สมาชิกในชุมชน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
4	สร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีระบบสื่อสารทางข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อให้สามารถเข้ามาศึกษาดูงานการทอผ้าได้อย่างสะดวก	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
3. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ							
5	ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าเก็บไว้	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
6	จัดทำสารบัญ แยกหมวดหมู่ เพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้นและเรียกใช้งาน	+1	+1	0	0.7	ใช้ได้	
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้							
7	ปรับปรุงรูปแบบเอกสารองค์ความรู้การทอผ้าให้มีเนื้อหาถูกต้องครบถ้วนทันสมัย และมีรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
5. การเข้าถึงความรู้							
8	จัดทำ Facebook fan page	0	+1	+1	0.7	ใช้ได้	ระบุให้ชัดเจน

ข้อ ที่	ข้อความ	ความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ			IOC	แปล ผล	ข้อ เสนอ แนะ
		คน ที่1	คน ที่2	คน ที่3			
9	ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า ของกลุ่มฯ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
6. การแข่งขันแลกเปลี่ยนความรู้							
10	จัดทำหลักสูตรการทอผ้าด้วยมือระดับ ท้องถิ่น	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
11	จัดกิจกรรมการประกวดผ้าทอมือประจำปี และมีรางวัลให้แก่ผู้ชนะเพื่ออนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
7. การเรียนรู้							
12	ให้กลุ่มจัดตั้งงบประมาณหรือขอรับการ สนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
13	จัดทำโครงการศึกษาดูงานกับกลุ่มทอผ้าด้วยมือที่ ประสบผลสำเร็จ	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
14	นำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทอผ้าของกลุ่ม	+1	+1	+1	+1	ใช้ได้	
	ผลรวม	106	107	103	316		
	จำนวนข้อทั้งหมด	107	107	107	321		
	เฉลี่ย	0.99	1.00	0.96	0.98		

สูตรคำนวณค่า $IOC = \frac{\sum R}{N}$

โดย $IOC =$ ค่าดัชนีความสอดคล้อง $\sum R =$ ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 $N =$ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

$$IOC = \frac{0.99+1+0.96}{3} = \frac{2.95}{3} = 0.98$$

ดังนั้นสรุปว่า แบบสัมภาษณ์ ใช้ได้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวสุพัตรา นันดาเวียง
วัน เดือน ปีเกิด	25 พฤษภาคม 2534
สถานที่เกิด	เชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพืชสวน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สถานที่ทำงาน	สำนักงานหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ เขต 1 จังหวัดแพร่
ตำแหน่ง	นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ

